

berria

Igandea

Diktadura ez zen 'ogroarekin' amaitu

50 urte bete dira ETAk Carrero Blanco hil zuenetik. 'Ogro operazioak' frankismoaren amaiera eta trantsizioa azkartu behar zituen, baina diktadorea ohean hil zen.

HARIAN | 2-5

Mugimendu Sozialista EHKS sortu dute, «euskal langileriaren alderdia» izateko

Euskal Herriko Kontseilu Sozialista izango da Mugimendu Sozialistaren erreferente politiko nagusia, «ongizate unibertsalaren alde egingo duen forma politiko bat».

EUSKAL HERRIA | 6

Hilberria Patxi Noblia hil da, enpresa sortzaile eta militante abertzalea

EUSKAL HERRIA | 8

Joxean Alustiza Usandizaga «Fagor marka inportantea da oraindik ere»

EKONOMIA | 10-11

NASAN

BERTSOLARITZA.
NEREA
IBARZABALEK
IRABAZI DU
BIZKAIKO TXAPELA

LAUHAZKA.
JOKIN AZPIAZU

GEHIGARRIA

Bi gizonetako elektrikari buzo urdina jantzita. Esku eskailera bat hormaren kontra jarria, eta erre-minta kutxa bat lurrean. Claudio Coello kalean. Madrilen. Bieta-ko bat errepide aldera gerturatu da. Bestea makurtuta dago; eskuak kaxan, begirada lankidean. Tentsioa. «Ez dut ikusten», dio lehenak. Eta jarraian: «Badator». Besoa altxatu du. Auto beltz dotore bat gerturatzen ari da, urrunean. Eta jaitsi du bizkor. «Orain!». Segidan, eztanda handi bat. Autoa hegan atera da, pareko eraikinaren teilatu gainetik igaro, eta patio batean erori.

Modu horretan irudikatu zuen Gillo Pontecorvo zinemagileak Espainiako gobernuburu Luis Carrero Blancoren hilketa, *Operación Ogro* filmean (1979). 1973ko abenduaren 20ko goizean hil zuen ETAk Francisco Francoren diktadurari jarraipena ematera deituak zeuden gizon garrantzitsuenetako bat. 09:28 ziren, auziko sumarioaren arabera, ordu hartan utzi ziolakoan almirante frankistaren erlojuak funtzionatzeari. 09:36, Jose Miguel Beñaran *Argala*-k Eva Forest idazle eta erakunde armatuaren gertuko ekintzaileari azaldu zionez. Hala jaso zuen, behintzat, Forestek berak Julen Agirre goitizenaekin idatzitako *Operación Ogro. Cómo y por qué ejecutamos a Carrero Blanco* liburuan (Mugalde, 1974). Izan ere, Beñaran bera izan zen ekintzan zuzenean parte hartu zuten ETako hiru militanteetako bat, Jesus Zugarramurdi *Kixkur*-ekin eta Javier Larreategi *Atxulo*-rekin batera. Ekintza hartarainoko bidea, ordea, konplexua izan zen.

Haustura batetik

Erakundearen V. asanbladaren ostean, ETaren eragin politiko eta soziala handitu egin zen. Ordura arteko militante kopuru handiena zuen, eta itzulerarik gabeko urrats bat egin zuen: 1968ko abuztuaren 2an, erakunde armatuak Meliton Manzanas Gipuzkoako Brigada Politiko Sozialeko buru eta torturatzaile ezaguna hil zuen. Aurrez prestatutako lehen hilketa izan zen.

Horrek ondorio latzak izan zituen erakundearentzat, eta nabarmen ahuldu zuen denbora gutxian. Diktadurak salbuespen egoera ezarri zuen, eta, zenbait iturriren arabera, ia 2.000 lagun atxilotu zituzten, eta bostehun in-

↓ *Operación Ogro* filma, autoa teilatu gainetik igarotzen den unea. BERRIA

GORA JAUZI DA

50 urte igaro dira ETaren ‘Txikia komandoak’ ‘**Ogro operazioa**’ burutu zuenetik. 1973ko abenduaren 20an, hiru ekintzailek osatutako talde hark diktadurako presidente **Luis Carrero Blanco** hil zuen.

Testua
IOSU ALBERDI

guru torturatu. Testuinguru hartan iritsi zen erakunde armatuaren kontrako lehen kolpe handia ere. 1969ko apirilaren 9an Poliziak Mario Onaindia, Victor Arana eta Josu Abrisketa atxilotu zituen Bilboko Artekalen, eta egun batzuk geroago Eduardo Uriarte, Jon Etxabe, Jone Dorronsoro eta Enrique Gesalaga Mogrovejon (Kantabria, Espainia). Horiek eta beste zenbait —denera, hamasei lagun— epaitu zituzten urtebete geroago, Burgosko prozesuan.

Zuzendaritza espetxean zela, barne eztabaidek indar hartu zuten, haustura eragiteraino. VI. asanbladan gauzatu zen, 1970eko abuztuan. Hego Euskal Herrian osatu berri zen zuzendaritzak ildo obrerista hartu zuen, ETA VI izenez ezaguna. Alderdi politiko iraultzaile bat eratzea helburu hartuta, pixkanaka borroka armatua baztertuz joan ziren, eta 1972an, beste barne haustura baten ostean, gehiengoak bat egin zuen LCRrekin.

Bien bitartean, zuzendaritzari bide «espainolista» hartzea egotzita, haren kontrakoek ETA V osatu zuten, nazio askapenerako borroka armatua erabiltzearen alde eginda. Tartean, Julen Madariaga, Jon Etxabe, Josu Urrutikoetxea eta arlo militarreko zenbait kide.

Banaketak nahasmena eragin zuen militanteen artean. Hasieran, gehienek bat egin zuten zuzendaritzarekin. Hala, Burgosko prozesuarekin batera, ETA V taldeko kideen lehentasunetako bat izan zen ETA VIkoekin bilkurak antolatzea, eurekin bat egin zezaten. Hala batu zen Beñaran bera ere ETA V taldera, eta 1971 hasieran, Urrutikoetxearekin batera igaro zuen muga Ipar Euskal Herrira; aste batzuk geroago, Parisera joan ziren biak. Bidaia hura baliatu zuten ETA V taldearen —aurrerantzean, ETA— egituraren inguruan eztabaidatzeko.

Fronte militarra, aurretiaz egituratua zegoena, indartsu ari-

↑ Leherketak Claudio Coello kalean eragindako kalteak. EFE

tu zen hurrengo hilabeteetan. 1972an, EGI-Batasunako militanteak —Iñaki Mujika *Ezkerra* buru zela— erakundera batuta, ekintza kopurua areagotu zuten: Lorenzo Zabala eta Felipe Huarte enpresaburuen bahiketak, sindikatu bertikalaren kontrako kanpaina, erakundea logistikoki hornitzeko lapurretak... Horietako zenbait gerora *Ogro operazioa* gauatzeko baliagarriak.

Era berean, baina, erakundearen kontrako errepresioa ere nabarmen gogortu zen Hego Euskal Herrian. Besteak beste, 1972an, Poliziak ETAko lau militante hil zituen, eta, 1973ko apirilean, berri, arlo militarreko buru Eus-

takio Mendizabal *Txikia*. Garai hartan eratu ziren lehen talde ultrak ere; tartean, Guerrilleros de Cristo Rey.

Madrilera

Diktadura higtzeko beste bide batzuk jorratzea zen erakundearen xedea, eta horretarako plaza aproposa zen Espainiako hiriburua. Hala, 1971ko udazkenean jada, Beñaranek hainbat bidaia egin zituen hara, erakundea laguntzeko azpiegitura bat osatzeko asmoz. Orduan ezagutu zituen, besteak beste, Eva Forest eta Alfonso Sastre. Ez zekien, baina, Madril kasik bere bizileku bilakatuko zela.

Izan ere, ETAko zuzendariak biltzar bat egin zuen 1972ko urrian, Hazparden (Lapurdi). Hartara joateko muga zeharkatzeaz ziren Beñaran eta Iñaki Perez Beotegi *Wilson*, baina, arriskutsua zelakoan, ez egitea erabaki zuten, Mertxe Aizpuruak

Argala liburuan kontatzen duenez. Horren ondorioz, zuzendariak Hego Euskal Herrian aritzea debekatu zien, eta Madrilera jo zuten biek.

Orduan iritsi zitzaion ETari Carrero Blanco gobernuko presidenteordea egunero 09:00etan Serano kaleko 104.ean dagoen San Francisco de Borja elizara joaten zela zioen informazioa. *Operación Ogro* liburuan azaldu zutenek, gizonetako batek eman zion informazio hori Beñarani, Madrilgo Chamberi auzoko Mindanao hotelean. Bertsio hori sarri erabili izan da gerora egin zuten ekintzaren inguruko askotariko teoriaren oinarri gisa, baina ez dago baieztatzerik bilkura hori egin zenik ere.

Ordurako, gainera, ETak bere helburuen artean zuen diktadurako kide esanguratsuren bat bahitzea. Gobernuko zenbait kide soilik ez, erakundeak jomugan izan zuen Josemaria Escriva de Balaguer Opus Deiren sortzailea

SOSLAIA

Carrero Blanco. Diktaduraren zutabe

● Luis Carrero Blanco (Santoña, Espainia, 1904 – Madril, 1973) diktadura frankistako figura nagusietako bat izan zen, katoliko integrista eta antikomunista sutsua. Armadan hasi zuen bere ibilbidea, eta 36ko gerran jada protagonismo handia izan zuen. Almirante izatera iritsi, eta 1939an Armadako Estatu Nagusiko operazioburu izendatu zuten. Gerora, ibilbide politikoari heldu zion, FET y de las JONS alderdian. Francoren konfiantzazko gizon, Espainiako Gobernuko Presidentetzako idazkariorde, Presidentetzako ministro eta presidenteorde izan zen, diktadoreak presidente kargua eman aurretik. Esan ohi da diktadurako fakzio ezberdinen arteko desadostasunei aurre egitea egokitu zitzaioela, eta Espainiako zerbitzu sekretuak garatzeaz eta gerra zikina sustatzeaz arduratu zela.

ere, eta erakundeko kide batek Erromara ere bidaiatu zuen haren inguruko informazioa eskuratze-ko asmoz.

Diktaduraren ahulguneak azaleratzea ez ezik, ekintzak beste helburu bat ere bazuen. Ez zegoenez modurik espetxeetan ihesaldirik prestatzeko, bahitua presoan askatasunaren truke aldatzea. Ordu hartan, ETAko 150 kide baino gehiago zeuden Espainiako kartzeletan.

‘Ogro operazioa’

Beñaranen eta Perez Beotegiren egin beharra zen, beraz, Carrero Blancoren inguruan jasotako informazioa baieztatzea. Haiekin beste zenbait kide ere aritu zi-

ren, tartean Mujika. Azkenean, baina, Juan Bautista *Zigor* batu zen taldera; eta gero, Larreategi. Denak ere Alcorcongo Mirlo kalean alokatutako pisu batean bizi ziren. Ordurako baieztatu zuten almirantea egunero, ordu berean, elizako eserleku bertsuan esertzen zela, segurtasun babes handirik gabe, eta bazuten zuzendaritzaren oniritzia bahiketa prestatzeko.

Denera, zortzi hilabete inguru egin zituzten prestateta lanetan, eta 1973ko udaberria zen bahiketa gauatzeko garaia: dena prest *Ogro operazio*rako. Elizan bertan bahituko zuten Carrero, mezetan. Bizkartzainak menderatu, elizan zeudenak kontrolatu eta eraikinaren ezkerreko atetik aterako zuten. Han auto bat egongo zen zain, kideak eta almirantea aurrez alokatu zuten arropa denda batera eramateko, zenbait iturriren arabera.

Dena prest zutela, baina, lapur talde batek bahiketarako alokatutako dendako erakusleihoa hautsi zuen. Gauzain batek zarata sumatu zuen, eta bertaratzean, tiroketa bat gertatu zen. Beste lokal bat topatzea erabaki zuten. Operazioa atzeratu beharra zegoen.

Baina, handik gutxira, planak hankaz gora jarri zituen berria iritsi zen: Francok jakinarazi zuen Carrero Blanco gobernuko presidente izendatuko zuela. 1973ko ekainaren 9an izan zen.

Plan berria

Abuztu hartan, ETak bere VI. asanbladaren lehen zatia —1970ekoa ez zuten kontuan hartu— egin zuen, Lapurdin. Eta handik gutxira jakin zuen Madrilgo hirukoteak —ordutik aurrera *Txikia komandoa* izango zena— zein zuten helburu berria: Carrero hiltzea. Izan ere, Beñaranek, Larreategi eta Perez Beotegi —azken hori Zugarramurdik ordezkatu zuen irailean— bistaratu zuten gobernuko presidenteari, bere errutinari eutsi arren, lehen baino segurtasun babes handiagoa zuela.

Hala, beste plan bat diseinatu zuten. Claudio Coello kalean, Carrerok autoz egunero igarotzen zuen bidean, soto bat alokatu, eta tunel bat zulatu sototik errepide-raino, presidenteari autoa gainetik igarotzean leherrarazteko.

Larreategi, eskultore rola hartuta, sotoa alokatu zuen, eta eraikineko atezainari —polizia zen— eta jabeari abisua eman: baliteke dezenteko zarata egitea. Hala, abenduaren hasierarako hiru ki-

→ (AURREKO ORRIALDETIK DATOR)

deak zuloa egiten ari ziren, Iñaki Egañak *Ogro operazioa. Ekintza eta mitoaren eraikuntza* liburuan (Txalaparta, 2023) azaltzen duenez, Antonio Duran militante komunista madrildarraren laguntzarekin. Zazpi metro luze, eta T itxura. Zabalera eta altuera, berriz, lanerako gutxieneakoak: 60 zentimetro zabal eta 50 zentimetro garai. Abenduaren 15erako prest zuten.

Asmoa zen ekintza abenduaren 18an gauzatzea, hilaren 20an CCOOko kideen kontrako 1001 prozesuaren epaiketa hastekoa baitzen. Azkenean, baina, beste gertaera batek planak aldarazi zizkien: AEBetako estatu idazkari Henry Kissinger Carrerorekin bilduko zen Madrilen, eta AEBen enbaxada euren sototik 200 metro ingurura zegoen. Beste egun bat aukeratu behar zen: azkenean, abenduaren 20a.

E eguna

Aurreko bi egunak kable sarean prestatzeko baliatu ostean, abenduaren 20a goiz hasi zuten *Txikia komandoko* kideek. Mirlo kaleko etxebizitza utzi, eta Claudio Coelloko sotora joan ziren azken xehetasunak prest uzteko. Zulatutako T haren amaieran hiru lehergailu multzo jarri zituzten; denora, 75 kilo Goma-2. Hilabete batzuk lehenago lapurtu zituzten, Hernaniko (Gipuzkoa) harrobi batetik, eta abendu erdialderako eraman zituzten Madriler, Burgostik.

Behin lehergailuak jarrita, haiei kableak lotu, eta lurrez estali zuten galeria. Helburua zen leherketaren hedatze uhinak noranzko bakarra har zezan: gorantz. Beñaranek eta Zugarramurdik, elektrifikari jantziak soinean, sotoraino luzatu zuten bezperan fatxadetan utzitako kablea, eta baieztatu zuten, hura bateriara lotuta, korrontea barruraino iristen zela. Sistemak funtzionatzen zuten.

Bien bitartean, Larreategik bigarren ilaran aparkatu zuen hirian mugitzeko erabili zuten Austin Morris autoa; hain justu, Claudio Coelloko sotoaren parean. Hartara, Carreroren autoak abiadura moteldu beharko zuen, eta lehergailua zegoen gunearaino gainetik igaro. Badaezpada ere, barruan hamar kilo Goma-2 ere bazituen, lehen leherketak eztandarazi zitzaiz.

Auto hori aparkatuta, beste bat hartu zuen, Seat 124 bat; hartan egingo zuten ihes. Aurrez, baina, Carrerok bere egunerokoari eusten ziola egiaztatu zuen: hain

↑ Jende andana atera zen kalera Carrero Blancoren heriotza ospatzeko. BERRIA

← ETAk Bordelen egindako prentsaurrekoa, ekintza bere gain hartzeko. EFE

zuzen, almirantea Hermanos Becquer kalean zuen etxebizitzatik atera zen, mezetara joateko. Bere bila joana zen Dodge Dart auto beltzean sartu, eta San Francisco de Borja elizarantz abiatu zuen Luis Perez Mogena gidariarekin eta Juan Antonio Bueno bizkartzainarekin batera. Atzetik, beste auto batean, bi bizkartzain eta gidari lanak egiten zituen polizia bat.

Haren errutina argi zuten eta kideek: meza amaitu eta autora itzuliko zen, etxerako bidea hartzeko.

09:30 inguruan egin zuen bira Juan Bravo kalean, eta Claudio Coello kalera sartu zen. Beñaran ari zen hari begiz jarraitzen, eta hark eman zion agindua Zugarramurdiri: «Orain!». Autoak 35 metro egin zituen gora, eta pareko jesuiten etxeko patiora erori zen: Carrero, Perez Mogena eta Bueno eztandaren eraginez hil ziren.

Beñaranek eta Zugarramurdik berehala alde egin zuten inguru hartatik. Segundo gutxiren buruan Seat 124 autoaren barruan ziren. Larreategi gidari, Alcorcongo Hogar kaleko 68.ean prest

zuten etxebizitzarako bidea hartu zuten. Aste batzuk lehenago alokatu zuten hura.

Nahasmena

Leherketaren nondik norakoak argitzea kosta egin zitzaion diktadurari. Hasieran, ez zuten asmatu zer gertatu zen presidentearen autoarekin, eta aurrera egin ote zuen ere pentsatu zuten, airean desagertu zela konturatu gabe. Madrilgo 8. Instrukzio Epaitegiak 10:00 aldera jasotako dei baten arabera, berriz, ustez «gas leherketa bat» izan zen errepidean zulo handi hura utzi zuena: bi metro eta erdi sakon, hemeretzi metro luze eta zortzi zabal.

Azkenean, konturatu ziren pareko sototik leherketaren eremura zihoan zulo bat zegoela, eta hala baieztatu zuten aurrez prestatutako ekintza bat izan zela. Hartara, nork egin zuen argitzea bilakatu zen lehentasuna. 1001 prozesuaz kexu ziren komunistak, FRAP... Ugari ziren hipotesiak. Egun berean, baina, ETak bere gain hartu zuen ekintza, Jokin Apalategik eta Eduardo Moreno Bergaretxe

Pertur-ek idatzitako ohar batean; Radio Parisek emititu zuen.

Kontuan hartuta Meliton Manzanas hil ondoren zer gertatu zen, erakundeak martxan zuen polizia uholdeari aurre egiteko plana ere, *Txikia komandoko* kideak babesteko: Beñaran, Zugarramurdi eta Larreategi Alcorcongo etxean ezkutatuta zeudela —hilabete inguru egin zuten han—, erakundeko kideek prentsaurreko bat prestatu zuten Bordele inguruan (Okzitania), ekintzaren nondik norakoen berri eman eta egileek jada ihes egin zutela sinetsarazteko.

Ekintzak erantzun polizial nabarmena izan zuen, Hego eta Ipar Euskal Herrian. Baita Madrilen ere. Hasieran, ehundik gora lagun atxilotu zituzten, eta Pedro Barrios gaztea hil.

Halere, Poliziak 1974ko irailaren amaierara arte ez zuen jakin zer etxetan egon ziren ezkutatuta *Txikia komandoko* kideak, Rolando kafetegiauren aurkako atentatuaren osteko atxiloteketei esker; ETak hamahiru lagun hil zituen han. Atxilotuen artean zeuden Forest, Sastre, Duran...

Askok torturak salatu zituzten. Horiez gain, inputatu asko izan ziren: *Txikia komandoko* kideak ez ezik, Urrutikoetxea, Jose Felix Azurmendi, Mertxe Alkorta, Txomin Iturbe eta beste ere bai.

Bonbak ordainetan

Sumarioak 3.000 orrialde baino gehiago izan zituen, baina auzia 1977ko maiatzean itxi zuten, inor epaitu gabe. Hilabete batzuk geroago, urrian, Espainiako Gorteek Amnistia Legea onartu zuten.

Halere, auzipetuei bestelako ordain bat ezartzen saiatu zen Espainiako Estatuak. Carreroren hilketaren ostean, indartu egin zen gerra zikinaren aldeko apustua. *Le Monde* egunkariak salatu zuen Espainiako zerbitzu sekretuak mertzenario taldeak osatzen ari zirela, eta haiek eginko lehen atentatua, hain justu, Urrutikoetxearen kontrakoa izan zen; lehergailu bat jarri zioten autoan. Hala hil zuten Beñaran, bost urte geroago. Izan ere, Carreroren hilketatik inputatutako askok jasan zuten mertzenario taldeen erasoren bat.

Ekintzak eta hark eragindako lurrikara politikoak, baina, modua eman zion ETari ate batzuk irekitzeko. Paddy Woodworth kazetariak «Espainiako historiaren ibilbidea aldatu zuen» ekintzat hartu zuen Carreroren hilketa, eta horrek nazioartean ere izan zuen oihartzuna. Hala, ETak abagunea baliatu zuen nazioarteari adierazteko atentatuaren atzean ez zegoela soilik talde antifrankista bat, baizik eta nazio askapen mugimendu bat. Hau da, ideologiaz jantzi nahi izan zuen ekintza bera.

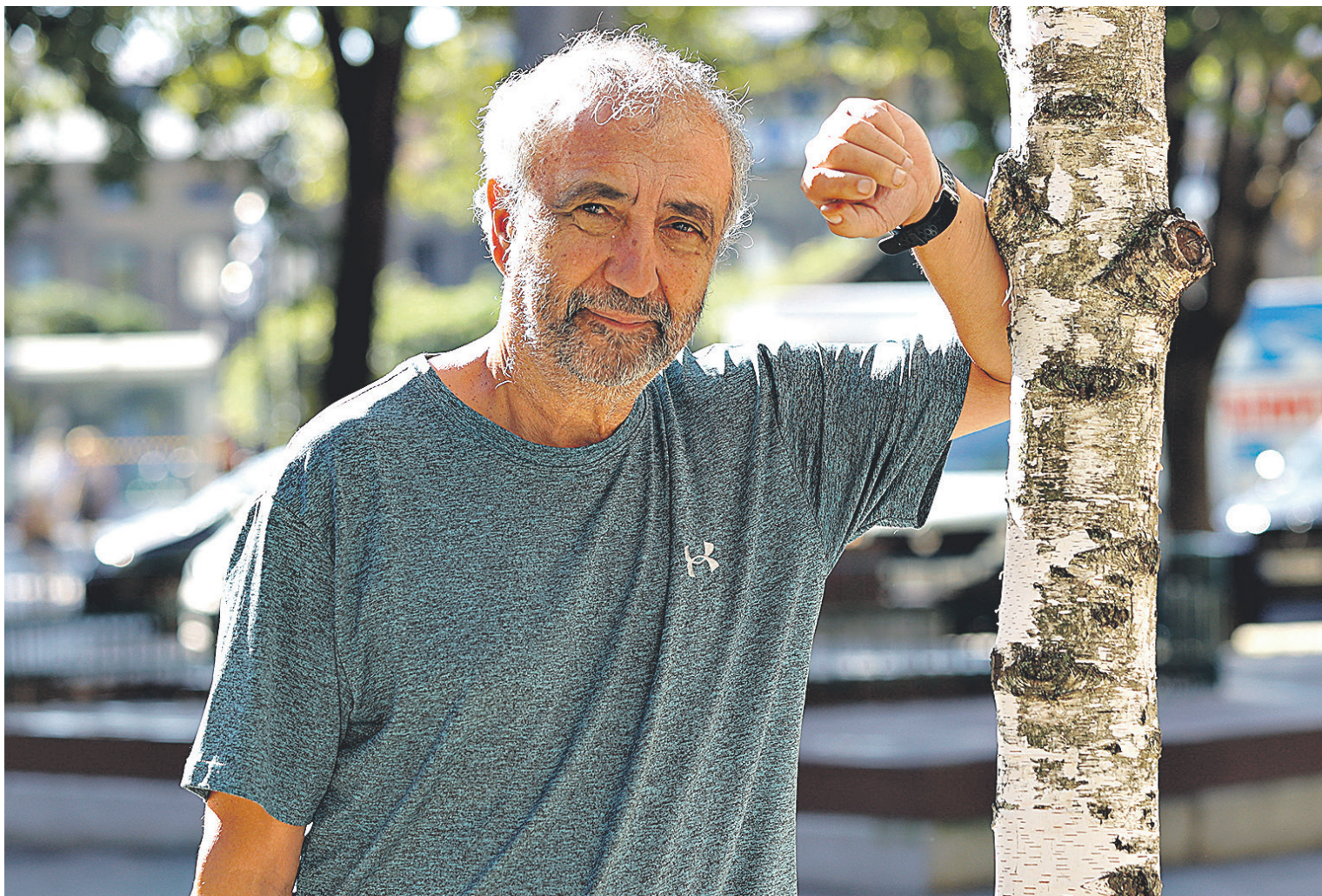
Euskal Herrian, berriz, gizartearen parte handi batek ospatu zuen diktadurako presidentearen heriotza. Horren lekuko da ekintza igaro eta berehala Eñaut Etxamendi eta Eñaut Larralde idatzitako *Yup la la!* kanta: «In nomine Patri et Filii. / Gora jaun-tzi ta duzu erori. / Zerurat hainitz baizuen igorri / laguntza ginuen zor Carrerori».

Halere, Espainian eta Hego Euskal Herrian aldaketa ez zen batzuek espero bezain bizkor iritsi. Zenbait historialarik diktaduraren amaieraren hasieratzat jo dute gertaera hura, baina, hasieran, Carlos Arias Navarrok ordezkatu zuen Carrero presidentegisa, eta diktaduraren irekiera sustatu ordez, euskal herritarren kontrako errepresioa areagotu zuen. Hala, trantsizioa ez zen iritsi almirantea hil eta bost urte igaro arte. Franco hil eta bi urtera, eta ETA berriz ere bitan banatuta: miliak eta polimiliak. ●

«Imajinario kolektiboan, hilketak baino gehiago, formak hartu du lekua»

IÑAKI EGAÑA

Historialaria

MAIALEN ANDRES / FOKU

Carrero Blancoren hilketaren 50. urteurrenaren harira, ekintza hari erreparatu dio Egañak, baina baita haren inguruan sortutako mitoari ere.

Iosu Alberdi

Bost hamarkadaren ostean, oraindik ere bada zer kontatu Luis Carrero Blancoren heriotzaren inguruan, eta hala egin du Iñaki Egaña historialariak *Ogro operazioa. Ekintza eta mitoaren eraikuntza* liburuan (Txalaparta, 2023). Garai hartako testuingurua, almirantea bahitzeko proiektua eta atentatua ditu hizpide, baita gertatutakoaren inguruko zenbait hausnarketa ere.

Zenbait lan egin dira *Ogro operazioaren* inguruan. Zer berri-tasun topatu ditzakegu zure liburuan?

Klasiko bat da Eva Forestek egin-dako *Operación Ogro*, baina, testuingurua kontuan hartuta, gauza asko ez ziren kontatu. Komandokoek ez zituzten kontatu, eta kontatu zituzten beste gauza batzuk ez ziren egia, despistatzeko esanak baizik. Halere, perspektibarekin begiratuta, agian gauza gehiegi kontatu zituzten. Horren

harira, lan honetan, gaur egun kontatu daitezkeen beste kontu batzuk ere azaltzen dira, eta parte hartu zuten kide batzuen izenak ere bai, lehen aldiz.

Oraindik ere zaila da gertatutakoa bere osotasunean azaltzea? Gauza batzuk historiak xurgatuko ditu betirako. Izen batzuk ez dira inoiz azaldu eta ez dira azalduko. Halere, Poliziaren eta zerbitzu sekretuen ikerketetatik gauza batzuk atera dira, nahiz eta zailtasunak egon. Bestetik, hainbeste urte pasatu ondoren, protagonistek kontatu dituzte beren gorabeherak. Garai batean, izugarrizko nahasketa egon zen, baina, gaur egun, gertatutakoak bereizi ditzakegu, nahiz eta oraindik ere batzuetan nahasita ageri diren. Izan ere, interes asko

daude kontakizunaren borrokari dagokionez. Ez dakit *borroka* den hitzik aproposena, baina badago kontakizun interesatu bat gauzak nahasteko edo izan ez ziren moduan kontatzeko.

Liburuaren tituluan *mitoa* hitza erabiltzen duzu. Badu zerbait berezia ekintza honek.

Mitoaren eraikuntzak izan deza-keen adar bat: diktadura bateko buru baten hilketa gutxi gertatu ziren XX. mendean. Bestetik, ekintza bera. Autoak ez zuen ez-tanda egin komandokideek uste bezala; gorantz egin zuen, eta ho-

ETak berak pentsatzen zuen Carreroren hilketarekin erregimenari zauri itzela egingo ziote-la. Uste zen trantsiziorako bidea jorratuko zela, baina erregimena ez zen ireki, justu kontrakoa. [Carlos] Arias Navarro izendatu zuten presidente, eta hurrengo hiru urteetan errepresioa lehen-goia baino latzagoa izan zen. Beraz, ez zuen trantsizioa azkartu. Gero, Franco hil egin zen, eta 1978an hasi zen trantsizioa.

Nola definitu daiteke Carreroren figura?

Francoren antzekoa. Estatu kolpea eman zutenetik, eta batez ere II. Mundu Gerratik aurrera, bikote politiko bat izan zen. Francok bere bizitza publikoan behin bakarrik egin omen zuen negar; Carrero Blancoren heriotzaren berri izan zuenean. Carrero izan zen faxismoaren buru inportanteenetako bat; oso atzerakoa... Gaur egun, haren familiak eta beste zenbaitek zuritu egin dute bere biografia, baina diktaduraren elementu nagusietako bat izan zen.

Hura agintean zela jarri ziren martxan lehen talde ultrak euskal gatazkaren testuinguruan.

Gerra zikina, Euskal Herriari dagokionez, Burgosko prozesuarekin hasi zen. Orduan sortu zen Guerrilleros de Cristo Rey. Gero, Triple A deitutakoa, BVE... Zer egin zuten? Frankismoaren garaian inongo aitzakiarik gabe zuzenean egiten zituztenak ez-kutatuago egiten hasi. Carrerok sortu zituen hori prestatzeko zenbait gune, eta, haren heriotzaren ondoren, azkartu egin zen prozesua; are gehiago trantsizioan eta GAlen garaian. Esaterako, Carreroren heriotzan zuzenean parte hartu zuten hiru kideetako bik atentatuak jasan zituzten.

Txikia zuen izena Carreroren aurkako ekintza egin zuen komandoak. Baina hori baino gehiago ere bazen Eustakio Mendizabal. Haren figuraz idatzi duzu *Txikia. Ur handiak ereiten liburuan* (Txalaparta, 2023).

Txikia arlo militarreko burua zen. Hil zutenean, 1973ko apirilaren bukaeran, Madrildik Bilbora joana zen komandoko kide batekin bazkaldu zuen. Hori izan zen haren azken bilkura. Mendizabalek bere nortasunean biltzen zituen garai hartako ezaugarri ugari. Gaztea zenean, seminario batera bidali zuten ikasketak egitera. Hor hasi zen idazten. Gero, seminarioa utzi eta Bilboko lantegi batean hasi zen. Orduan, txanponaren beste aldea ezagutu zuen: langile mundua. Ihes egin zuen Iparraldera. Errefuxiatuekin topo egin eta ETAn sartu zen, arlo militarreko burua izan arte. Orduko ikur nagusietako bat da. Beste mito bat. ●

«Kontakizun interesatu bat dago gauzak nahasteko edo izan ez ziren moduan kontatzeko»

Euskal Herriko Kontseilu Sozialista eratu dute, «euskal langileriaren alderdia» izateko

ASTELENA. Eibarko Astelena pilotalekua baliatu dute Euskal Herriko Kontseilu Sozialista aurkezteko. JAIZKI FONTANEDA / FOKU

- Mugimendu Sozialistaren «erreferente politiko nagusia» izango da alderdia aurrerantzean.
- Mila lagunetik gora batu dira Astelenan eginiko ekitaldian.

Iosu Alberdi

EIBAR— «Belaunaldi gazte baten urteetako lanaren ostean, gaur euskal langileriaren alderdia gorpuztu da». Hala adierazi du Ane Ibarzabalek, EHKS Euskal Herriko Kontseilu Sozialistako eledunak. Eibarko (Gipuzkoa) Astelena pilotalekuan aurkeztu dute erakundea, mila lagun baino gehiagoren babesarekin. Azaldu dutenez, antolakunde berriak xede du Mugimendu Sozialistaren «erreferente politiko nagusia» izatea: «Ongizate unibertsalaren alde egingo duen forma politiko bat».

Azken bost urteetan mugimenduak eginiko urratsen segidatzat jo dute alderdiaren sorrera, «erronka handiagoei» heltzeko tresna izango delakoan. «Gaurkoa hasiera besterik ez da», esan du Garazi Navarro EHKSko kideak. Atzera begira, gogoratu du «estatu zapaltzailean guztiz integratzen eta asimilatzen ari zen mugimendu politikotik» aldentzeko hautua egin zutela, ezker abertzaleak hartutako bideari aipamen egi-

nez. Azaldu du «erantzun berrien bila» aritu direla, «sozialismoaren aldeko aldarria eguneratzearen» alde eginda.

Ibarzabalek, berriz, azpimarra egin du sistema kapitalistak langile askori «garai bateko bizi baldintzak» eskaintzeko duen «ezintasun nabarmenean», eta horren adibidetzat jo du gaur egungo egoera sozioekonomikoa: «Ohitzen hasiak gara jada pobrezia-aren hazkunde progresibora, estatuen erreforma totalitarioetara, ekosistemen suntsitze progresiboetara eta gerren ugaritzera. Kapitalismoak, zentzu batean, goia jo du».

Horiek horrela, deia egin dute «kapitalaren menderakuntzaren eta krisi kapitalistaren aurka» antolatzeko. Ander Goiatxe eleduna: «Sozialismoa edo basakeria kapitalista. Ez dago aukerarik tarteko bideetarako». Hori kontuan izanik, «fase politiko berri bat» abiatzeko nahia adierazi dute, «proletariotza ezintasunera kondenatzen duten proposamen parlamentarioetatik» aldenduta, «alternatiba sozialista» baten

bidetik. Goiatxeren hitzetan, komunismoak «inoiz baino gaurkotasun handiagoa» du gaur egungo egoeran: «Inoiz baino aktualagoa eta errealeagoa da sozialismoaren aldarria».

Horretarako, «komunismoa langileen artean hegemonikoa bihurtzea» izango da EHKSren helburu nagusietako bat, eledunen hitzetan, horretarako beharrezko «erreminta politikoak» eskainita. Izan ere, azaldu dute langile klaseak hartu behar duela «bere beharrei irtenbide bat emateko ardura», eta «alternatiba sozialista» eraiki, «interklasismoa eta erreformismoa» baztertuta.

Proposamenik eza

EHKS zuzenean kritikatu ditu alderdi instituzionalak. «UPNtik eta EAJtik hasi eta EH Bildurekin bukatu», zehaztu du Goiatxek. Denei egotzi die «eredu kapitalistaren barruan txertatzea» euren proiektu politikoak, eta langile klasearen «miseriari» erantzuteko proposamenik ez izatea leporatu die. Eta Ibarzabalek honela

gehitu du: «Esaten dutena esaten dutela, hemen, ongizaterako proposamen irrealak estatuaren erreforman oinarritzen direnak dira».

Adierazi dute ez dutela asmorik «politikari profesionalen alderdien antzera» jarduteko. «Guk badakigu sozialismoaren banderaren pean lortu direla langileriaren eskubide ekonomiko, politiko eta sozial nagusiak», argudiatu du Ibarzabalek, eta gehitu du masa antolakundeak eratzea dela alternatiba, «programa independenteak» garatuko dituztenak.

Era berean, azaldu dute halako erakundeek, EHKS kasurako, gai izan behar dutela langileen aniztasuna «kontzientzia sozialista bateratu batean» biltzeko «bizitzaren esfera guztietan»; besteak beste, emakume langileen, migrazioen, «identitate nazional zapalduen» eta LGTBI kolektiboak jasaten dituzten zapalkuntzak.

Borroka, baina, Euskal Herri-
tik harago ere kokatu behar dela azaldu dute. Ibarzabalen esanetan, helburu estrategikoa baita «estatu sozialista eraikitzeko baldintza ideologiko eta politikoak sortzea» Euskal Herrian eta nazioartean. Hala, nazioartean «proletariotzaren indar politiko berri bat» artikulatzearen alde egin dute. ●

Proposamen politikoa

Erakundearen proposamen politikoa zazpi auzi nagusitan banatu dute.

● Bizitzaren garestitzea.

Azaldu dute zerbitzu publikoen murrizketa eta prezioen gorakada langile klasearen «pobretzearen» erakusgarri direla, eta enpresa handiek, berriz, irabaziak handitu dituztela. Hala, «jopuntuan» jarri dituzte haiek: «Aberastasuna berau sortzen dugunon eskuetara itzul dadin».

● **Gerra.** Oro har «gerra inperialistei» eta zehazki NATOri aurre egitera deitu dute, zuzenean lotuz egungo gerra testuingurua eta sistema kapitalistaren krisia. «Gure oinarritzko premisa NATO desagitea da».

● **Autoritarismoa.** Estatuaren bilakaera autoritarioa salatu du EHKS, horren adibidetzat jota, besteak beste, salbuespen egoerak, *mozal legea* eta langile mugimenduetan eginiko infiltrazioak. Horren kontra, «erantzun global bat» artikulatzea jo dute irtenbidetzat.

● **Krisi ekologikoa.** «Naturaren eta giza beharrezkoen arteko harreman orekatu bat» jo du helburutzat EHKS: «Kapitalaren irabazi pribatuaren gainetik interes komuna jarriko duen soluzio bat».

● **Emakume langileen zapalkuntza.** EHKSren esanetan, emakumeek lehen lerro politikoan egon behar dute, eta ezinbestekotzat jo du «sozialismoak emakume langilearen askapenerako oinarriak jartzea».

● **Autodeterminazioa.** Erakundeak salatu du Espainiak eta Frantziak Euskal Herriko langileen «borondate nazionala eta kulturala» zapaltzen dutela. Horri aurre egiteko eta «Euskal Herriko langileriaren autodeterminazio eskubidea» betetzeko, uste dute «sozialismoaren eraikuntza internazionala» dela bidea.

● **Amnistia.** «Langile klaseko militante politiko iraultzaileentzako» amnistia eskatu dute: «Ezin da sozialismoaz hitz egin estatu zapaltzaileen aurrean, gure herrian eta mundu osoan borroka egin dutenen askatasuna exijitu gabe».

UPNk kaleak hartzera deitu du, zentsura mozioaren aurka: «Ezin zaie doan atera»

- Javier Esparzak berretsi du PSNrekiko «zubi guztiak hautsi» dituztela.
- PPko eta Voxeko buruzagiak ere batu dira gaur Iruñean eginen duten protestara.

«Nafarroak eta Espainiak erreakzionatu egin behar dute; hau bidegabekeria dela uste duten guztiak mobilizatu behar ditugu»

JAVIER ESPARZA
UPNko presidentea

← Javier Esparza, atzo, UPNren batzarrean, Iruñean.
—JESUS DIGES / EFE

Ion Orzaiz

IRUÑEA— Sutan dago UPN, eta kaleran eraman nahi du haserre hori. EH Bilduk, PSNk, Geroa Baik eta Zurekin Nafarroak Iruñeko Udalean zentsura mozioa aurkeztu izanak min handia egin dio alderdi erregionalistari, eta sozialistei ordainarazi nahi die hori, bai erakundeetan, bai kalean: «Nafarroak eta Espainiak erreakzionatu egin behar dute, hau guztia ezin baitzaie doan atera Sanchezi eta Txibiteri», esan zuen UPNko presidentea Javier Esparzak atzo, alderdiko afiliatuen urteroko batzarrean. Bi bide planteatu ditu horretarako: batetik, PSNrekin zituen lotura guztiak haustea —«zubi guztiak hautsi daude», esan duenez—; eta, bestetik, militanteak eta aldekoak mobilizatzea, kalean presioa egiteko. Gaur dute lehen zita, Iruñeko Udaletxe plazan eginen duten elkarretaratzeari. «Denok egon behar dugu han», azpimarratu zuen Esparzak atzoko ekitaldian: «Zentsura mozio hau bidegabekeriatzat jotzen duten guztiak mobilizatu behar ditugu». PPko presidentea Alberto Nuñez Feijóok eta Voxeko Gaztela Leongo (Espainia) buru Juan García Gallardok ere iragarri dute Iruñean izanen direla protestarekin bat egitera.

Oraingoz, badirudi krisiak eragindako haserreak balio izan diela, behintzat, alderdi barruko xextrak tarte batez ahazteko. Jendetza bildu zen atzo UPNk Iruña Park hotelean egin zuen urteroko batzarrean, eta Iruñeko zentsura mozioa izan zen hizketagai bakarra. Han izan zen, besteak beste, Miguel Sanz lehendakari ohia, alderdiko egungo buruei sostengua ematen. Azkenaldian, alderdiaren kudeaketarekin kritiko azaldu da Sanz, baina, atzo, lehen lerroan agertu zen Esparzaren aldamean, batasuna argi irudikatu nahian. Iruñeko alkate Cristina Ibarrolak ere txalo zaparrada jaso zuen oholtzara igo zenean. ●

Emantzipaziorako ate bat

25-29 urte bitartean badituzu eta emantzipatu bazara edo egin behar baduzu, 2024ko otsailetik aurrera hilean 300 euroko laguntza eduki dezakezu, bi urtez

Zabaldu zure atea

Euskadi, auzolana

EUSKO JAURLARITZA GOBIERNO VASCO

www.euskadi.eus/emantzipa

Ekhi Erremundeghi Beloki

Patxi Noblia enpresa sortzaile, ekonomiaren bultzatzaile eta militante abertzalea herenegun hil zen, 79 urte zituela. Ipar Euskal Herriko eremu ekonomiko eta politikoa pisu handia izan du urteetan. Enbata mugimenduan ibili zen, Sokoa enpresaren sortzaile izan zen, eta Herrikoa elkarte bultzatu zuten artean izan zen. Euskal departamenduaren aldeko borrokan azkarki engaiatu zen, eta Ipar Euskal Herriko Garapen Kontseiluko zuzendaritzan parte hartu zuen.

«Xumea», «umila» edo «diskretua» zela erran dute haren hurbileko batek baino gehiagok, eta nabarmendu dute ez zuela bere heriotzaren berri zabaltzerik nahi. Sokoa enpresak agiri batean esplikatu duenez, aspalditik jakinarazia zuen azken hatsa eman ondoren ez zuela zeremoniarik edo omenaldi publikorik nahi. «Haren borondatea da: errespetatuko dugu», adierazi dute. «Haren ondarea gure esker onaren eta gure minaren heineko da: izugarritzakoa».

Angelun (Lapurdi) jaio zen Patxi Noblia, 1944. urtean, enpresaburu sendi batean. Zuzenbidea eta merkataritza ikasi zituen, eta horrek ekonomia arloan engaiatzera eramane zuen. 1970eko hamarkadaren amaieran Euskal Herriko ekonomia bultzatzeko hainbat egitasmo sortu zituen, besteak beste Sokoa enpresa; altzariak ekoizten ditu, besteak beste bulegoetarako aulkiak. Horrez gain, Herrikoa elkarte bultzatu zuen 1980. urtean, Ipar Euskal Herriaren ekonomia garatzeko egitasmoak lantzeko. Horren buru izan zen 1989. urtera arte. Erretiroa hartuta zegoen 2008tik.

Sokoa enpresan ezagutu zuen Joset Bergara *Txistu*-k. Beste gazte abertzale askok bezala, *Enbata* aldizkaria irakurtzen zuen garai hartan Bergarak, eta Sokoa enpresaren sorreraren berri jaso zuen bertan. Kapitalean parte hartzea erabaki zuen, eta, gero, langile sartu zen. Nobliaren ondoko izan zen urteetan, eta haren segida hartu zuen, enpresako zuzendari gisa lehenik, eta lehendakari nagusi gisa ondotik. «Balio handiko pertsona zen. Nire bizitzako suertarik handiena izan da haren bidea gurutzatu izana. Anitz ikasi dut harekin», erran du, hunkiturik.

Noblia gizon xumea izan dela erran du, eta haren ibilbidea goraiatu du. «Geroa gure gain hartu eta aitzina egin behar zela erraten zuen. Ez bakarrik aldarrikatu: egin, eta gauzatu», oiroi-

HILBERRIA

Patxi Noblia

1944-2023

GAIZKA IROZ

tu du Bergarak. «Duela zenbait urte, modan eman ziren diru bilketa parte hartzaileak; Patxik hori orain dela berrogei urte asmatu zuen. Hori zen Herrikoa: lantegiak sortzea, ekonomiaren jabetza hartzea, kolektiboki, eta behetik gora. Iraultza bat zen garai, eta hala da oraindik». Erran du Nobliaren helburu nagusia Euskal Herria eraikitzea zela, arlo guzietan. «Seaskaren sorreran eta garapenean ere parte handia izan zuen, lan asko egin zuen, eta Euskal Herriko Laborantza Ganbera ere lagundu du».

Enbata eta Garapen Kontseilua

Militante abertzalea izan zen gaztetik Noblia, eta Enbata mugimenduko kide izan zen. Horren buruzagitzako kide bihurtu zen 1965. urtean. Gero sortu zen Izan mugimendua, 1970eko hamarkadaren bukaeran, gogoetarako eta ekintzarako arragoa; Julen Madariagak, Jakes Abeberrik, Patxi Nobliak eta beste batzuek parte hartu zuten bertan.

Frantziako Gobernuak euskal departamendua sortzeari ateak itxi ondotik, Euskal Herriko Garapen Kontseilua bultzatu zuten 1994an Frantziako Estatuak eta tokiko hainbat eragilek. Nobliak hasieratik parte hartu zuen, eta haren zuzendaritzako parte izan zen urteetan. «Argi zuen instituzioaren aldarrikapena ez zela baztertu behar, eta bilkuretan ahal zuen guzietan oroitarazten zuen erakundetzearen beharra, izan ekonomian, laborantzan ala unibertsitate arloan», gogoratu du Battitta Boloki Garapen Kontseiluko zuzendari ohiak.

2004. urte inguruan Garapen Kontseiluan greba egin zutenetik izan zen Noblia. Bizpahiru hilabeteren ondotik, biltzar nagusi berezi bat egin zuten, eta hainbat aldarrikapen bere egin zituen Garapen Kontseiluak. «Helburu bat zuelarik, bururaino eramaten zuen. Ez zen amore eman behar; hori zen haren egiteko modua», nabarmendu du Bolokik. «Uste dut Ipar Euskal Herriko jende anitzek, izan abertzale ala ez-abertzale, Patxirendako errespetua bazutela. Mintzo zelarik, denak isiltzen ziren».

BERRIAren kontseiluan

2003an Espainiako justiziak *Euskaldunon Egunkaria* itxi ondoren BERRIA sortu zenean, haren lehen administrazio kontseiluko kide izan zen Noblia. Egoera zail hartan ardura hura hartzearen garrantzia azpimarratu du Iban Arregi BERRIA Taldeko kontseilari ordezkariak. «Guretzat babes handia izan zen». ●

Hiztunak %30era iristeko bide orria eskatu dio Euskal Konfederazioak EEPri

→ Galdegin dute hizkuntza berreskuratzeko esperimentazio lurralde izendatzea Ipar Euskal Herria.

E. Erremundegi Beloki

Ipar Euskal Herrian euskararen biziberritzea gauzatzeko bide orri bat aurkezteko eskatu dio Euskal Konfederazioak EEP Euskararen Erakunde Publikoari. Ikerketa bat egin dezala, 2050erako euskal hiztunen proportzioa %30era heltzeko arloko plangintza bat proposatzeko. «Ez gara gehiago xintxuketan aritzen ahal. Hizkuntza ere larrialdi egoeran da, baina ez da hala-beharrik. Helburu adostuekin, arabera baliabideekin eta lankidetzaren sendotasunez, lortuko dugu euskarari etorkizun bat ematea», adierazi dute.

Egiazko hizkuntza politika publiko bat behar dela erran du Konfederazioak, transmisioan, irakaskuntzan, motibazioan eta erabileran eraginen duena. «Helburuak finkatu, neurgailuak adostu eta baliabideak finkatu behar dira».

3.000

ZENBAT ERDALDUN GEHIA-GO. Urtero 12.000 pertsona iristen dira Ipar Euskal Herria, eta 9.000 joaten dira; urtero 3.000 erdaldun gehiago daude. 2050erako, kasik ehun mila biztanle gehiago izanen dira. Konfederazioak erran du dozenaka plangintza egin eta milioika euro baliatuko direla horiei guzietan harrera egiteko azpiegiturak, etxebizitzak eta argindar, ur eta hondakin sareak garatzeko. «Aldiz, ez da plangintzarik aurreikusten gaur egun hemen bizi diren frantses hiztun elebakarrak eta heldu diren berriak euskalduntzen laguntzeko.

Frantziako Konstituzioko 2. artikulua aldatu eta euskararen ofizialtasuna lortu bitartean Ipar Euskal Herriak hizkuntza berreskuratzeko esperimentazio lurralde izendapena lortu behar duela aldarrikatu dute: «Euskararik gabe ez da Euskal Herririk izanen».

Inkesta soziolinguistikoaren arabera, azken hogeitazetako hizkuntza politika publikoak euskal hiztunen galera gelditzea lortu du; haatik, proportzioa apaldu eta apaldu ari da azken urteetan: 2006an %26,4 ziren euskaldunak; 2022an, haatik, %19. EEPk 2050erako egin dituen prospekzioetan, kopurua %16etik behera jaitsiko dela aurreikusi du. «Urrun gara hizkuntza baten biziraupena bermatzen duen %30eko heinetik; alta, hori izan beharko litzateke helburua», nabarmendu du euskalgintzak.

Helburu neurgarriak

Euskalgintzaren iritziz, erakunde publikoek ezin dute orain bezala segitu. «Ezin dute hizkuntza politikaren pisu guziaz euskalgintza sozialaren gain ezarri ere, eragile horien prekaritatea areagotuz». EEPri egotzi diote hizkuntza politika publiko partekatua landu, definitu eta obratzeko betebeharra, eta hura osatzen duten erakundeei ere dei egin diete: «Zein da gaur egun Euskal Elkargoaren plangintza? Zein departamendua, eskualdearena eta Frantziako Estatuarena?».

EEP hizkuntza arloan egin beharreko plangintzaren «akuilu» izan behar da Konfederazioaren aburuz, «politika ausartaren bultzatzaile», eta ez minimoetara mugatzeko «kontsentsu guinea» edo bakoitzak egiten duenaren «zuritzalea». Eskatu diote iker ditzala munduan zehar hizkuntzak berreskuratzeko egin izan diren politikak. ●

Batzar nagusia
egin du UEMAK,
eta beste sei udal
batu zaizkio

ORIO— Azkoitia, Berrobi, Hondarribia, Lezo (Gipuzkoa), Mendexa eta Zeanuri (Bizkaia) UEMA Udalerri Euskaldunen Mankomunitateko kide dira atzotik. Izan ere, batzar nagusia egin zuen UEMAK, Orion (Gipuzkoa), eta baiezkoa eman zion udal horiek egindako eskaerari. Horrez gain, 2023an egindakoaren balantzea aztertu zuten batzarkide diren alkateek eta zinegotziek, eta, bestalde, 2024rako egitasmo nagusiak onartu. Aipatutako herri horiek gehituta, 107 udalek osatzen dute jada mankomunitatea, eta, guztien artean, 342.000 biztanleko «lurgune euskalduna» osatzen dute.

Gorroño kargutik
kentzea eskaini
dio EH Bilduk
EAJri

GERNIKA-LUMO— Jose Maria Gorroño Gernika-Lumoko alkatea kargutik kentzeko, zentsura mozio bat aurkezteko eskaintza egin dio EH Bilduk EAJri. Proposamen horren arabera, Jose Ramon Bilbao Catala EH Bilduko hautagaia aurkeztuko lukete alkate izateko. Herenegun EAJko hainbat buruzagik, hala nola Andonio Ortuzar Euzkadi Buru Batzarreko lehendakariak, ez zuten baztertu zentsura mozio bat aurkezteko Gorroño kargutik kentzeko. Gorroño bi alderdiei egotzi die euren artean karguak banatu nahi izatea, nahiz eta kontrako politikak eduki gai garrantzitsuetan.

Bilera egin zuten atzo Donostian Talaia Feministako kideek. TALAIA F.

Otsailaren 17an aurkeztuko dute
‘Talaia feminista’ txostena

DONOSTIA — Joan den urteko abenduan, Euskal Herriko dozenaka emakume subiranista, ezkertiar eta independentistak lehen mugarrira jarri zuten trantsizio feministarako bidean, Iruñean: Talaia Feminista sortu

zuten, «estatu feministarantz eragiteko tresna». Gaur, bide horretan beste pauso bat eman dute Donostiako emakumeen etxean batzartu diren andrazkoek, eta iragarri dute datorren otsail hondarrerako prest izango dute-

la 2023. urteko *Talaia feminista* txostena. Aurten izandako gertakari nagusiak aztertuko dituzte dokumentuan, emakumeengan eta Euskal Herriko trantsizio feministan duten eraginari erreparatuta.

Duela urtebete Iruñean egindako lehen lan saioan adostu zuten urtero txosten bat egingo zutela Euskal Herriaren koiuntura eta trantsizio feminista aztertzeko. Orduz geroztik, 30 emakume inguruk osatutako talde sustatzaile bat lan horretan aritu da buru-belarri, eta, gaur jakinarazi dutenez, urtarilaren erdirako aurkeztuko dituzte txosten horren behin-behineko ondorioak. Otsail amaierako aurreikusi dute dokumentua osatua izatea –ez dute data zehatzik eman–.

Trantsizio feminista ebaluatzea eta elikatzea izango dute helburu, Jone Etxeberria talde sustatzaileko kideak azaldu duenez.

Aitziber Ugartemendia Zubeldia

(Unai Ugartemendia lankidearen arreba)

Une latz hauetan bat egiten dugu familiaren saminarekin

berria taldea

ANDOAIN, 2023ko abenduaren 17a

Aitziber Ugartemendia Zubeldia

Nola agurtu barruan bizirik duguna, beti irribarrez alaitu gaituna,

eskolaren alde zure jarduna, eman eta eman aritu zaiguna,

a ze eredu utzi diguzuna eskerrak danagatik, Aitziber, kuttuna.

Zubietako Herri Eskola

2023ko abenduaren 17a

Aitziber Ugartemendia Zubeldia

Andoaingo zinegotzi ohia

Beti gogoratuko zaitugu nekaezin, borrokalaria, indartsu. Beti gogoratuko zaitugu irri eta txantxa artean. Ilargiraino eta buelta, maite zaitugu, Aitziber!

ehbildu

Eskelak

(0034) 943-30 40 30 eskelak@bidera.eus

Berria.eus/eskelak

BERRIAlagunek eta BERRIAlagun harpidedunek %25 merkeago izango dituzte eskelak

Aitziber Ugartemendia Zubeldia

Gure lemazain ausarta, hil zara. Bihotz minez gaituzu. Eta harro, malkotan bizipozez... bizitza bat, hamaika abentura eta balio ederrak partekatu ditugu! Sudurgorrian irri, kantu, amets eta muxu bakoitzean Aitzi, beti zu. Sentitu, pentsatu, ekin... maite zaitugu!

Pirritx, Porrotx eta Marimotots pailazo taldea

Aitziber Ugartemendia Zubeldia

-Gugan Bego-

2023ko abenduaren 16an hil da, Donostian, 45 urterekin.

Bere senarra: Aitor Elizagarate; alaba: Aiuri; gurasoak: Ramon eta Axun; anai-arrebak: Uxue, Unai eta Ainhoa Alonso; ezkon-gurasoak: Maria Teresa eta Joxe (+); ezkon anai-arrebak: Nekane eta Joxan Lasa, Amaia; ilobak: Oier, Aratz, Haizea, Aiala, Shua, Haize; izeba Margari, Joseba, Ainara eta gainerako ahaideak.

Zure irriparra zure alaitasuna gure arnasartean bizirik dabil. Ederra izan da bizitza zurekin partekatzea.

LASARTE-ORIAN, 2023ko abenduaren 17an.

Oharra: gorpua Errekaldeko MEMORA VASCONGADA ehorztetxean egongo da, gaur, igandea, goizeko 09:00etatik arratsaldeko 17:00etara. Azken agurra familia artean izango da. Aldez aurretik, mila esker.

Eskelak

(0034) 943-30 40 30 eskelak@bidera.eus

Berria.eus/eskelak

BERRIAlagunek eta BERRIAlagun harpidedunek %25 merkeago izango dituzte eskelak

Patxi Noblia

(BERRIA Taldeko Administrazio Kontseiluko kide ohia)

Une latz hauetan bat egiten dugu familiaren saminarekin

berria taldea

ANDOAIN, 2023ko abenduaren 17a

Patxi Noblia

2023ko abenduaren 14an zendu zen.

Bere nahiak jarraituz, ehorzketak xumeki egingen dira, hurbileko familiarekin.

Emaztea: Pantxika Noblia Kanpandegi; seme-alabak: Txabi Noblia eta Anita; Elorri Noblia eta Brice Boudrand; bilobak: Urki, Jon eta Ibai; anai-arrebak, ilobak eta beste ahaideak.

HENDAIA, 2023ko abenduaren 17a

Aitor Biain

ARRASATE— Hamar urte bete dira aurten Fagor Etxetresnak kooperatiba hartzekodunen konkurtsoan sartu eta itxi zenetik. Joxean Alustiza Usandizaga (Ezkio, Gipuzkoa, 1965) Fagor taldeko presidenteak nabarmendu du, ordea, krisi hura gaindituta dagoela jada. Zer hausnartua eta zer ikasia utzi zuela azpimarratu du, baina harrezkero hartutako neurriek esker iritsi direla gaur egungo egoerara. Eredu kooperatiboan sakontzen jarraitu beharra dagoela uste du, dena den.

Zer ikasi duzue ordutik?

Fagor Etxetresnak erori zenean, hausnarketa sakon bat egin genuen, eta ikasgai argi batzuk azaldu zitzaizkigun. Batetik, konturatu ginen aurrera begira kooperatiba sendagoak behar genituela, estruktura ekonomiko eta finantzario sendago bat izango zituztenak, eta, horretarako, gure araudietan hainbat aldaketa egin behar genituela. Dezente egin ditugu harrezkero. Eta, bestetik, ondorioztatu genuen azkarragoak izan behar genuela erabakiak hartzerako orduan. Gure estruktura demokratikoak eta parte hartzaileak dira, baina merkatuak eskatzen dituen arintasun eta azkartasun baldintzetara egokitu behar ditugu. Horretan ari gara.

Hamar langiletik zortziri behin betiko soluzioa eman zitzaien. Zer garrantzia du horrek?

Uste dugu balio ikaragarria duela horrek. Harro gaude gure pertsonak zaindu egin ditugulako oso muturreko egoeran. Pertsona horiek etxetik hurbil geratu dira, Fagor taldeko kooperatibetan gehienak; soluzio inportanteak eman dizkiegu, eta hori azpimarratzekoa eta baloratzekoa da. Halakoek sendotu egiten dute kooperatiba izaera, eta horrek indarra eman digu.

Fagor marka etxetresnen merkatuan dago oraindik ere, nahiz eta beste enpresa batzuek erabiltzen duten. Zer ekarpen egiten dio horrek Fagor taldeari eta haren izen onari?

Lehenik eta behin, azpimarratu nahiko nuke Fagor marka inportante bat dela oraindik ere; ematen du batzuentzat duela hamar urte amaitu zela. Baina gogoratu nahi dut sektore askotan Fagor marka erreferente dela munduan. Besteak beste, Fagor da txip egilerik handiena [Espainiako] estatuan; Fagor markarekin saltzen ditugu Gipuzkoako automozio enpresarik handienaren piezak; gure jatetxe eta hoteletan ere osalaritza ekipamendu guztia Fa-

«Fagor marka bizi-bizirik dago, batzuentzat duela hamar urte amaitu zela dirudien arren»

JOXEAN ALUSTIZA USANDIZAGA*Fagor taldeko presidentea*

Etxetresnen hondoratzeak «ikasgai inportanteak» utzi zizkion Fagor taldeari. Alustizak nabarmendu du, baina, gainditu dituztela, eta taldeko kooperatibak «oso ondo» daudela. Baikor begiratzen diete datozen urteei.

gor markakoa da. Horrekin esan nahi dudana da Fagor marka bizi-bizirik dagoela.

Hori kontuan hartuta erabaki genuen etxetresnen sektorean markaren lizentzia beste batzuei uztea. Bi arrazoiengatik, nagusiki: Fagor markaren balioa aprobe txatuz etekinak lortzeko aukera ikusi genuelako, batetik, eta marka zaintzeko modurik egokiena hori zela uste dugulako, bestetik. **Esperientzia onak eta txarrak izan dituzue markarekin, ordea. Motxila al da oraindik Etxetresnen itxiera Fagorrenzat?**

Ez dugu inoiz halakorik sentitu. Ikasgai inportante batzuk izan ditugu, eta hori da garrantzitsuen. Gaur-gaurkoz, Fagor taldeko kooperatibak oso ondo daude arlo ekonomikoan eta finantzarioan. Egia da ez daukagula erabat konponduta enpleguaren auzia, eta ez gaude ahaztuta horrekin.

Zer falta da?

Gaur egun hirurehun bazkide inguru birkokatuta daude, baina ez zaie behin betiko irtenbiderik eman. Eta hor ere urratsak egitea da gure nahia; aurten ere egin ditugu. Eginbehar bat dugu horiekin oraindik, Fagor Etxetresnen auzia bukatutzat jotzeko.

«Hirurehun bazkide ingururi behin betiko irtenbide bat ematea falta zaigu Etxetresnen auzia bukatutzat jotzeko»

«Bereziki pandemian sumatu ziren hartutako neurriak; erabakiak hartzeko azkartasuna, adibidez»

Ekarpenen auzia ere Auzitegi Gorenean dago. Hori ere behingoz ixteko nahia izango duzue.

Hori Mondragonen eta Ordainduren artekoa da. Baina ikusi beharko da zein den sententzia. Hor amaituko da ibilbide juridikoa, eta horrekin amaituko da auzia. Aurretik izan diren sententzia guztiak Mondragonen aldekoak izan dira, halere.

Mugimendu kooperatiboaren ikur handietako bat zen Fagor Etxetresnak, eta hura erortzean eredua bera jarri zen zalantzan. Utzi du orbanen bat eredu kooperatiboan?

Hausnartzeko balio izan duela esango nuke. Konturatu ginen, Fagorren batez ere eta segur aski mugimendu kooperatibo osoan, gure elkartasun mekanismoak finituak direla. Izan ere, elkartasuna ez da eskubide bat. Arazoak ditugunean, lehenengo norberak ahalegindu behar du horiei aurre egiten, eta gero etorriko dira kanpoko laguntza osagarriak. Kontzeptu berri bat ere azaldu zen: autoexijentziarena. Bazkideak jabeak eta langileak garen heinean, exigenteak izan behar dugu geure buruarekin eta gure kooperatibaren bilakaerarekin.

Eredu kooperatiboan sakontzeko beharra sentitzen duzue?

Noski, eta arduratzen gaituen gai bat da. Oso errotuta daukagu legatuaren kontzeptua: bazkide berri bat kooperatibara batzen denean, legatu oso bat jasotzen du; beraz, haren helburuak izan behar du legatu hori sendotua eta hobetua uztea. Gai horiei buruz asko sakondu behar dugu belaunaldi berriekin, gizartea eta pertsonak ere aldatzen ari baitira. **Uste duzu aldatu egin dela langileek eta bazkideek duten ardura?**

Kooperatiben gobernantza erduan daukagu erronkarik handienetako bat. Kooperatibak ikaragarri aldatu dira, baina iruditzen zaigu duela hirurogei urte gobernatzen zen moduan gobernatzen dela. Gure bazkideekin dugun komunikazioa, gure batzar nagusien antolakuntza... Hor berrikuspen handi bat daukagu egiteko. Ari gara, eta espero dugu datorren urtean aldaketa inportante bat egitea Fagor taldean.

Prestatuago zaudetela diozue. Berriz ere gerta daitekeela barneratu duzue?

Duela hamar urte arte ibar honetako jende askok ez zuen pentsatu ere egiten kooperatiba bat kontrolik gabe ixteko aukera zegoenik. Baina Etxetresnek ikasgai hori utzi zuen, eta orain denok jabetzen gara gaur edo bihar beste kooperatiba bat desager daitekeela, eta horretarako prest egon behar dugula. Batez ere, bilakaera naturalaren parte izan daitekeelako eta gerta daitekeelako, beste edozein enpresari gerta dakioken moduan.

Sumatu dira aldaketa horiek hurrengo urteetan?

Baietz esango nuke. Pandemian, bereziki, erabakiak hartzeko azkartasuna azpimarratuko nuke. Asmatu genuen neurriak hartzerakoan. Izan ere, pandemiaren ondoren Fagorreko kooperatibak hobeto kokatu ziren. Moldatzeko gaitasuna izan genuen, eta sektore jakin batzuetan sortu ziren aukerak aprobetxatzen. Eta hori erabaki azkarren ondorio izan zen, besteak beste. Maskarak egiteko Mondragon Assemblyren ahalegina da adibideetako bat. Gureari eustera mugatu barik, gauza berriak egiten hasi ginen.

Beste enpresa batzuek arazoa dute talentuarekin. Fagorrek?

Baita ere. Arlo teknologiko jakin batzuetan konpetentzia handia dago, eta hori zabalduz joango da. Gu ere lehian ari gara. Enpresa eredu berezi batean jarduteko aukera eskaintzen diegu ikasleei, profesionali garatzekoa, gizarteari ekarpena egitekoa. ●

JON URBE / FOKU

«Oztopoei aurre egin diegu; aukera berriak bilatzen jakin dugu»

Alustizak aurreratu du Fagor taldea osatzen duten zortzi kooperatibek aise gaitutako dituztela iazko emaitzak. Makina-erreminta «errekorrak» hausten ari da, eta ostalaritza ekipamenduen atala ere urte oso onetan dago, baita elektronikarena ere.

Emaitza onak lortu zituzten iaz Fagor taldeko kooperatibek. Aurten are emaitza hobekiago espero dituzue.

Bai, 2023ko ekitaldia ona izan da, aurrekoa baino hobea. Salmentak zertxobait handitu dira, eta zenbakiak oraindik ez ditugu erabat itxita, baina espero dugu irabaziaz %15-20 inguru handiagoak izatea aurten. Hainbat faktore dauka horren atzean, baina zera nabarmenduko nuke: lortu dugu lehengaien eta energia-aren kostuen gorakada, neurri batean behintzat, bezeroek euren gain hartzea.

Gerrak, inflazioa eta hura apaltzeko neurriak... Zarata handia dago.

Argi dago ekonomian eragiten duen guztiak enpresetan ere eragiten duela. Baina, hala ere, gai izan gara oztopo horiek guztiak gaitutzeko. Moldagarritasuna izan dugu, eta aukera berriak bilatzen jakin dugu.

Oztopo berezirik izan duzue gerren ondorioz?

Taldeko kooperatiba batek edo bestek bezero garrantzitsuak zituen Errusian, eta negozio berriak eten egin dira gerraren ondorioz. Beraz, han genuen merkatua desegin egin zaigu.

Autogintzan ere zalantza ugari daude. Taldeak lotura estua dauka sektorearekin.

Zer diote kooperatibek?

Autogintzan elektrifikazioa atzera-bueltarik gabeko prozesua da, baina, jasotzen ari garen informazioaren arabera, marka nagusiek urte bat edo bi urte atzeratzea erabaki dute. Badakigu gaur egun fabrikatzen ditugun pieza batzuk desagertu egingo direla epe ertainean, baina ondo ari gara pieza berrietarako trantsizioa egiten. Etengabe ari gara horretan: piezen efizientzia hobetzen, material berrietara egokitzen...

Gainerako atalak nola daude orain?

Makina-erremintak hazkunde ikaragarria du, eta salmentak oso onak izango dira, errekorrak. Turismoaren eraginez, ostalaritza ekipamenduetan ere urte oso onak izaten ari dira. Eskararak jasotzen jarraitzen dute; beraz, 2024a ere urte ona izango da. Eta elektronika arloan ere urte polita izan daitekeela esan digate. Etxetresnena da apalena. Pandemian hazkunde ikaragarria izan zuten, eta orain hori digeritza tokatzen da. Baina, tira, espero dugu urtea emaitza txukunekin itzea.

Negozio berriak, sektore berriak aurkitzea. Hori da erronka?

Kooperatibak ari dira horretan. Gertatzen zaiguna da kooperatibaren barruko negozio lerro gisa geratzen direla askotan, eta ez dugula kooperatiba berririk sortzen. Eta hori bada analisirako gai bat. Zein da etorkizuna? Kooperatibak handitzen jarraitzea, edo kooperatiba berriak sortzea? Horri buruz badaukagu zer eztabaidatu. ● A. Biain

Kirurgiaren ondoren
berragertutako zainetako
ultzera eta barizeetan
espezialistak

ERRADIOLOGIA
INTERBENTZIONISTA

variTek

www.varitek.es

DONOSTIA 666 776 159 • BILBO 690 623 391 • GASTEIZ 689 338 931

Eskuinekoen konstituzio proposamenaren banaketa kanpaina, Santiagon, azaroaren 17an. ELVIS GONZALEZ/EFE

Txileko legean orain arte eman dituzten aurrerapausoak, galtzeko arriskuan gaur

- **Konstituzioa** aldatzeari buruzko bigarren **erreferenduma** egingo dute.
- Garreton soziologoak dio eskuinekoen proposamenak indarkeria erabiltzearen eta erregimen autoritarioa ezartzearen alde egiten duela.

Iraia Vieira Gil

Konstituzioa aldatzeari buruzko bigarren erreferenduma egingo dute gaur Txilen, eta, inkestek diotenez, eskuindarren proposamenaren aurka bozkatzeko dute herritar gehienek. Hala bada, Augusto Pinochet diktadoreak 1980an ezarri zuen konstituzioak indarrean jarraituko du —hirurogei berrikusketa baino gehiago egin dizkiote sistema demokratikoa martxan jarri zutenetik, baina askok uste dute ez dituela asetzen egungo beharrak—. Manuel Antonio Garreton soziologoak ziurtatu du Pinocheten «konstituzio berri-tua» aukera hobia dela eskuineko alderdiena baino: «[Eskuinak eratu duen konstituzioak] Esplizituki indartuko luke eredu neoliberal. Argi adierazten du eskubideak estatuen menpe daudela, eta hori onartzea diktadurara bueltatzea

izango litzateke». Gabriel Boric herrialdeko presidentek eta ezkerreko sektoreek horren kontra bozkatzeko eskatu dute.

Duela lau urte, aldaketa soziopolitikoak aldarrikatzeko manifestazioak egin zituzten herritarrek, eta, eskaerei erantzuna emateko asmoz, Sebastian Piñera garai hartako presidentek (2018-2022) konstituzio berri bat egitea proposatu zuen. Herritarren parte hartzea kontuan hartu zuen prozesu konstituziogile luze baten ostean, iaz aurkeztu zuten lehen zirriborroa; besteak beste, emakumeen, indigenen eta oinarritzko eskubideen aldeko neurriak bildu zituen ezkerre gehiengo zuen batzordeak. Galdeketa egin zutenean, %61,9k kontra bozkatu zuten. «Ulertzeko zaila zen hizkera bat erabili zuten, eta ez zuten zehaztu ordena sozial berria», azaldu du Garretonek.

Gaurko erreferendumean, berriz, bestelakoa da dilema: eskuineko eta eskuin muturreko alderdiek garatu duten hitzarmen sozialak orain arte egindako urratsak desegingo lituzke; abortuari eta migrantei dagokienez, bereziki. «Aurrerapauso gutxi izan dira Txilen, baina gehienak oso positiboak», azaldu du soziologoak. Eskuinekoen konstituzio proposamenaren aurka bozkatzeko beste arrazoi bat gehitu du jarraian: «Pinochetenak erreformak egiten jarraitzeko aukera emango liguke; besteak, ez». Ziurtatu duenez, gizarteko desoreka indartzeaz gain, eskuineko konstituzioa onartzeak mobilizazioak eragingo lituzke: «Indarkeria erabiliz geldiarazi beharko liriteke protestak, eta hori da eskuineko alderdiek egin nahi dutena, erregimen autoritarioa ezartzeko modua emango lieke eta».

Zer nahi dute, beraz, Txileko herritarrek? Zalantzarik egin gabe erantzun du Garretonek: «Eguneroko arazoak konponduko dizkieten arauak nahi dituzte. Segurtasuna, ordena eta estatuarekiko hurbiltasuna bermatzea eskatzen dute». Ez dira betekizun errazak. Azaldu duenez, mendearen hasieran hautsi ziren elite politikoaren eta kaleko mugimenduen arteko harremanak, eta apurketa hori nabaria izan zen 2011ko, 2012ko eta 2019ko mobilizazioetan. Institutio politikoek elkarlana berreskuratzeko ahalegina egin dute prozesu konstituziogilearen bidez, baina ez dute lortu: «Klase politikoak bere buruan pentsatzen du soilik, eta, herritarrentzako mesedegarria den zerbait aurkeztu duenean, inork ez du horren parte izan nahi». Are gutxiago kontuan izanda konstituzio berriak norberaren askatasuna murriztuko duela.

Herritarrek halako prozesuez nekaturik daudela azpimarratu du soziologoak, baina uste du beste bide batzuk erabiliko dituztela eskaerak helarazteko. Boricek iragarri du ezezkioak irabaztekoan ez duela beste prozesurik abiatuko konstituzioa aldatzeko.

Datozen hauteskundeak

Kontraste politikoko herrialdea izan da beti Txile: herenen herrialdea deitu izan dute urteetan zehar, baina «hiru poloen herrialdea» deitzea nahiago du Garretonek. «Sindikalismoa aldarrikatzen du ezkerrek, erdiko klaseen alde egiten du kristau demokraziak, eta sektore menderatzaileak ezarri nahi ditu eskuinak».

Egoera politikoak koalizioak egitera behartzen ditu alderdiak: «Ultraeskuineko mugimendu antolatuek galtzeko arriskua dute, baina, alderdi moderatuekin elkartzen badira, boto gehiago lor ditzakete». Era berean, ezkerrek beharrezkoa du indarrak batzea sozialdemokratak diren alderdiekin, «pentsaezina» izango bailitzateke gobernu osoa osatzea soilik Alderdi Komunistarekin eta Frente Amplio alderdiarekin.

Garretonek ez ditu gustuko aurreikuspenak, baina uste du hurrengo urteko udal hauteskundeetan eta 2025eko hauteskunde orokorretan beharrezkoak izango direla aliantzak. Alde horretatik, gaurko erreferendumak «izugarritzko garrantzia» izango du: «Gaur ezezkioak irabazten baldin badu, uste dut udal hauteskundeetako emaitzek ezkerreko alderdien akordioak erraztuko ditzutela eta, beraz, hauteskunde orokorretan eskuineko alderdiei aurre egiteko hautagaitza bakarra aurkeztuko dutela». ●

«Pinocheten konstituzioak erreformak egiten jarraitzeko aukera emango liguke; eskuineko proposamenak, ez»

MANUEL ANTONIO GARRETON
Soziologoa

Azaroak 15, asteazkena (40. eguna)

Nork ez zuen espero hainbeste irautea. Epe berezia da berrogeialdia islamaan, esanahi handikoa. Norbait hiltzen denean, berrogei eguneko dolua egitea izaten da ohitura. Kontua da, ordea, ez gintuztela hil orain dela berrogei egun: hemen gaude oraindik.

Atzo arratsaldean, israeldarren F16 hegazkinek halako izpi batzuk igorri zituzten esparru aldera, eta zero guztian argi egin. Ordubetea, gaueko zeruak egunekoaren antza hartu zuen. Bost eta erdiak aldera izan zen. Ilundu berri zuen, eta, itxuraz, lasai zegoen dena. Mohammed eta biok aitaren etxerako bidean gindoazela, bi argi izpi ikusi nituen bat-batean, bide estu horren bukaera aldetik iritsiak. Pentsatu nuen tanke bat izango zela, edo nigana zetorren kamioi baten argiak. Pixka bat itsutzen zaituzten argi horietako bat. Orduan, bat-batean, argitasuna zabaldu zen bazter guztietan. Gora begiratu nuen. Zerua garretan, horixe zirudien. Auzo guztia hartu zuen egun-argi faltsu batek. Handik gutxira, parte batzuk baino ez zeuden argizatuta. Gainerakoak, ilunpetan. Ezin ezertxo ere ikusi, beraz, ilunpeko partean tokatuz gero. Argia droneetatik zetorren, hobeto ikusteko modua ematen ari zitzaizkien-eta soldaduei. Badira hogeitaz hamar urte Israelek goi teknologia darabilela Gazan zelata egiteko. Gailu mota guztiak erabilia zelatatzen dute Gazako txoko bakoitza: optikoak, infragorriak, irratia, diren guztiak. Zelatatze zundak atzera eta aurrera ibiltzen dira mugako harresiaren gainean. Kable batzuetatik zintzilikatzen dituzte kamerak, eta, haien bidez, tarteko eremuei erreparatzen diete muga guztietan. Gerraontziak begira daude han urrutian, eta, garrantzitsua goa dena, dozenaka eta dozenaka drone patruilan dabilta zeruan, gau eta egun. Norbaitek pentsa lezake «okupazio digital» hori ez dela hain inbaditzailea. Kontua da, ordea, israeldarren armada mugaz harantzago egonda ere, haren espatze zerbitzua zerrendan sartua dela barren-barreneraino. Palestinarrek, berriz, ez daukate ezer ere: ez aireko armada (lurre-ratze pistarik ere ez dugu), ez itsas armada, ez goi teknologiako tresnarik. Ez digute uzten halako ezer edukitzen. Beraz, galdetu beharra dago: gerra zenbateraino izan liteke asimetrikoa, gerra izateari utzi gabe? Hau sarraski hutsa da.

ZERU LARANJA. Ke beltzeko lainoak Gazatik ateratzen, azaroaren 15ean. ATEF SAFADI / EFE

Amore eman nuen: ez neukan aitarekin hitz egiteko modurik. Mohammedek esan zigun argi horiek, akaso, F16 abioiei edo tankeei laguntzeko izango zirela, jomugak hobeto ikus zitzaten. «Barruan geratzea seguruagoa izango da», ondorio hori atera zuen. Farajen etxeko leihotik, droneak kontatu nahian ibili nintzen, haien argitan.

Atzo bertan, ilundu baino lehentxeago, F16 hegazkinek eraso egin zieten bi landetxeri (bata Al-Madhoun familiarena, bestea Mahdi familiarena), *Mohannad's* izeneko *xawarma* jatetxearen ondoan. Bi etxeak txiki-txiki eginda daude, eta inguruak, kaltetuta. Eraikin askotan, hormarik ez. Hondakin pila handi horren gainean nenbilen beste gizon batzuekin, fatxadako hormak galdutako apartamentu bloke batzuen erdian, eta une batez iruditu zitzaidan antzerkiko aktore baten parekoa nintzela, antzokiko balkoi eta palko pribatuetako ikusleen txaloak entzuten ari nintzela. Apartamentu blokeak begira ari zitzaizkigun, oso modu bitxian.

Defentsa zibileko taldea jo eta su ari zen neska nerabe bat handik atera nahian. Neska ikusteko modua izan nuen. Lo zegoela zirudien. Seguru asko, lotan harrrapatuko zuen erasoak. Txandal gorri bat zuen. Gorputza, luze-luze eginda. Ezkerreko eskua bularrean zetzan. Maitagarrien ipuin bateko pertsonaia ematen zuen: loti ederra. Hormigoizko sabaia gainean erori, eta mugitu ezinik utzi zuen ohean. Salbamendu taldekoak hondakinak kendu eta kendu ari ziren, neska handik atera nahian. Kontu ezin handiagoz ari ziren, lozorrotik esnatu nahiko ez balute bezala. Berrogei egun horrela pasatu eta gero, bati buuruan dabilkio mundua zergatik erotu den hainbeste, zergatik ez den gai esateko nahikoa dela, nahikoa, uzteko behingoz. Ezin ditu hitzok esan ere egin; badirudi hitzei beldur handiagoa diela ni hemen, zementuzko harlauza baten azpian, ikusten ari naizen honi baino.

Atzo gauean, israeldarrak Al-Xifa ospitalean sartu ziren, eta oraindik ere hor ari dira, operazio militarrean. Barruan ez dago ez argindarrik, ez botikarik; haurrak anestesiarik gabe munduratzen dituzte, eta ez dago

SERIEA

GAZAKO EGUNEROKOA (ETA 27)

«Zerua garretan, horixe zirudien»

Urriaren 7tik azaroaren 15era bitartean, Israelen erasoaren lehen 40 egunak eguneroko batean jaso ditu Atef Abu Saif idazle eta Palestinako Aginte Nazionaleko Kultura ministroak, eta egunez egun argitaratu dira BERRIAN. Hau da serie horren azken pieza.

Testua **ATEF ABU SAIF**

Itzulpena **BERRIAKO EUSKARA TALDEA** Ilustrazioa **EIDER EIBAR**

(HURRENGO ORRIALDEAN
JARRAITZEN DU) →

→ (AURREKO ORRIALDETIK DATOR)

inkubagailurik, ez bero iturririk. Erietxean babestu zirenetako asko hilik daude, eta beste asko, zauriturik. Ospitale batean zauritu! Astebate bada ospitaleak «zilegizko jomugak» direla, gerra eremu bihurtuak, gudu zelai, eta nazioartekoak murmurio bat baino ez du egin. Suntsipen handiko armak edukitzea leporatzen diete soldaduek pazienteei, eta zauriak berriz ireki ere egin diete batzuei, ikusteko zer ezkututzen duten hor. Zerrenda guztian jarri dute martxan ospitaleen kontrako estrategia. Oraintsu, Rantisi ospitalea inbaditu dute israeldarrek, hiriko Nasser auzoan. Luze gabe, Al-Awda erietxea ere hartuko dute. Geratuko den bakarra Indonesia ospitalea izango da. Mohammed gogoetan ibili da: «Ez da askorik falta. Hiriaren erdia baino gehiago hartua daukate».

Gaur goizean, aitagarrebaren etxera bueltan ginela, hurbileko eraikin bati eraso diote. Dawas okindegitik gertu nenbilen. Kaleaz bestaldetik, ikusi dut medikuak ahaleginetan ari zirela gizon zahar bat eta haren bilobak ziruditen haur batzuk suspertzeko. Azkenean, ohatilan eraman dituzte, aurpegia estalita. Medikuekin jardun duen emakume bat negarrez aritu da laguntzen zuen birtartean, familia guztia galdu berri zuela ezin eramanda. Batzuetan, harlauzak altxatu nahian ibili da; bestetzueta, biziari deika, hilotzei begira.

Gaur dena da goibela, baita zeru lainotua ere. Eguzkia ezkutatatu da, eta jendeak hurrengo erasoaren zain pasatuko du egun guztia. Non izango ote da? Nor akabatuko dute hurrena? Nor

aterako da bizirik? Galdera horiek eramanezin bihurtzen dute bizimodua.

Euria hasi du berriz. Hautsez eta hondarrez beteta dago euria, hori guztia airean baitzegoen azken asteotan, kutsadura iturri. «Eguratsa garbitzeko txarra ez», esan dut. «Baina desplazatuen bizimodua infernu hutsa izango da euritan», erantzun dit Mohammed. Lagun batek mezu bat bidali dit telefonoz, haren familia iritsia dela hegoaldera, baina aita eta

Hildako bahituek bandera zuri bat zeramaten

● Hamasek Gazako zerrendan zituen bahituetako hiru hil zituen herenegun Israelgo armadako soldadu batek, «nahi gabe», Gazako milizietako kideak zirela pentsatuta. Horren berri eman dute iturri ofizialek azken orduetan, eta atzo armadak jakinarazi zuen bahituak kamisetarik gabe zeudela Gaza iparraldean, eta «bandera zuri inprobisatu bat» zeramaitela. «Terroristak zibil jantzita mugitzen dira, zapatilekin eta jeansekin, eta segada asko egon ohi dira. Gu engainatzen saiatzen dira, hebreeraz hitz egiten digute... Indarrak presio handiaren pean daude», justifikatu zuen armadaren bozeramaile batek.

Bestalde, Qatarrek atzo nabarmendu zuen «ahalegin diplomatikoak» egiten ari direla Hamasen eta Israelgo Gobernuaren arteko beste menia bat adosteko.

anaia atxilotu dizkiotela israeldarrek. Negarrez ari den emetikono bat erantsi du bukaeran. Ordubate geroago, beste mezu bat bidali dit, esanez aita askatu dutela baina anaia ez. Ezaguna dut anaia, kazetari gazte bat baita. Pentsaren eraikinean ikusi ohi nuen, eta Al-Xifan ere bai. Hemendik lau kilometrora, israeldarrek kontrolgune bat jarri dute zubian, iparraldea eta hegoaldea bereizten dituen. Hara eramaten dituzten gizon gehienak atxilotu egiten dituzte azkenean.

Israeldarrei kasu eginez hegoaldera ihes egin dutenetako asko kexu dira bidaiaz, kontrolguneetako jazarpenaz, beste aldeko bizimodu latzaz. Gaur goizean, Mohammeden lagun batek telefonoz esan dio hanka sartzea izan dela alde egitea. «Denetik eman digute, baina urik ez. Tomatea dugu, patata, gauza asko, baina urik ez. Ez baitago».

Eztandek ez dute etenik. Esparruko hiru eraikinetik bat txikituta dago. Haietako asko kale estu-estuetan zeuden, eta horrek ikaragarri zailtzen du hondakinak kendu eta jendea salbatzeko lana. Autoak ezin dira hurbildu ere egin. Errepiderik garrantzitsuenak blokeatzen dituzten eraikinak bota ezean, ez dago kale haietara iristerik. «Bukatu eta gero» lantegia zaila baino zailagoa izango da halako inguruetako biztanleentzat. Eraiki ahal izateko, suntsitu egin beharko dugu. Dena dela, hori tokitan dago oraindik. Buruan oraina baizik ezin dugu izan. Bonbardaketaren bukaera egiazko bukaera bat izango da? Berrogei egun pasatu ditugu zain, film surrealista honen amaierako kredituak noiz ikusiko, baina sekula bat etorriko da gero, eta telesail bat geroago. ●

HITZ GUTXITAN

IKURRA. Toni Negri pentsalaria, 2013an. EFE

Toni Negri hil da, ezkeraren erreferentziazko pentsalarietako bat

PARIS— XX. mendearen amaieran eta XXI.aren hasieran ezkeraren erreferentziazko pentsalarietako bat izandakoa hil da, Toni Negri, haren senideek atzo jakinarazi zuten. Parisen zendu da, 90 urte zituela. Italiatik hara erbesteratu zen, Brigada Gorrieta kide izatea egotzita Aldo Moro politikariaren hilketaren lotu baitzuten 1978an; gerora egiaztatu zuten akusazioak ez zuela oinarririk. Lau urte eta erdi pasatu zituen behin-behinean preso.

Montero izango da Podemosen hautagaia Europako Parlamenturako bozetan

MADRIL— Irene Montero Podemosen zerrendaburua izango da 2024ko ekainaren 9an egitekoak diren Europako Parlamenturako bozetan. Hori jakinarazi zuen Ione Belarra idazkari nagusiak atzo, alderdiaren ekitaldi batean. Podemosek, nolana ere, oinarri galdetuko die ea proposamena onartzen duten. Sumarren barruan aurkeztu zen Podemos Espainiako Gorteetarako azken bozetara, baina Montero ez zen zerrendan egon.

Serbian bozak dituzte gaur, zegokien baino bi urte eta erdi lehenago

BELGRAD— Ezarritakoa aintzat hartuz, 2026ko udaberrian egin beharko zituzten Serbiako Parlamenturako bozak, baina, bi urte eta erdi aurreratuta, gaur egingo dituzte. Autoritarismoaren bidez indarkeria hauspotzea egozten dio Serbiako oposizioak 2012tik presidente denari, Aleksandr Vuciki, eta eskatu zion hauteskundeak aurreratzeko. Inkesten arabera, Vucik kontserbadorearen alderdiak irabaziko du, botoen %40 inguru bilduta.

bqd bidaiak
viajes - travel

Bilbotik taldean

Egipto: Martxoak 18
Uzbekistan: Martxoak 20
Ecuador e Islas Galapagos: Apirilak 4
Jordania: Apirilak 12
Vietnam y Camboya: Otsailak 28

Kontaktua:
☎ +34 943 84 53 96
✉ sumaia@bqdbidaiak.com

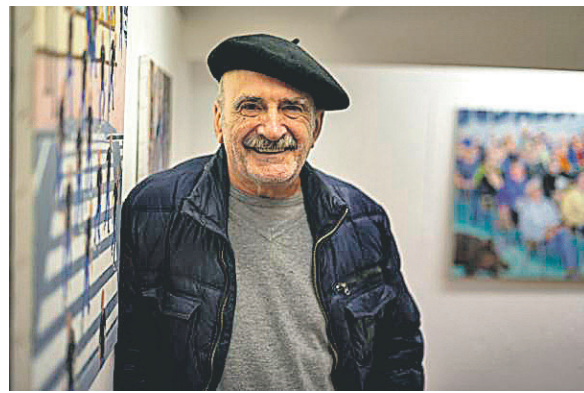
Plaza mugatuak

TRADEBI
TRANSLATION
Itzultzaileak

tradebi@tradebi.com

9
Zinema.
Bi emakume
euskaldun
lehen aldiz Ikusmira
Berriak programan.

11
Artea.
Ernesto Murillo
'Simonides'
margolari eta
komikilariaren 'Sin
Humos' erakusketa
jarri dute Gasteizen.

berria

2023ko abenduaren 17a, igandea

NASAN

Nerea Ibarzabal, Begoña Iturrizarrekin; hark jantzi zion txapela. OSKAR MATXIN EDESA / FOKU

Nerea Ibarzabal da Bizkaiko txapelduna

1.036,5 puntu lortuta, Bizkaiko Bertsolari Txapelketako garaile izan da Ibarzabal. Jone Uriarekin lehiatu da buruz burukoan; hark 1.029 puntu eskuratu ditu. 4.500 pertsona bildu dira Bilboko Miribillan.

Mimoz zaindutako lorategi bat

Bizkaiko Bertsolari Txapelketaren finaleko buruz burukoaren emaitza 2021ekoaren antzekoa izan den arren, aldatuta heldu da aurtengo finala. Lehenengoz izan dira bost emakume oholtza gainean. Harrokeriazko keinuak ez, laztanak izan dira nagusi; inoizko finalik goxoen izan da.

Oihana Arana

Nerea Ibarzabalek irabazi du txapela buruz burukoan Jone Uriarekin kantatu ostean. Atzetik sailkatu dira hurrenez hurren Xabat Gallettebeitia, Gorka Pagonabarraga, Onintza Enbeita, Oihana Bartra, Aitor Etxebarriazarraga eta Aissa Intxausti.

Saioan zehar zalantza izan da nagusi, bertsolari gehienek egin dute laprastada bat edo beste, eta buruz burukorako kinieletan era guztietako konbinazioak entzun dira Miribillako harmailetan. Puntuazioek ere islatu dute hori:

lehenego sei sailkatuak oso puntu gutxiren barruan sartu dira.

4.400 lagun inguruk bete dute leporaino plaza. Pankartek eta txaloek edertutako testuinguruari kantatu behar izan diote zortzi bertsolariak. Zihara Enbeitak eta Beñat Vidalek egin dituzte aurkezle eta gai-emaile lanak.

Vidalen aginduetara hasi dira bertsolariak kantuan: zortziko handian lehenbizi. Berau izan da ariketa multzorik estuena, entzulea oraindik ez zegoen guztiz bero eta bertsolariak ere plazari tamaina hartzen. Zortziko txikiak izan dira ofiziorik arrakastatsuenak.

Gallettebeitia eta Enbeita kua-drillako bi kide izan dira, Enbeitak urtero erosten ditu bi dezimo loteria Gallettebeitiarekin partekatze, baina aurren estatuari dirua ematea zela eta, Gallettebeitiak ez du dezimorik nahi izan.

SAILKAPENA

1	Nerea Ibarzabal	1.036.5
2	Jone Uri	1.029
3	Xabat Gallettebeitia	616.5
4	Gorka Pagonabarraga	609
5	Onintza Enbeita	607
6	Oihana Bartra	606.5
7	Aitor Etxebarriazarraga	556.5
8	Aissa Intxausti	550

Tokatu egin da. Fin hasi da Gallettebeitia «estatu ikuspegia etorri» zaiola esanez. Zorrotz erantzun dio Enbeitak: «nik txuleta jango dot/ ta zuk zure berbak». Adiskidea limurtzen saiatu da Gallettebeitia: «sentimentua da ez/ soilik materia/ zu beti izan zara/ nire loteria». Eztabaidan jarraitu dute eta horrela biribildu du saioa Enbeitak: «aurton hemen tokau da/ eta ez Madrilén/ gauza bat argi dago/ gafea zu zinen».

Uri eta Pagonabarragaren artekoa ere oso txalotua izan da. Enpresak luntxa prestatu dien bi langile izan dira bertsolari biak. Uri mahaira gerturatu deneko hutsik zegoen dena eta hantxe ikusi du Pagonabarraga esku biak pintxo beteta. Paga extra-ren kontua serio hartu duela esan dio Uriak lehenengo bertsoan eta hala erantzun dio Pagonabarragak: «Janariai begira/ ene ze des-

fase/ zuk ezer ez, nik dena/ lana bezelaxe». Halere pozik dagoela kantatu du Uriak lankideari ardoa hartzeko eskurik gelditzen ez zaiolako. Eta horrela biribildu du bigarren bertsoa: «Urtea egin zaigu/ itxuraz luzea/ ez da ederra biok/ daukagun posea/ alkoholismo puntu bat/ ta kriston gosea/ hara nola dagoen/ langile klasea».

Puntu erantzunen txanda izan da gero, baina ale azpimarragarriak izan dira hamarrek txiki ofizioetan. Ibarzabalek eta Gallettebeitiak eta Bartrak eta Pagonabarragak egindakoak izan dira txalo gehien jaso dituztenak. Plaza lehertu baldin bada, ordea, bakarkakoen unean izan da. Intxausti ikasketak euskaraz egin zituen pertsona bat izan da hogei urte eta gero ikaskideekin elkartu eta ikusi du ikaskide ohiak ez zirela euskaraz erantzuteko gai

ANALISIA

Gorka Azkarate

Etengabe gora

Denbora darama dagoeneko Nerea Ibarzabalek olatu aparretan. Bizkaiko txapeldun zen atzo saioa hasi aurretik, eta ezin ahaztu iaz txapelketa nagusian lorturiko balentria. Hori guztia gutxi balitz bezala, plazan pisu handia duen bertsolaria da gaur-gaurkoz. Bera zen atzo txapela janzteko faborito nagusia eta saioa jarraitu ez eta amaierako emaitzari soilik erreparatuko dion norbaitek pentsa lezake, agian, pronostikoak modu errazean bete baino ez zuela egin markinarrak. Eustea tokatu zitzaion, ordea, zenbait unetan, ale solte ederrak bota bai baina bertsoaldiak borobildu ezinda bezala aritu baitzen saioaren lehenengo

zatian, irristadaren bat ere tar-tean. Bertsolariak saioa barrutik nola bizi duen jakitea ezinezkoa da, baina esango nuke lehenengo txanpako bakarkakoa kantatu aurretik buruz burukorako sailkapen txartela ez zuela hain garbi ikusiko. Bete-beteen asmatu zuen, ordea, bakarkako horretan, lagunarte toxikoa-ren gaiaren harira, eta hortik aurrera gora eta gora egin zuen, buruz burukoan ordura arte bere gainetik aritu zen Jone Uri baino gehiago izatera iristeraino. Algortarrak, edozein kasutan, txapela inoiz baino gertuago izan zuela esatea ez da gehiegikeria. Irabazteko gosez igo zen oholtzara, eta maila oso onean aritu zen kantuan oro har, potoren batek ihes egin bazion ere.

Puntu eskukadatxo bat falta izan zitzaion sari nagusia lortzeko, baina aitzakiarik gabeko saioa osatu zuen. Beste behin ere.

Buruz burukoaren atarian geratu ziren ondorengo lau sailkatuak. Bereziki gertu, Xabat Gallettebeitia. Bakarkakoan jo zuen goia lekeitiarrak: gertukoek frikitzat daukatenaren larrutik, bertsoaldi oso sinesgarria ondu zuen. Aurretik ere utzi zuen maila handiko zertzeladarik ofizioka. Gorka Pagonabarragaren bertsokerak jauzi kualitatibo nabarmena eman du azken boladan. Akatsik egin gabe eta elementuak zein erreferentziak ekarriz une oro kontakizunera, bikain aritu zen kantuan. Onintza Enbeitak entzulearengan orotariko sentipenak sorrarazteko daukan gaitasuna ikaragarria da. Ofizio askotan pisua eramatea tokatu zitzaion, eta laguntza ikaragarria

izan zen unean uneko kantu-kidearentzat. Oihana Bartrak bertsokera seguruz bere bidea egin zuen atzoko finalean, eta ez zuen urruti izan buruz buruko. Bereziki dirdiratsu puntu erantzunetan, bilbotarra. Aitor Etxebarriazarragak ez zuen bere arratsalderik onena izan. Saiatu zen beretik ematen, baina ofizio-tan bere lekua aurkitu ezinda bezala sumatu genuen tarteka, eta beragan ohikoak ez diren akats bat edo beste egin zituen saioaren joanean. Bere mailarik onenera iritsi ezinda, gogoz saiatu zen arren. Lehenengo finala zuen Aissa Intxaustik; lotsagabe aritu zen kantuan, eta entzulearengana iristeko daukan aparteko erraztasuna agerian utzi zuen kantatzeko abagunea izan zuen une oro. Beste ezerekin gainetik, jarrera bat oholtza gainean. Emango du zeresanik datozen urteetan. ●

Xabat Gallettebeitia eta Nerea Ibarzabal, gainerako bertsolariak begira dituztela. OSKAR MATXIN EDESA / FOKU

izan. Ederki heldu dio gaiari eta hizkuntza ereduaren porrota salatu du azken bertsotan.

Nerabe bat izan da Gallettebeitia bere zaletasunengatik frikia dela esaten dioten nerabea. «gero ez etorri nire hiletara/ negar batean txabales/ bere sutea begiratzera/ doan piromano bat lez». Esanez amaitu du ariketa eta izugarrizko txalo zaparrada jaso du ordainetan. Enbeitak eta Ibarzabalek biek kantatu behar izan dute adiskidetasunari buruz. Berarekin maitemindu den lagunari kantatu dio aurrenak, eta kuadrilla toxikoari bigarrenak. Bartra lo egiteko pilulak uzteko ezinean dagoen pertsona bat izan da. Honakoa izan da bere hirugarren bertsua: «Nire buruarekin dut/ sekulako debatea/ hartzen dudalako beti/ kopuru inportatea/ noizbaiten edukiko dut/ sobredosi atakea/ baina honek ematen dit/ logurea ta bakea/ ikusiz zelan dagoen/ gaur egungo jendartea/ guztia dela estresamina ta antsietatea/ ia ia mirari bat da/ zoriontsu izatea. Uria pailazo bat izan da presoen aldeko kanta bat kantatzeagatik salatu dituzten lankideei elkertasuna adierazten. Pagonabarraga lanpostu finkorik lortu ezin duen gazte prekarioa eta Etxebarriazarraga mobilean

Ibarzabal, eta Uria hunkituta besarkatu ziren buruz burukora sailkatu zirela jakitean. O. M. EDESA / FOKU

argazki zaharrak borratzen ari den pertsona.

Aldaketarik ez

2021eko buruz buruko bera izan da. Uria eta Ibarzabal. Ofiziotan umorez aritu dira, heriotza gaizki igarri duen igarlea eta bezeroa izan dira lehenbizi eta 2002ko Bizkaiko Txapelketako Finaleko anekdotak kontatzen aritu dira gero. Honakoa izan da ganbarako gaia: «Kasualitate hutsa izan zan, baina orain inoz gertatu jatzun onena dala uste dozu».

Adiskidetasunari oda bat egin dio Ibarzabalek; kasualitatez ezagututako lagun bati kantatu dizkio bertsuak. Uriak matematika ikasi izanak ekarri dizkion onurak ekarri ditu gogora.

40. urte bete ditu Bizkaiko Bertsozale Elkartek eta, ibilbide horren parte izan diren eta diren pertsonen egin dute sari banaketa. Horregatik Begoña Iturriza txapel emalea ere: Zihara Enbeitak esan bezala «Inurri lan nekaezainagatik». Honako bertsua kantatu du Iturrizak: «Norbaitek esan omen zuen behin/ bart egin nuen ametsa/ emakumeok emana dugu/ izugarrizko urratsa/ andragizonak lagun hartuta/ horixe baita baldintza/ arnas anitzez osa dezagun/ biharko bertsolaritza». ●

Orkada uharteetako paisaia arterako gai izan zuen Margaret Taitek, eta **poema bisualak** sortu zituen bere kamerarekin.

Nerea Arruti

Margaret Tait poeta eta zinemagileak (Orkada uharteak, Eskozia, 1918-1999) —edota, zehatzago, poeta soilik, haren filmak poema bisualak baitira— beti bertakoa hautatu zuen artagai gisa. Medikuntza ikasi ondoren, Erromako zinema eskolan trebatu zen, baina bere irlak izan zituen paisaia poetiko. Testuinguru hori enkoadratzeko orduan, zera dio *Gauzen eskala* poeman: «Herrialde oso bat dago harriaren oinean/ arreta jartzen baduzu».

Zinemagileen zinemagile izen-datu zuten aurrena, eta gerora Taiten ahots poetikoa aldarrikatu du Eskoziako artista eta idazleen belaunaldi berriak. Azaroan, haren bilduma poetiko ordura arte agortua berrargitaratzeaz gain (*Poems, Stories and Writings*, Carcanet, 2023), udazken honetan Luke Fowler zinemagileak (Glasgow, Eskozia, 1978) *Being in a Place - A Portrait of Margaret Tait* filma (2022) plazaratu du Eskoziako arteguneean.

Nostalgia-rik gabeko paisaia

Celso Emilio Ferreiro poeta gali-ziarra aipatuz, Bernardo Atxagak hala diosku irakurleoi *Obabakoak* liburuan: «Mundua leku guztietan dago eta Euskal Herria ia ez da soilik Euskal Herria, munduak Euskal Herria izena hartzen duen tokia baizik». Mapa bera dugu Taiten poetikan, eta Orkada uharteak ez dira soilik Eskozia, baizik munduak *Orkada* izena hartzen duen tokia. Alabaina, garrantzitsua da azpimarratzea Orkadak eta bertako biztanleak inolako

nostalgia-rik gabe irudikatzen dituela; askotan, paisaia basatia da, anabasa ere badugu irudietan, zuhaitzik gabeko paisaia gogorra, etengabeko haizeak eskuan zerraman kamera askotan dantzan jartzen duena. Bizi den paisaia ikusten dugu, eta ez haurtzaroko Arkadia idealizatua.

Taitek zioen ez zuela euskarri materialik Eskoziako paisaia bere edertasun betean azaltzeko, eta, bide batez, eskertzen zuen horretarako sosik ez izatea, ez baitzuen edertasun horretan inolako interesik. Beste kontu bat da, ikusle gisa, filmei beste edertasun iragazki bat eranstea eta hor ez dagoena ikusi nahi izatea; azken finean, Eskoziako Turismo Bulegoak egin du bere lana. Horren ifrentzua dugu hemen, eta objektu txikietan arreta jartzea zen Taiten helburua; paisaiaren ikuspegi iheskorra zuen, eta ez edertasun epikoa edota ikuspegi garbia, hau da, kalekumeek naturarekin izan dezaketan harreman idealizatua.

Poetaren arreta

Lorca-ale amorratua zen Tait, eta harengandik ikasi zuen poetak irudiak harrapatu behar dituela. Federico Garcia Lorcak, Luis de Gongoraren irudi poetikoari buruz eginiko hitzaldi ezagunean, defendatu zuen Gongora irudien ehiztaria zela. Ehizan, zelatari egotearen eginkizuna da poeta-rena, eta, horretarako, arreta jarri behar da. Zer eskatzen dio poesiak irakurleari? Arreta. Eta, aldeaz aurretik, zer eskatu dio testuaren eraikuntzak poetari? Etengabeko arreta. Arretarik gabe ez dago poesiarik. Horregatik, John Griersonek *Taiti* bere filma editatzeko eskatu zionean —eta horixe zen

beharrezko baldintza Griersonen zirkulu entzutetsuan sartzeko—, Taitek ezezkoa eman zion. Taitek ez zuen makurtu nahi garai hartan eraikitzen ari zen dokumentalaren formatura; harena denbora poetikoa zen, eta ez narratiboa. Griersonen ustez, eskatzen zion aldaketa txiki bat bazen ere, harentzat generoa aldatzea zen eskatutakoa. Garai hartan, Grierson giltzarri zen Eskoziako dokumentalgintzan, mugimendu baten aita pontekoa. Tait erresistitu egin zen emandako aginduen aurka, haren aburuz zinemagileak errailetatik datorkiona egin behar

baitzuen. Erabat independentea zen bere egiteko moduetan, eta aurrekonturik txikienarekin ere bere kabuz aurrera egiten zuen. Helburua beti zen balio poetikoa zuen ekoizpen bat gauzatzea; horrek zuen baliorik handiena, eta, bere ordeaz, lagunek egiten zioten promozio lana, berak ez baitzion horri garrantzirik ematen.

'Film umezurtz' berpiztua

2023ko azaroaren 11n aurkeztu zuen Luke Fowlerrek bere filma, Dundee hiriko (Eskozia) arteguneean. Haren filmak Taiten film bukatugabe bat du barruan: Tai-

tek Channel 4rako egin behar zuen *Heartlandscape: Visions of Ephemerality and Permanence* izenekoak, hain zuzen. Lorategiko etxolan aurkitu zuten film galdu hura. Gorde diren filmen gainean eraikitzen da zinemaren historia; artean, film asko erre eta galdu egin dira, eta horiek zinemaren beste historia bat erai-ki daiteke. Maiz, film galdu horiek zatika, bukatu gabe berreskuratzen dira: adituek *film umezurtz* esaten diete halakoei. Fowlerrek, film galdu hari buruzko ohiko dokumental bat ondu beharrean, Taiten film berreskuratuari berea

Margaret Tait, irudien zelatari

LITERATURA. Margaret Tait, *Where I am is Here* (1964) bere filmeko fotograma batean.

gehitu dio. Batzuetan, badakigu noren irudiak ditugun aurrean, baina, askotan, ez dago argi noren lana den. Zergatik *remix* modukoa hori? Aitor Gametxoren *Variation on The Sunbeam* lanari buruz —David W. Griffith zinemagilearen *The Sunbeam*-en (1912) bariazio bat dena— Katherine Groo zinema adituak zioenez, film artxiboari bizitza berria emateko estilo eraginkorra dira bertsioak, kopia eta itsasteak. Collage moduko birsormena beste arteetan ere gertatzen da; esaterako, Asier Mendizabal artistak Nikolas Lekuonaren collageak berpiztu ditu.

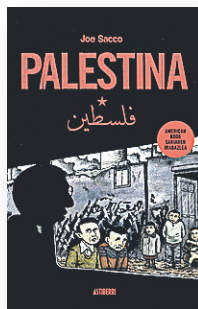
Fowlerren filma ikusi ondoren, solasaldia izan genuen. Galdera bat baino gehiago izan zen bi filmen arteko harremanaz; hain zuzen ere, bi lanen josturari buruz. Erantzuteko garaian, Fowlerrek Duncan Willianson kontalari eskoziarra aipatu zuen. Haren hitzetan, aurreko erraldioen sorbaldetan kontatzen ditugu gure istorioak; beraz, Taitena berriz kontatzea erabaki zuen berak, bere kontakizuna aurrekoari gehituz. Gametxok bezala, iraganari bizitza berria eskaintzen dio Fowelerrek, eta, Taiten poetikari jarraituz, hala egin du, nostalgia printzarik gabe. Iheskortasunak eta errepikapenak ere garrantzia dute Taiten testuetan. Durangoko Azokaren ostean, Itziar Ugartek egunkari honetan idatzi zuen: «*Nobedadea* da gehien salerosten diren hitzetako bat hemen; kontrara, errepikapena da iraupena dakarrena». Margaret Tait bezala, Itziar Ugarte poeta da. ●

KRITIKA

Izenak eta izanak

Nagore Fernandez

Espero dut obra hau ez dela soilik Estatu Batuetako irakurleen esku jarriko, ezpada mundu osoko irakurleenetan»; halaxe diosku Edward Said-ek Joe Saccok idatzitako (testu zein irudi) Palestina komiki-seriearen hitzaurrean. Bada, Julen Gabiria bezalako itzultzaile finei eta Astiberri bezalako argitaletxeei esker, posible izan da Saccoren idatzi eta ilustrazio bilduma hori berori Estatu Batuetatik Euskal Herrira garraiatzea. Azkenaldi honetan maiz entzun dugu Ekialde Hurbileko herrialde horren izena, baina esango nuke ez dugula gehiegitan entzun, ez palestinarek bizi duten egoera latzak merezi duen beste, behintzat. Eta horretara dator Joe Saccok ondutako komiki-bilduma, sionismoaren eta okupazioaren biktimek bizi (izan) duten

'PALESTINA'
Egilea: Joe Sacco.
Itzultzailea: Julen Gabiria.
Argitaletxea: Astiberri.

egoera ikusgarri egitera eta sarraski hori salatzea. Jatorrizko testua 2001ean argitaratu bazen ere, guztiz egungoa den auzi bat dakarkigu obrak, ia 300 orrialde osatzen dituzten bederatzi ataletan, israeldar okupaziotik gaur egunera arte, palestinarek etenik gabe bizi duten jazarpenaz, biolentziaz, sufrimenduaz, gorrotoaz mintzo zaigun heinean. Hori guztia kontatzeko erregistro errealista batetik dihardu au-

toreak, bai letra bai marrazki. Izan ere, komikia izanagatik, irakurleak ez du aurkituko fikziorik, benetako izen eta bizipenak baizik, benetako testigantzak eta argazkiak. Zuritik beltzera doan espektro kromatikoa nagusitzen da testigantza eta paisaia errealei gorpuztea emateko, eta komikiari darion errealismoarekin batera, autoreak horren gai mingarri eta delikatu bere gordinean kontatzea lortzen du orriz orri, errespetuz eta enpatiaz beterik. Izan ere, iruditzen zait kolore bizirik ez gehitzeak, errealtatera makurtzeak eta soberako detailerik ez gehitzeak enpatia eta begirunea erakusten diela, hain zuzen ere, kolorerik eta dekoraturik ez duten minei eta bizitzari, bakoitzaren bizipenak diren-direnean erakutsi nahi izango balitu bezala. Horra hor gehien estimatu dudana alderdia.

Testigantza erreala bezala asko gustatu zaidan arren, eta halakoak jazarritako ahotsei espazioa eta ikusgarritasuna emateko behar-beharrezkoak direla sinetsiagatik, estetikoki

ez zait horren interesgarria iruditu: idazleak egia horiek kontatzeko hautatu duen generoak elkarriketa bat sortu beharko luke irudi eta hitzekin; areago, irudiek eurek istorio beregain (baina testuarekin erlazionatuta dagoen) bat kontatzeko gaitasuna izan beharko lukete, nire iritziz. Kasu honetan, baina, askotan letrek irudiei lekua kentzen dieten sentsazioa izan dut, kuantitatiboki zein kualitatiboki, hain non irudiak atzeko oihala bezala irakurri ditudan sarri, kontatu nahi duten konposizioak baino, erreportajetan jarri ohi diren argazkiak izango balira bezala. Badira ia osorik irudiz osatu diren sekuentziak obran, oso hitz gutxirekin asko esaten dutenak, eta horiek iruditu zaizkit hunkigarrienak eta indartsuenak. Ez dut uste kasualitatea denik. Edonola ere, esango nuke Saccoren obra testigantza eta aldarri edo salaketa bezala indartsua dela, are, beharrezkoa ere, baina nago alderdi funtzional edo soziala eta proposamen estetikoak ez daudela maila berean. ●

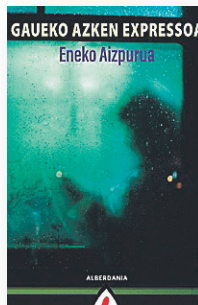
KRITIKA

Ur biziak

Asier Urkiza

Irakurle dezente harritu zuen Eneko Aizpurua-ren 2019ko *Bidasoan gora* liburuak. Saiakera itxurako kronika liburu hartan tradizio jakin bati lotzen zitzaion Aizpurua, nire irudiko: Mitteleuropa delako ideiarekin inguruan ibili izan diren Sebald eta Magris bezalako idazleek gorpuzten dutena. Lurraldea eta identitatea, deserrotzea eta ibiliaren zentzua, saiakera hartan jorratutako gai horiek eta bestetarik landu ditu berriz ere idazleak *Gaueko azken expressoa* nobelan. Oraingoan ere Bidasoa ibaia da kontakizunaren haria, hark uztartuko ditu liburuako pertsonaien patuak.

Miguel Barros da nobelako protagonista. 1974an, Salazarren diktaduratik eta bere zerbitzu militar derri-gorrezkotik ihesi, Antonio lagunarekin batera Frantzia-

'GAUEKO AZKEN EXPRESSOA'
Idazlea: Eneko Aizpurua.
Argitaletxea: Alberdania.

ra migratu asmo zuen Barrosek. Kontrabandoan aritzen ziren pasatzaileen laguntzaz muga zeharkatu behar zuten Irunen, baina Poliziaren segadak harrapatu zituen Bidasoa ibaiaren ertzean. Ozta-ozta onik atera zen Barros, Antonio ibaiko uretan abandonatuta. Geroztik, Irunen kokatuko da, damuak jota eta laguna aurkitzea beste nahirik ez duela. Narratzailea Barros bera izango da hasieran, makina bat urte geroago psikologoari mintzo, iraga-

nean gertatutakoak aletzen. Portoko psikiatriko bateko gutuna jaso, eta Antonioren bila etxetik eskapo egin du, familia abandonatuta. Psikologoaren kontsultan, Barros ez ezik, Garbiñe emaztea, bien semea eta Gisele maitalea ere badaude. Horiek ere parte hartuko dute narrazioan, lehenengo pertsona beren bertsioa eskainiz eta nobelari itxura polifonikoa emanez.

Ezer baino lehen, aitortu beharra dago anbizio literario handiko lana dela. Aizpuruak agertutako gaiak konplexuak dira, hari narratibo ugari aktibatzea eskatzen dute. Bidasoa, Minho, Douro eta Sena ibaiek osatutako amaraunean, hildako migrari portugaldarrak, euskal gatazka eta euskal identitatearen gaineko hausnarketa edota deserrotzearen bizimina azalduko dira, besteak beste. Izaera polifonikoak ere nobelaren maza kiribiltzen du, ahotsok zein bere erara menderatzea eskatzen duenez. Lortutako emaitza, nire ustez, gorabeheratsua

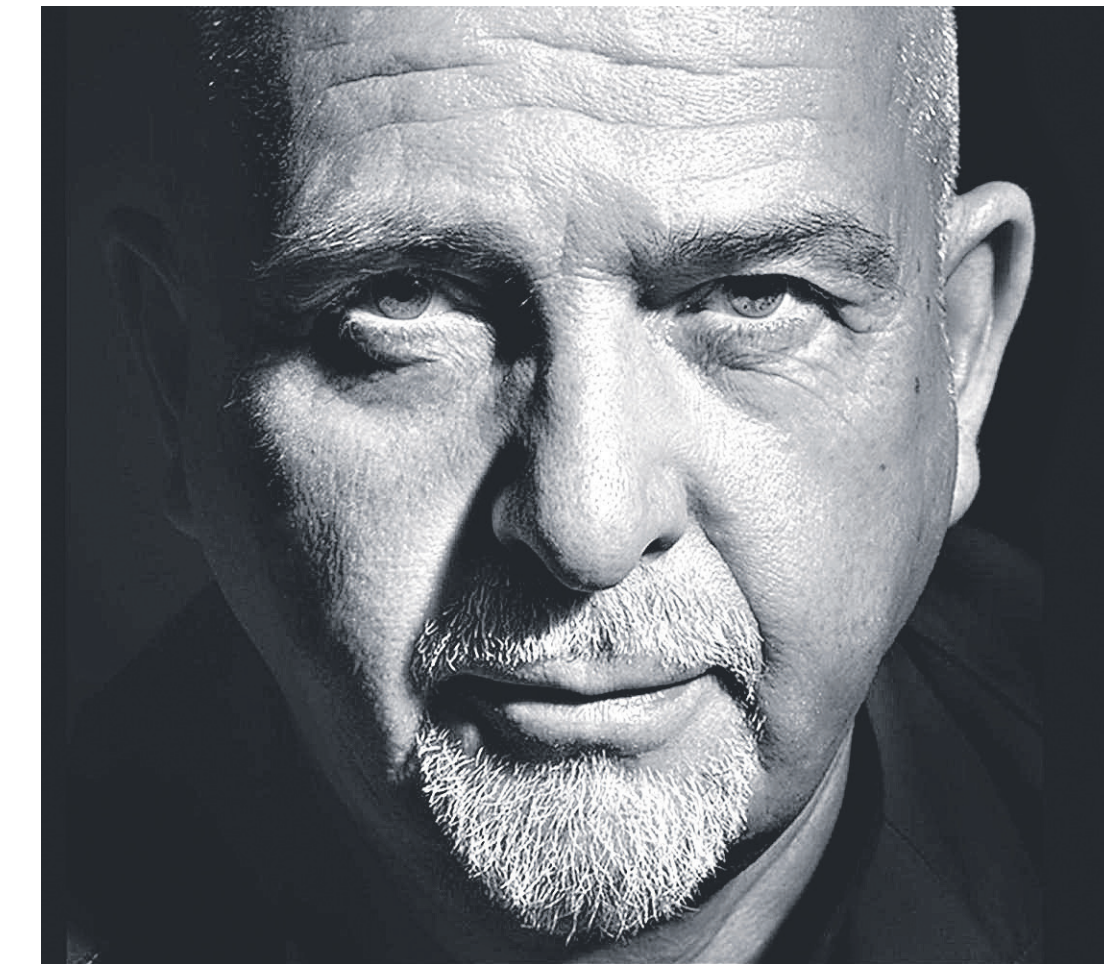
da. Arazorik handiena pertsonaien karakterizazioan antzeman dut. Pertsonaien berezko ahotsa itotzen du tarteka tonu didaktiko samar batek; enfatikoegia iritzi diot, eta narrazioaren sinesgarritasunari kalte egiten diola uste dut. Bakarrizketen berbaro etengabearen esandakoaren dekantazio hobe hartu dut faltan, pertsonaien eraikuntza konplexuagoa ahalbidetuko zuelakoan. Nobelaren indargunea, aldiz, idazkeran bertan dago, Aizpurua-ren grina literario harrigarrian. Prosa gihartsu eta sukartsua darabil itzulerako pasarteetan goia jotzen baitu, protagonista Gisele prostituta gisa ibilitako Valença do Minho auzora iristen denekoan, kasurako. Deskribapenetan dohaina ere badu Aizpuruak, tokien deskribapenetan bereziki, eta ederrak dira uzten dituen irudi asko. Esan bezala, nobela kementsua da *Gauerdiko azken expressoa*, gorabeherak gorabehera, ibaiaren ur bizen gisako esaldi eta pasarteak dituenak. ●

Mikel Lizarralde

Orain dela 21 urte argitaratu zuen Peter Gabrielek (Chobham, Ingalaterra, 1950) kantu berriz osatutako bere azken-bigarrengo lana, *Up* (2002), eta haren aurrekoa, *Us*, 1992koa da. Horregatik, batzuek sorpresaz eta beste batzuek Genesis taldeko abeslariaren abesti berrien gosez hartu dute Gabrielen itzulera. Joan den azaroaren 27an publikatu zuen bere bakarkako ibilbideko hamargarren diskoa: *i/o*.

Azken urteetan ez du sormen handirik erakutsi Gabrielek, eta, diskoak argitaratu baditu ere, horietan aurretik berak edo beste batzuek grabatutako kantutak moldatu baizik ez du egin. *Scratch My Back*-en (2010), adibidez, besteak beste, Radiohead, Lou Reed, The Magnetic Fields, Randy Newman, Regina Spektor eta The Kinksen kantutak eraman zituen bere eremura —gerora, artista horietako hainbatek kontrakoa egin zuten, Gabrielen kantu baten bertsioa grabatu, *And I'll Scratch Yours* diskoan (2013)—, eta *New Blood* lana (2012), berriz, bere kantu ezagunenetako batzuen (*Solsbury Hill*, *Don't Give Up*, *Red Rain*) bertsio orkestratuz osatua zegoen.

Joan den hilean iritsi zen azkenean *i/o* diskoa, baina lana osatzen duten hamabi piezak banan-banan joan da aletuz 2023 honetan, horietako bakoitza ilberriarekin eman baitu ezagutzera. Dena dela, Gabrielek berak adierazi duenez, diskoa osotasunean ulertu behar da, ez kantu solteen bilduma huts gisa. Gainera, diskoa bertsio bikoitzean argitaratu du. Lehenengoaren (*Bright-Side Mix*) nahasketak Mark Stente *Spice*-k egin ditu, eta bigarrenarenak (*Dark-Side Mix*), berriz, Tchad Blakek. Lehenengo, izenburuak dioen moduan, distiratsuagoa da,

Ohiko kolaboratzaileekin grabatu du diskoa Peter Gabrielek. BERRIA

Ikasitako bidean sendo

Bi hamarkadako etena hautsi, eta kantu propioz osatutako disko bat argitaratu berri du Peter Gabrielek: 'i/o'. Urte osoan aritu da kantutak banaka ezagutarazten.

eta bestea, ilunagoa, nahiz eta bien arteko ezberdintasunak oso txikiak diren.

Desbideratu gabe

Ez da *i/o* askorik aldentzen Gabrielek 1980ko hamarkadaren

erdialdean finkatu zituen moldeetatik. Bere bakarkako lehenengo diskoetan, batik bat *Peter Gabriel II* (1978) eta *Peter Gabriel III* (1980) lanetan, bide berriak bilatu bazituen ere, *So* (1986) lan arrakastatsurekin mains-

tream-era gerturatu zen inoiz baino gehiago —*Don't Give Up* eta *Sledgehammer* kantu arrakastatsuak dira horren isla—, eta azken 30 urteetan argitaratu dituen lan apurrek bide berari segitu diote. Ez da hortik desbideratu *i/o*-n, eta

'i/o'

Egilea: Peter Gabriel.

Diskoetxea: Real World.

publiko zabal batek aise dastatu dezakeen lana osatu du, nahiz eta *Moribund the Burgermeister* eta *I Don't Remember* abestietan egileak ez dion bizkarra eman nolabaiteko bilaketari. Ez alferrik, art-rockaren izen handia bilakatu zen Gabriel Genesisen rock progresiboa atzean utzi zuenean, eta, oraindik ere, erakusten du komertzialtasun hutsetik alde egiteko nahia eta ahalmena.

Diskoa kantu bizi eta erritmikoan (*Road to Joy*, zeinak *Sledgehammer* ekartzen duen gogora, *The Court*) eta pasarte lasaigoen artean mugitzen da. Azken horien artean daude *Love Can Heal*, *So Much*, pianoaren notetan ardaztutako balada sentikorra, eta *Playing For Time*, hori ere kantu lasai eta soila, nahiz eta amaiera aldera orkestra konponketa handinahiak gailentzen diren. Badira komertzialtasunera modu agerikoagoan lerratzen diren piezak; nabarmenena, *Olive Tree*, bere haize konponketa estandarrekin Phil Collinsen lana ekar dezakeena gogora —ez da ahaztu behar Gabriel eta Collins taldekide izan zirela Genesis taldean, 1970eko hamarkadan—, eta baita erritmo elektronikoekin eraikitako abesti sentikorrak ere, *Panopticom* kasurako.

Urteak daramatza Gabrielek musika talde finkoarekin lanean, eta lan berrian ere haiekin aritu da. David Rhodesek jo ditu gitarra; Tony Levinek, baxua, eta Manu Katchek, berriz, bateria. Brian Enok, berriz, *Road to Joy* ekoizteaz gainera, ideiak ere mahai gainean jarri ditu prozesuan, kantariak berak aitortu duenez. ●

izan kaña
izan ardoa
eskatu
euskaraz
zure tragoa.

Herriko plaza, 2
ELORRIO • 94 682 13 81

Adur eta Ekhi

BI AHOTSETARA
Jon Urzelai

Adur eta Ekhi gutxitan daude batera / Rayo McQueen, Buzz Lightyear eta Bob Esponjarekin / Eta bata bestea xaboiak estaltzen du / barre algarak ni begira nagoela oharkabean». Hitzokin hasten da Zauria taldeak argitaratu berri duen izen bereko diskoko *Adur eta Ekhi* kantua. Oso gustura entzun dudak da; soila, elementu gutxirekin —Baxi Ubedaren gitarra eta Gorka Jimenezen ahots sarkorra, nagusiki— eraikitako abestiez osatua. Biluzia da, xaboiak estalia, nahi bada..

Bi aldiz *dai* idatziz lortzen da «Dai, dai», *bidai* esateko beste modu bat. Ander Fernandez (Muskulo taldean aritua) bakar-kako proiektua da Nigara Zuek, eta izen horrekin argitaratu ditu *Dai, dai* bilduma

osatzen duten hamabi abestiak. «Oporretatik ekarritako oparia» omen, abuztuan eta irailean grabatua baita, etxetik kanpo baina etxean bezala. Kantuok ere ahotsa eta gitarra dituzte oinarri, eta bata edo besteak hartzen du protagonismoa unearen arabera, inoiz klarinetea ere ageri den arren. Hots ezberdinak ere sartzen dira han-hemen: elizako kanpaiak, zakur zaunkak, itsasoko olatuak, baita jakin-minez gerturatzen diren haurrak ere.

Badute zerbait hurrek. Haurrak ageri diren kantuek, esan nahi baita. Xalotasuna darie, halako purutasun bat eransten die konposizioei, giroari. Aipatu bi diskook entzuten aritu naizen honetan, Standstill taldearen 2010eko *Hombre Araña* abestiaz oroitu naiz sarri. Bertan ume baten eta bere aitaren arteko elkarriketa baten grabazio

erreal entzun daiteke, katalanez. Amaiera aldera umea kantuan hasten da: «Armiar-ma-gizona, armiar-ma-gizona, aaa! Armiar-ma-gizona, aaa! Zure eskuetan misterio bat dago, gaizkiaren aurka egiten duzu borroka! Armiar-ma-gizona!». Oso ondo, erantzuten dio aitak, *Molt bé!*

Gogoan dut nola elkarriketa batean taldeko abeslari Enric Montefuscori galdetu zioten ea zein den kantuan ageri den ume hori. Ez zuela axola esan zuen: «Protagonista aita da». Oharkabean begira egon nahiko lukeena. ●

KRIKA

Ereindakoa jaso

Urko Ansa

Lorea Zulaikak (Ziortza-Bolibar, Bizkaia, 1996) zuzendutako talde berria dugu Kadira. Oso gaztetan hasi zen Lorea kantuan; Youtuben jarri zituen abesti zenbaitetan bere ahotsaren indarra erakutsi zuen lehen urte haietan. Gero, 2016an, Azalera taldea sortu zuen Ondarroako hiru musikarirekin batera. 2018an argitaratu zuten diskoa, eta hurrengo urtean *Etxelila* kantua. 2019an banandu zen laukotea. Orain, 2023a amaitzear dela, Kadira taldearen lehenengo diskoa iritsi da, azkenik.

Lan berri honetan bere soinua topatu duela esan genezake. Horretarako, talentu handiko hiru musikarirekin talde lana egin du: Aritz Aramendi (baxua), Aitor Aristondo (bateria) eta Oier Ponce (teklatura) Zulaikaren gitarra eta ahotsari batu zaizkio. Diskoa entzun eta gero, argi geratu zaigu zortzi kantu berri hauek bere ahots tonuarekin guztiz bat egiten dutela. Lehenengo kantutik nabaritzen da: *Adio*-k bakea eta oparotasuna transmititzen ditu. Instrumentazioari buruz, ez dugu minimalista dela esango, baina haien erabilera arrazionala eta hedatzailea da. Hau da, kantuei arnasa ematen die, eta haien dohain melodikoak indartzen ditu.

Ponceren teklatuak ildo horri segitzen dio *Aieneka*-n ere. Zulaikaren ahotsa, he-

KADIRA
'Kadira'
Diskoetxea: Muku.

dagarria ez ezik, baliosa ere bada pieza honetan. Gainera, Mikel Maniega gonbidatuaren fliskornoak magia berezia sortzen du. Kantuak aztertzerakoan, erritmo basearen papera norabide anitzekoa dela esan genezake: kantuen oinarria izan daiteke, baina pasarte askotan kantuek koadro abstraktu eta harmoniatsu baten moduan jantzen ditu. *Hiru tiro hots*, adibidez, aitaren batean pasatzen den soul-funk-reggae ariketa estimulagarria dugu. Aritzen baxu sarkorrak, baita Ponceren teklatuak ere, paisaia

iradokitzaileak marrazten dituzte bateriaren swingak dena sostengatzen duen bitartean.

Euriari kantuek soul balada baten zantzuak dauzka hasieran, tarteka rock pultsazioak gailentzen diren arren. Giro ezberdinak bisitatzeko grina horrek estimulagarria egiten du proiektua berriz ere. Horregatik Zulaikak gitarrari ematen dion botereak ia berehalako kontrapuntuak topatzen ditu, kantuari interes handiagoa erantsiz. Diskoko kanturik rockeroena *Salbazioa* da, Zulaikak gitarrari ematen dion indarragatik, besteak beste. Foroya Camara senegaldarraren kongek bere lekua daukate kantu honetan zein *Egarri*-n. Bigarren hau delikatuagoa da, eta teklatuaren erabilerak bereziki edertzen du.

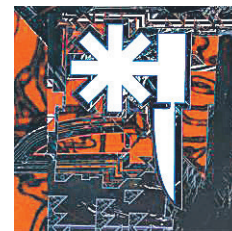
Bien tartean, *Oasia* zehaztasun bereziko pieza dugu, erritmo baseak eta teklatuak erraztasun osoz markatzen baitituzte tempoak zein giroak. Badauka kantu honek bere rock eztanda ere, kantuari berari ezin hobeto datorkion kontrastea. *Maitaleen swing* kalitatezko amaiera da. Swing kutsagarria, kez beteriko 1930eko hamarkadako New Yorkeko areto bat iradokitzen du. Dotorea da, inondik ere, eta errepikatzeak arriskua dugun arren, Zulaikaren ahotsarentzat pentsatua dirudi.

Gauzak horrela, lan honen eman dezake azkenik Lorea Zulaikak merezi duen jautzia. ●

QUANNNIC
'Stepdream'
Diskoetxea: deadAir.

Kasualitatez ezagutu nuen disko hau, eta benetan harritu nau. Rock doinuak oinarri, noise, pop, metal, grunge eta alternatibotik ere asko du. Hitzak ere halakoak dira, entzulearen interpretaziorako utzitakoak askotan. Folketik eta indietik ere badu zerbait, instrumentuak bikain interpretaturik ageri dira, sintetizadoreak neurrian erabiltuta, eta ahots melodiko zein urratua tartekatuta. Abiadura aldaketak ohikoak ditugu, melodia lasaiekin hasi eta errepiketetan batzuetan zoratzerainoko jarrerak erakutsiz, baina, betiere, bi muturren arteko oreka mantenduz. 2000ko hamarkadako hainbat doinu gogorarazi, baina gaur egungo soinua duen diskoa. ● **Ihintza Orbegozo**

NAKAR
'Lore ta laban'
Diskoetxea: Egilea editore.

Jone Laspiur (Koban, Nogen), Xalba Ramirez (Raitx, Koban, Physis Versus Nomos), Andoni Olaetxe (Pelax, Zozo, Burrundaria) eta Jokin Azpiazu (OLOR, Occhi di Farfalla, PAM) musikariek 2022an osatu zuten NAKAR egitasmoa, eta *Lore ta laban* hau taldearen estreinako lana da, zeinak post-punkean eta synth-popean iltzatutako bederatzi doinu jasotzen dituen, guztiak programazioetan, sintetizadoreetan eta Laspiurren ahotsen oinarrituak. Laukoteak gora egiten du pasarte ilunenetan; aldiz, argitsuenean ez da hain sendo azaltzen. Halere, proposamen freskoa da NAKARrena, dantzarako diseinatua, bere estalki elektronikoa tarteko. ● **Julen Azpitarte**

KONTZERTUA

Polito Ibañez / Rodasko kolosoa

Non: Elgetako Ozkarbi elkarte.

Noiz: Gaur, 12:45ean.

1960ko hamarkadan jaio eta 80koan Kubako troba berritzen jardun zuen belaunaldiaren parte da Polito Ibañez (Cienfuegos, 1965), *Rodasko kolosoa* deitzen dutena. Hasiera-hasieratik erakutsi zuen errealtateari modu kritikoan begiratzeko gogoia eta gaitasuna, eta baita bere herrialdeko musikaren kateko beste katebegi bat izateko ahalmena ere. Bide horretan jardun du ia 40 urtez. Atzo Soraluzen (Gipuzkoa) aritu ostean, gaur Elgetako (Gipuzkoa) Ozkarbi elkarte izango da, bermutaren orduan. ● **Mikel Lizarralde**

Erreskate ariketa bat

Mirentxu Loiarteren *Irrintzi* film laburra. BERRIA

ZE HAR-IRUDI AK
Arantza Santesteban

Punto y Hora aldizkarian 1977an Mirentxu Loiar-te zinegileari egindako elkarrizketa batean esan zuen garai hartako kultur erresistentzian zinema bazterrean geratzen ari zela, eta nonbait, arma hori beharrezkoa zela eraikitzen ari zen kultur sistemaren barnean. 80ko hamarkadan Euskal Autonomia Erkidegoan eratzen ari ziren erakundeetako kultur politiken arduradunek adituko zuten ordu-rako zinemagintzak eduki zezakeen ahalmenaren durundia, eta arrazoi nagusia lausoa izan arren, diru-zaku majoa eskaini zioten garai haietako hainbat lan zinematografikori. Hala, diru-laguntza berriak bideratu ziren euskal ekoizpenak finantzatzeko, eta hamarkada horretako zinemagintzak, bere argi eta itzalekin, utzi zizkigun alerik ederrenetakoak dira *Segoviako ihesa* (1981, Imanol Uribe), *Mikelen*

heriotza (1984, Imanol Uribe), *Tasio* (Montxo Armendariz, 1984), *Ander eta Yul* (Ana Diez, 1988) eta *Ke arteko egunak* (Antxon Ezeiza, 1990), beste hainbesteren artean. Iradoki denez, arrazoibide zinematografikoa ez omen zen bakar-ra izan aipatu loraldia azaltzeko, eta Angel Amigok beranduago esango zuenez, diru-laguntza horiek birgizarteratze plan baten modura ezarri ziren «filmak egin genitzan tiroak jo beharrean». Hamarkada eman-kor horren aurretik izan ziren film aski interesgarriak, *Ama Lur* (Fernando Larruquert eta Nestor Basterretxea, 1968) edota *Irrintzi* (Mirentxu Loiar-te, 1978). Aipatu gabe ezin utzi Antxon Ezeizak gidatutako *Ikuska* bilduma (1979-1984), gure gizartearen garaiki-detasuna nola ardazten zen erakusteko dokumental-sorta ezaguna.

Nostalgia ariketa bat izan daiteke, nola esan, atzera begira eta film horiek guztiak ikusi eta aztertzea. Onartzen dut hainbatetan geratu naizela kate-tuta film horien irudietan, liluratuta garai hartako estetika lainotsuarekin, trama horietan bizi diren pertsonaiekin, eta zergatik ez, film horietako batzuek sarritan agertzen dituzten imperfekzioekin. *Mikelen heriotza* filmean agertzen diren Bilbo gautar hartako trabestiekin, *Irrintzi* film laburrean besarkatzen diren gorputz biluziekin, *Ander eta Yul* pelikulako pertsonaien kanuto-arteko hizketaldi

Garai hartan definitzen ari zen euskal zera hori biluztasunean gorpuztu zuen Loiar-tek, dena idazteke zegoen garaian, dena osatzeke

lauso eta geldoekin. Alabaina, nola de-seraiki dezakegu begirada nostalgiko hori irudiok gaur egungo kontakizune-kin duten harremanaren inguruan geure buruari galderak egiteko? Hori-xe izanen da, hain zuzen ere, artikul-u sorta honen ahalegina.

Genealogiaren metodologia bide seguruagotzat hartu dut, historiak bilatzen duen egia absolutu horretatik tarte batez desbideratu eta film horiek gordetzen dituzten bestelako poten-tzia batzuk argitzen saiatzeko. Andrea Soto ikerlariak modu ilustratuan azal-tzen du zertan datzan metodologia horrek: aintzat hartu ez den horretaz, eta hartara, narratiba komunetan garrantzirik gabekotzat hartu den horren gainean fokua jartzeaz ari da. *Deskartearen genealogia* bat alda-rrikatzen du, ez horrenbeste, nahita isilarazi den hori erreskatatzeko modu gisa, baizik eta, fokuan egon arren, baztergarritzat hartu denari galdegi-teko modu gisa, hala nola keinu jakin bati, deserosoa den zerbaiti, jasanga-rria ez denari.

Mirentxu Loiar-te konbokatzen dut berriz ere lerro hauetara, 1978an egin zuen *Irrintzi* film gogoangarriarekin hasiera eman nahian genealogia sigi-sagatsu honi. Iratxe Fresneda zinegile eta ikerlariak egindako lanari esker ezagunagoa egin zitzaigun guta-ko askori film labur hori —egiar zor, halako zenbat egongo ote dira gure filmategi publikoetako artxiboetan norbaitek erreskatatu zain!—. Filma-ren hasieran agertzen diren tituluetan zuzendariak adierazten duen bezala, Luis Iturri dramaturgoaren *Irrintzi* antzezlanean libreki oinarritutako lan bat da Loiar-terena. Garai horre-tan ohikoak ziren Euskal Herriaren erretratu-irudiekin hasten da, *Ama Lur* filmaren eraginez agian, hala nola itsasoa, industria, hiria, landa eremua eta frontoia. Alabaina, lan honetan topa daitekeen zartadura nagusia da zuzendariak proposatzen duen gizo-nezko gorputz erdi-biluzien koreogra-fia. Pentsatzekoa da Iturriren antzez-lanaren eraginez erabili izana aipatu errekurtsua, eta, halere, lengoiaia zinematografikoak berezkoak dituen ezaugarriek esker, gorputz horiek inoiz baino biluziago agertzen dira kamera aurrean, erritmo geldotuan zein plano izoztuetan. Garai hartan definitzen ari zen euskal zera hori biluztasunean gorpuztu zuen Loiar-tek, dena idazteke zegoen garaian, dena osatzeke, *garen* horretaz errelato argirik ez, eta ze in-teresgarria, gorputzak ziren narratiba osatugabeko horien betegarri.

Gerora, dena bete dugu sobera jan-tzitako gorputzekin, hitz argiekin eta soilik gehiengoaren begiradentzako ulergarriak diren irudiekin. ●

IRRINTZI'

Zuzendaria: Mirentxu Loiar-te
Iraupena: 12 minutu
Urtea: 1978

Maria Elorza eta Mikele Landa, Ikusmira Berriak programan

Egoitza programan zer sei zinemagilek parte hartuko duten jakinarazi dute. **2015az geroztik lehen aldiz**, Euskal Herriko bi proiektu aukeratu dituzte deialdi berean. 362 proiektuetatik, 27 izan dira Euskal Herrikoak.

Amaia Jimenez Larrea

Hamargarren aldia beteko du Ikusmira Berriak programak; urtez urte zinema munduko talentu berriei bultzada emateko balio du programa horrek. 2024an parte hartuko duten proiektuak hautatu dituzte jada, eta ezagutarazi dituzte antolatzaileek. Sei ataletan banatuta daude aukeratutako proiektuak: Elias Kerejeta Zine Eskolan, Mariake Elzermanen *Wash Over* lana aukeratu dute; Nest sailean, Lucy Kerren *The Bow* proiektua; eta Euskal Kategorian, Maria Elorzaren *Caro Bastiano* eta Mikele Landaren *Senda*. Espainiako kategorian, Cande Lazaroren *La Pastora* aukeratu dute, eta Nazioarteko kategorian, berriaz, Felipe Galvezren *Impunidad* lana.

Programa, sendotzen

• Antolatzaileek diotenez, urteak igaro ahala sendotuz joan da Ikusmira Berriak programa. 2015az geroztik, 44 proiektu garatzen lagundu du, eta horietatik hogeitaz nazioarteko zinema jaialdietan estreinatu eta aurkeztu dira. Aurkeztutakoetatik hamabik jaso dituzte sariak. Gainerakoak garapen fasean daude gaur egun. 2024an filmatzen hastekoak dira Diego Cespedesen *La misteriosa mirada del falmenco* eta Irati Gorostidiren *Anekumen*, esaterako.

Programako lehen zinemagileak Manuel Abramovich eta Mikel Gurrea izan ziren, eta Euskal Zinemaren Irizar Saria eta Fipresci saria jaso zituzten. Jaione Cambordak ere parte hartu zuen, eta Urrezko Maskorra irabazi zuen Zinemaldian, *O Corno* lanarekin.

Lehen aldia da deialdi berean bi euskal proiektu hautatzen dituztela: Elorzarena eta Landarena, hain zuzen. Guztira 362 proiektuk eman dute izena; horietatik 27 Euskal Herrikoak izan dira; 100, Espainiakoak, eta 204, nazioartekoak. Elzermanek, Landak eta Lazarok euren lehen film luzea garatuko dute, eta gainerakoek bigarren film luzeari ekingo diote.

Donostiako Zinemaldiak, Tabakalerak eta Elias Kerejeta Zine Eskolak antolatzen duten egoitza programa da Ikusmira Berriak. Aukeratutako sei zinemagileek zortzi asteko egonaldia egingo dute Donostian; bi zatitan banatuta egongo da. Tarte horretan, euren film luzeak garatuko dituzte. Lehenengoa martxoaren 4tik apirilaren 14ra izango da. Tabakalerako Artisten Espazioan egingo dute lan, euren proiekturako propio aukeratutako aditu eta profesionalen aholkularitza jasoz. Irailera bitarte, proiektua garatzen jarraitzeko laguntza jasoko du egoiliar bakoitzak. Zinemaldia ospatzen den bitartean izango da egonaldiaren bigarren zatia. Zinema industriako profesionalen euren lanak aurkezteko aukera izango dute.

Maria Elorzak Donostiako Zinemaldiko New Directors sailean egin zuen debuta bere lehen film luzearekin: *A las mujeres y a los libros canto*. Gazteriarren TCM saria eta Euskal Zinemaren Irizar Sariaren aipamen berezia erdietsi zituen. Euskal Herritik kanpo ere aipamenen bat jaso du proiektu horrek. *Caro Bastiano* filma garatzeko aukera izango du Elorzak. Familia baten historia-ko elementuak arakatu nahi ditu zuzendariak, etxean aurkitutako amodiozko gutun batetik abiatuta. Gutun hura ikertuz, Bigarren Mundu Gerraren garaikoa dela konturatzen dira; Edith izena duen emakume batek sinatzen du.

Talka

Senda filmarekin debutatuko du Mikele Landak. Elias Kereje-

ta Zine Eskolako ikasle ohia da. 2019an lehen aldiz bidaiatu zuen Afrikara zuzendariak, eta norbere egiak beste baten aurkakoa izan daitekeen egiarekin talka egin dezakeela ikusi zuen han. Horregatik, argiak eta ilunak bilatzen saiatzen da bere proiektuan. Bakary,

Oihana eta Agustina dira filmeko protagonistak, errealitate desberdineko hiru pertsona. «Film hau eskuetan hartu eta moldatu egingen dut, hiru protagonistek bata bestea eraldatzeko behar besteko ausardia eta zaurgarritasuna har dezaten» kontatu du Landak. ●

ZUZENDARIA. Maria Elorza zinemagilea, iazko Zinemaldian.
JON URBE / FOKU

「2024ko
EGUTEGI
pertsonalizatuak
egiten ditugu」

- Paretekoak, mahai gainekoak...
- Kontsultatu gutxieneko kantitatea
- Eskatu aurrekontua konpromisorik gabe

bidera@bidera.eus
943-30 35 55 / 607-78 73 04
berria taldea
www.bidera.eus

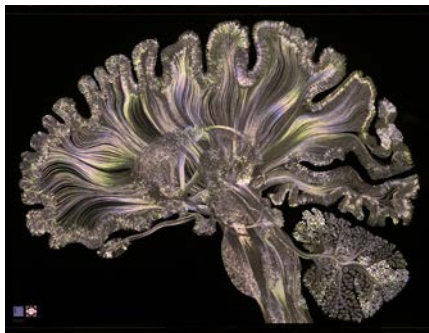
bidera
zerbitzuak

ARTEA ETA ERAKUSKETAK

HEMEN DRAGOIAK DAUDE
MIKEL OTXOTeko

ARTEA ABIAN
San Telmo Museoa (Laborategia)
Urtarrilaren 7a arte

GAUR

GARUNA(K)

San Telmo Museoa
Apirilaren 14a arte

GAUR

MIKEL LABOA...
IZAN LITEKE KONSTELAZIO,
IZAN GABE IZAR...

Okendo K.E.
Urtarrilaren 27a arte

GREGORIO ORDÓÑEZ.
BIZITZA POSIBLEA

Aiete K.E.
Urtarrilaren 28a arte

GAUR

MAITANE BAUTISTA
ILUSTRATZAILEAREN
TXOKOA

Aiete K.E.
Martxoaren 17a arte

GAUR

ANTZERKIA

PERDÓN
SUTTOS

Imanol Larzabal (Lugaritz)
Abenduak 17. 19:00
● gaztelania

GAUR

JUNTOS Y REVUELTOS
GORKA AGINAGALDE
GURUTZE BEITIA

Antzoki Zaharra
Abenduak 22-23. 19:30
● gaztelania

DONOSTIA VIVE LA MAGIA

Victoria Eugenia
Urtarrilak 06-07
06, 19:30; 07, 17:00 + 20:00

DANTZA

NÉE
CIELO RASO

Gazteszena (Egia)
Abenduak 17. 19:00

GAUR

MUSIKA

MIKEL ERENTXUN:
SEPTIEMBRE
TOUR 2023

Victoria Eugenia
Abenduak 17. 19:00

GAUR

IVÁN FERREIRO:
TRINCHERA POP

DKLUBA
Intxaurren K.E.
Abenduak 22. 21:00

DISCOS MON ONCLE
EXTRA DE NAVIDAD

Victoria Eugenia
Abenduak 22. 19:30

LOS HORMIGONES +
LA VIEJA ESCUELA

Victoria Eugenia Club
Abenduak 23. 19:30

MORGAN:
THE RIVER TOUR

Victoria Eugenia
Abenduak 26-27. 19:30

OLATZ ZUGASTI:
HITZÑO BAT ERRAN ETA,
BANUA BERHALA

Victoria Eugenia
Abenduak 28. 19:30
● euskara

JOSERRA SENPERENA,
PIANO

Victoria Eugenia Club
Abenduak 29. 19:30

RUPER ORDORIKA

Victoria Eugenia
Abenduak 30. 19:30
● euskara

EUSKAL HERRIKO
GAZTE ORKESTRA

Victoria Eugenia
Urtarrilak 02. 19:30

PAUL SAN MARTÍN TRIO +
THE BROKEN HORNS

Victoria Eugenia Club
Urtarrilak 03. 19:30

Kritika soziala, umorez jantzita

Kostunbrismotik dadaismora eta dadaismotik espresionismora «saltoka» ibiltzea gustuko du Simonidesek. Bere azken lana, 'Sin Humos' erakusketa, hainbat gizarte gai kritikatzeko baliatu du, baina beti umorea oinarri izanik.

ERAKUSKETA. Ernesto Murillo Simonides margolari eta komikilariaren erakusketa ikusgai dago Gasteizko Zuloa Irudia liburu dendan. JAIZKI FONTANEDA / FOKU

Maixa Utrera Puelles

Begirada bakarrarekin gauza asko esan ditzaket horietakoa da Ernesto Murillo Simonides (Murchante, Nafarroa, 1952). Hitzekin ere iaioa da, eta azkar igartzen zaio trebea dela adierazi nahi duen hori esaten. Haren margoetan ere islatzen da erraz komunikatzeko abilezia hori; koadro bitxiak egin arren, mezu sinpleak igortzen baititu.

Ibilbide luzea du artistak, bereziki komikilari gisa. 1970eko hamarkadaren amaieran *Star* aldizkarian eta *El Huerto* fanzinean

argitaratu zituen bere lehenengo istorioak. Gero, *Euskadi Sioux*, *Makoki*, *El Vibora*, *TMEO* eta beste horrenbeste aldizkaritan kolaborazioak egin zituen. Horretaz gain, hainbat kazetatan aritu da marrazkilari gisa: *Egin*, *Navarra Hoy* eta *Gara* egunkarietan, hain zuzen. Hala, komikilari ezaguna da Simonides Euskal Herriko komikigintzaren munduan, baina, azkenaldian, pinturan murgiltzea erabaki du: «Geroz eta erosoago nago margotzen. Hala ere, komiki orri bat egiteko eskatzen didate-nean, pozik egiten dut».

Korrante askotako estiloak nahastea gustatzen zaio Simonidesi: kostunbrismoa, dadaismoa,

espresionismoa eta sinbolismoa uztartzen ditu bere lanetan. «Ez dut ildo bakarrean sakontzen, batetik bestera saltoka ibiltzea nahiago dut. Horregatik ez naiz ezertan espezialista, eta nire teknika ez da izan zitekeen bezain ona; baina, egia esanda, bost axola dit», aitortu du.

Estilo horiek guztiak nahastu ditu bere azken obran ere. 29 koadrok osatzen dute *Sin Humos* (Kerik gabe) erakusketa, eta ostiralek ikusgai dago Zuloa Irudia liburu dendan, Gasteizen. Erakusketaen aurkezpenean koadroren bat kanpoan geratu den galdetu zioten, eta barrezka erantzun zuen: «Bai, noski. Egunero ezin

dira egun onak izan. Batzuetan, nork bere gain hartu, eta koadroa zakarrontzira bota behar du».

Estilo bitxia dute koadroek, baina erraz uler daiteke bakoitzak biltzen duen mezua. Margolan bakoitzaren esanahia aztertzean, gainera, ez dago huts egiterik. Artistak berak esan duenez, ez dago horiek interpretatzeko modu bakararra: «Ez zait koadroak azaltzea gustatzen. Uste dut koadroek eurek azaldu behar diotela pertsona bakoitzari esan nahi dutena».

Gainera, artistek beren obrak hitz «arraroekin» deskribatzeko duten joera kritikatu du. Haren iritziz, obra asko erabat hermetikoak dira, eta ezin da jendearekin hain «astuna» izan, sinplea den zerbait azaltzeko: «Jendeak uste duen baino gehiago daki pinturaz. Ikusiz ikasten da honi buruz, eta ez hitz ulertezinak erabiliz».

Itzalen artean, argi bat

Egungo gizartearen jokabideak eta ikuspegia kritikatzeko dituzte Simonidesen obra gehienek —komiki zein margo—, eta hala egiten dute erakusketa berria osatzen duten koadroek ere. Teknologia berriek sortzen duten dependentzia, ezberdina izateak sortzen duen segurtasun falta eta gainerakoei sortzen dien deserosotasuna, gaurkotasunaren lehen lerroan dauden bakardadea eta depresioa, gerrak sortzen dituen pertsona alienatu eta bihozgabeak... Askok dira islatu nahi izan dituen gizartearen itzalak. Kolore biziak eta marrazki deigarriak erabili ditu horretarako, eta beti umoretik heldu die gaiei; baina, finean, gizartearen itzalak utzi ditu agerian.

Baina bada itzal guztien artean argi txiki bat. Bada koadro bat, ez oso koloretsua eta ez oso handia, besteen artean ezkutatzen dena. Baina hura begiratuz gero, bestee-tatik nabarmen ezberdintzen dela ikus daiteke. Ez dago ironiarik. Satirarik ere ez. Maitasuna islatu du Simonidesek. Maitasun gordina, bere maila gorenean. Adineko bi emakume Gasteizko Landazuri gizarte etxera sartzen ari dira, ateraino iritsi aurretik zeharkatu behar den tunelean. Ilun dago. Ez da gau baten iluntasuna, baina ilun dago. Eta bi emakumeak arduratzen dira iluntasun horri argia emateaz. Tonu grisetan margotuta daude haiek ere, baina, nolabait, argia ematen diote eszenari. Bakoitzak makulu bat du eskuan, eta, bestearen besotik helduta, aurrerantz doaz. Batzuetan nahikoa delako hanka bakarra osasuntsu izatea aurrera egiteko, bidelagun egokia alboan badago. Bueno, eta batzuetan, makulu bat. ●

«Jendeak uste duen baino gehiago daki pinturaz. Ikusiz ikasten da honi buruz, eta ez hitz ulertezinak erabiliz»

ERNESTO MURILLO
Margolaria eta komikilaria

Ez digute ordaintzen

Spotifyren logotipoa, New Yorkeko burtsaren atarian. JUSTIN LANE / EFE

LAUHAZKA
Jokin Azpiazu

McKenzie Warkek *Capital is dead* liburuan tesi erakargarri bezain eztabaidagarria darabil, pentsarazteko modukoa. Bertan dio kapitalismoaren sorrerak klase burgesaren domeinua ekarri zuen moduan egungo sistemak klase berriak sorrarazi dituela eta botea *klase bektorialistaren* esku jarri. Bektorialistak sormenaren indar-leerroak (bektoreak) bere egin eta haien interesetarako erabiltzeko gaitasuna dutenak dira, kapitalistek lanerako

indarrarekin egin zuten moduan. War-ken ustez, ekoizten dugunaren forma (alegia, merkantziarena) horrenbeste aldatu da, ezen hitz berriak behar baititugu ekoizpen moduok izendatzeko. Noski, lan guztiak sortzaileak ez diren arren, Warkek dio klase bektorialista gorantz datorrela, alegia, betiko burgesiarekin eta lehenagoko ekoizpen moduekin *batera* dagoela munduan, baina botere gero eta gehiago metatzen ari dela. Bestela esanda, lan guztiek dimentsio intelektuala duten arren (ez dago erabat mekanikoa den lanik, guztietarako *pentsatu* egin behar da) badirela lan sortzailea zentroan duten lan moduak eta horiek direla, egun, kapital metaketa handien protagonista.

Azken urteotako kapital handien eboluzioak halako zerbait erakusten duela esan genezake. Gehien hazi diren enpresa eta taldeei erreparatzen badiegu, guztiek dute lotura, nola edo hala, azpiegitura digitalekin eta, ikerketa batzuen arabera, sare digitalean dagoen edukia %80 inguru erabiltzaileok sortutakoa da, eta ez enpresek. Internet kontsultatzen pasatzen dugun denbora, gainera, handitzen ari da etengabe, eta denbora horrek irabazi handiak sortzen ditu, publizitate

zuzenaren zein erabiltzaileon datuen salerosketaren bidez. Bestela esanda, erabiltzaile moduan sare digitalean egiten dugunak mozkin handiak sortzen dizkie oso handiak eta gero eta gutxiago diren enpresei, baina kontsumitzen duguna, nagusiki, guk geuk sortutakoa da eta ez irabaziak eramaten dituzten enpresa horiek. Betiko kapitalismoan bezala, guk ekoizten duguna gure eta beste batzuen kontsumorako da eta irabaziak ez ditugu guk jasotzen. Baina hemen dator ezberdintasun nagusia: kapitalismo digitalarentzat (Warkek lioke, klase bektorialistarentzat) sortzen ari garen hori guztia ez dugu lan moduan identifikatzen. Dohainik egiten diren zaintza eta bizitzaren erreprodukzio lanetan gertatzen den moduan, ez dago kontraturik, ez dago ordainsaririk eta, are gehiago, ez dago lanean aritzearen kontzientziarik ere.

Jauzi egingo dut musikaren esparrura, teoria hori ilustratzeko. Spotify plataformak 550 milioi erabiltzaile baino gehiago zituen 2023ko bigarren lauhilekoan, merkatu osoaren %33 gutxienez bere eskuetan dagoelarik. Plataforman dagoen musika gehiena kontratuen bidez kudeatzen da: musikari edo zigiluak bere eskubideak

lagatzen ditu, horretarako eskumena duten enpresetako bat erabiliz. Gutxi dira, eta gutxiago izatera ari dira jotzen. CDbaby bitartekariak, adibidez, 2 milioi artista baino gehiagoren eskubideak kudeatzen ditu plataforma digitalean. Gauza jakina da plataformak horiek musikariei bueltan ematen dietena miseria dela, eta duela gutxi publiko egin dute are gutxiago emango zaiela, entzunaldi kopuru bat ezarriko delako minimo bezala eta hortik behe-

Dohainik egiten diren zaintza eta bizitzaren erreprodukzio lanetan gertatzen den moduan, ez dago kontraturik, ez dago ordainsaririk eta, are gehiago, ez dago lanean aritzearen kontzientziarik ere

rako entzunaldiak dituzten musikariek ez dutelako deus jasoko. Txikiei joango litzaiekeen diru hori, noski, entzunaldi gehien dituztenen artean banatuko da. Musikari gehienok zehatz-mehatz horren funtzionamendua ulertu ez arren, esango nuke kontziente garela enplegu harreman bat dagoela gure eta plataformaren artean. Ez dakidana da konturatu ote garen zer suposatuzakeen gaur egun munduan dauden musikarien gehiengo zabalak enpresa *berarentzat* lan egiteak. Musika nagusiki euskarri fisikotetan (CD, binilo edo kasetetan) saltzen zen garaietan, multinazional handienetako ugazabek ere ezingo lukete halako egoera batekin ezta amets egin. Musika merkatu ia-ia osoa enpresa bakarrak dominatzen du.

Eta entzuleek? Musika entzun besterik ez al dugu egiten plataforma horietan? Ez ba. Gure musika entzuteko moduek elikatzen dituzte enpresa horiek arrakastara daramatzaten algoritmoak. Sortzen ditugun playlistak, edo urte bukaerako zerrendak ere, sareetan bolo-bolo dabiltzanak *wrapped* traolarekin, ez dira soilik doako publizitatea plataformarentzat. Plataformaren beraren funtzionamenduari buruzko erabakiak hartzeko informazio ezinbestekoa dira. Enpresak, informazio hori dena jasotzeko, ikerlariak kontratatu beharko lituzke, eta ikerlari horiek euren burmuinak erabiliko lituzkete horretarako. Orain guk egiten dugu lan hori, gure burmuinekin, erabakiz zein den abestirik onena, edo non egin behar dugun publiko emaitza hori. Eta, noski, ez digute ordaintzen. ●

cocoon.eus

BIGMAT URBIL Hiribarren Kalea **34** 20210 Lazkao T 943 008887 **cocoon.eus**

De Rerum Natura

@zaldieroa

Iritzia

Aspertuta

HITZ ETZANAK
Andoni Egaña

Askotan esan izan dut. Aspertzen den animalia bakarra da pertsona. Eta pertsonaren asperdura horretatik sortuak dira ekintzarik ederrenak bezala ekimenik maltzurrenak ere. Gero, sakelako telefonoa iritsi zen.

Atzoko berripaper honi begiratu bat eman besterik ez dago sakelakoek gure bizitzan hartu duten lekuaren handiaz jabetzeko. Bosgarren orrian, *Darwin*

eta gu sailean, Jose Mari Pastor eskolan sakelakoak galarazteko asmoa gaitzat hartuta aritu zitzagun; bigarrenen, Isabel Jaurena, Renferen Irun-Brinkola tren zerbitzuaren puntualtasun ezaz. Gorka Rubioren argazki handi bat zetorren, Donostiako Gros auzoko tren-geltokikoa. Hamasei lagun trenaren zain. Hamasei horietatik hamabi telefonoaren pantailara begira daude. Eta beste bat, telefonoz mintzatzen ari da. Kopuruak aski ongi islatzen du asperrari aurre egiteko daukagun modua...

Tamalez, Israelgo Estatuak ere ez daki aspertzen. Ondorioz, Gazan Whatsappak ez dira asperraldia uxatzeko, jakin-mina baretzeko baizik. Hala zioen hamahirugarren orrialdean Atef Abu Saifen egunerokoak: «Zenbat eta gehiago hitz egin Whatsappetik besteekin, orduan eta gehiago jabetu naiz zenbaterainokoak izan diren gaur gaueko sarraskiak. Albiste txar gehiago. Azkenean, telefonoa utzi eta eskaileretan gora jo dut». ●

Abu Saif

LARREPETIT
Iñigo Aranbarri

Larria sartuta itzartzen naiz egunero, onik ez berripaper hau zabaldu eta... hara, bizi da oraindik! Lotsatu egin behar nuke, halaxe bizi dut Atef Abu Saif-en Gazako egunerokoa; neurri batean, haren joan-etorrietara bildua jakin-mina eta kezka. Nola esan, halako ardura eta morbo nahasketa bat. Zer ote dugu gaurkoan?

Eguneroko estanpak nagusitzen dira Abu Saifen kontakizunetan, edozein eginkizun txiki lantegi larri bihurtuta. Ez dago sosegurik, metamorfosi etengabearen ematen zaigu bizi beharra, berealdiko eszenetarraino. Hemen, Omarrek bi ordu behar izan ditu tanga urez bete eta gurpil gainean zamatzeko, zer eta etxerakoan, aulkia irauli eta dena galtzeko. Han, nork bere izena idazten du beso eta zangoetan, bonba batek txikituz gero, bilduko dituztenek jakin dezaten norenak diren.

Eta neure artean: hurrengo

hatsa bera garaipena delarik, zer behar dago egunero-egunero idazteko? Charlotte Perkins Gilman-en ipuin hartaz oroitu naiz. Erditu ostean nerbioetatik eri, zereginik txikiena ere debekatu dio medikuak, baita luma hartzea ere. Osatzeko behar ditu dauzkan indar guztiak, biziko bada. Emakumea, ordea, medikua txoritarra bidali eta galarazia duen horixe egiten hasten da. Idazten duen artean, bizirik da.

Edertasun xelebrea dute Abu Saifen hitzek, ekaitzaren aurreko zeruaren kolorea. Elkartasuna dago, maitasuna, bizinahia, baina baita etsipena, bekaitza eta espekulazioa ere. Sarraskiaren eta isiltasun konplizeen erdian, idealiziotik urrun bizi dira eraikin hondarretako itzalak. Gazan, kale bakarra dago bizitzatik heriotzara.

Eguneroko atala amaitzen dudalarik, neure buruarekiko lotsa eta irakurri gosea oinetakoetan sartu eta erosketak egitera irten naiz. ●

BERRIA

Zuzendaria: Amagoia Mujika Tolaretxipi **Zuzendariordea:** Eider Goenaga Lizaso
Edizio arduraduna: Idurre Lazkano **Argitaratzailea:** Euskal Editorea SM
Publizitatea: Bidera publizitatea **Lege gordailua:** SS-0662/03 **Batzorde parekidea:** 0722/84059
Egoitza nagusia: Martin Ugalde kultur parkea. Gudarien Etorbidea, z/g 20140 Andoain
Telefonoa: (0034) 943-30 40 30 **Webgunea:** www.berria.eus **Posta elektronikoa:** berria@berria.eus
Publizitatea: publi@bidera.eus **Harpidetza saila:** (0034) 943-30 43 45 **Date:** 17/12/2023
Exempleaire: 6.364 **Editeur:** Euskal Editorea SL **Directeur de publication:** Amagoia Mujika Tolaretxipi

Comission paritaire: 0924 C 84059 **Delegation Labourd:** Lisses 3, 64100 Baiona (0033) 559-256220. lapurdi@berria.eus
Ordezkaritzak | Araba: Bizenta Mogel, 6. 01008 Gasteiz. (0034) 945-15 04 52. araba@berria.eus | **Bizkaia:** Uribitarte kale 18, 3C, 48001 Bilbo. (0034) 94-435 26 00. bizkaia@berria.eus | **Lapuri:** Lisses 3, 64100 Baiona. (0033) 559-25 62 20. lapurdi@berria.eus | **Nafarroa:** Iratxe Monasterioa 45, 13. 31011 Iruñea. (0034) 948-36 66 22. nafarroa@berria.eus

Liburuak

Itziar Nogeras

Berrikuntza eta kulturgintzako eragilea

Maitale gisa ferekatzen zituen liburuak eta maitekiro betetzen zituen apalategiak kuttunekin. Gomendatu, oparitu edota utzi egiten zituen *bueltatzeko* baldintzapean; beretzat maitasun ekintza baitzen, baina, joan-etorrikoa. Harekin pasatzen zuen denborak ez zuen preziorik ezta ordurik ere, denbora geratzen zen, beste nonbaitera bidaia zen. Horrelako harremana zuen liburuarekin osabak, eta ni, kutsatu. Modu horretara sartu ziren etxera Hermann Hess-en lehen aleak gaztetxo nintzela.

Liburuak artefaktu magikoak dira. Ariketa bakartia da bai idaztea bai irakurtzea; nolanahi ere, lotura sortzen du beste mundu batekin eta horren irudimenarekin, bizipenekin, fonotekarekin, bibliotekarekin, erresonantzia kutxa baten moduan.

Era berean, ekintza iraultzailea da. Maria Elorzak *Liburuei eta emakumeei kantuz* filmean erakusten duenez. Bere bizitzako hainbat emakumek liburuarekin izandako harremanaz dihardu, sotilki eta umore printzekin. Kontaketa erresistentzia intimoa da, epikarik gabea, iraultzarik gabea, armarik gabea.

Irakurleen ezaugarriak ezagutzuz Publiko irakurlearen segmentazioa eta ezaugarriak 2022 azterketak Euskal Autonomia Erkidegoko datu eta gogoeta batzuk ekarri ditu argitara; denbora librean —aisialdian, borondatez eta entretenimendu gisa— egiten den irakurketari buruz.

Urtebetean gutxienez liburu bat irakurri duten herritarrak %74,9 dira. %25,1ek ez dute liburu bat bera ere irakurri. Urte batean hiru liburu edo gehiago irakurri dituzte %55,4k. Horietatik %21,2k oso tarteka irakurtzeko ohitura dute, latentea. Ohikotasunez irakurtzen duten (urtean sei liburu edo gehiago) herritarrak %34,2 dira.

Irakurtzen duten pertsonen beste kultura jarduera batzuetan ere parte hartzen dute, eta alderantziz. Zenbat eta gehiago parte hartu kultura jardueretan haurtzaroan, orduan eta handiagoa da irakurtzeko ohitura helduaroan.

Adinari dagokionez, 45-64 urteko helduek irakurtzeko ohitura handiagoa dute, eta ikusten da, halaber, laugarren adinarekin arazo berriak

agertzen direla osasunari lotuta eta, zehazki, irakurketaren kasuan, ikusmen arazoak. Era berean, gazteen artean ohiturak galtzen ari direla ikusten da. Horrekin batera esan behar da, emakumeek irakurtzen dituztela libururik gehien denbora librean.

Nazioarteko datuekin konparatuz gero, bai Espainiako Estatuko, bai Frantziako baita Europako batezbestekoaren gainetik daude EAEn zein Nafarroako Foru Erkidegoan irakurketaren indizeak. Garrantzitsua da nabarmentzea Espainiako Estatuan irakurzaletasuna handitu egin dela pixkanaka; aldiz, Europan behera egin dute datu horiek.

Kontuan harturik datu konparatiboak eta historikoak, esan daiteke Hego Euskal Herrian (Iparraldeko daturik ez dugu) irakurketa maila nahiko egokia dela, eta dinamika positiboa dagoela, hoberantz doan bilakaera geldo batekin.

Hala eta guztiz ere, ikuspegia zabaldu eta beste herrialde batzuetako joerei erreparatzen badiegu, argi eta garbi ikus daiteke zailtasunak daudela, zerikusia dutenak herritarren interes berriekin eta transformazio digitalaren garapenarekin.

Euskarazko irakurketa: hizkuntza gaitasunari loturiko dinamika Lehenago aipatutako Publiko Irakurlearen azterketak ondorio orokor hau atera du euskarazko irakurketaz: bilakaera historikoa motela baina positiboa izan du, eta aintzat hartutako gainerako hizkuntzetan baino irakurketa indize txikiagoak ditu. Ildo horretan, adina (belaunaldi berriak) eta hezkuntza ingurunea dira aldaketaren bektore

Irakurketa sustatu behar dela zalantzarik ez dago. Adin guztien kasuan. Ikusi dugu, era berean, euskarazkoak aparteko sustapen lana eskatzen duela

nagusiak, hizkuntza gaitasuna izanik baldintzatzaile nagusia.

Euskaraz irakurtzen ez dutenen ehunekoak behera egiten du irakurtzeko ohitura handiagoa dagoen heinean, baina maiz samar irakurtzen dutenen kategorietan ez da, askotan, joera lineal hori ikusten. Euskaraz ongi irakurtzen dutenen batezbestekoa %29,5 da; ehuneko hori %72,6ra igotzen da 15-19 urteko pertsonen kasuan, eta 44 urtetik aurrera soilik hasten da batezbestekoa baino txikiagoa izaten.

Azkenik, interesgarria da azpimarratzea euskararekiko eta ingurune hurbilarekiko (lagunak, familia) konpromisoa aipatzen direla bi arrazoi nagusizat, nahiz eta ez dituzten aipatu euskaraz irakurtzeko arrazoitzat, baizik eta oro har euskarazko kultura jarduerak egiteko arrazoitzat.

Gaztetxoak

Gaztetxoek eurek eta haiekin daudenek ederki ezagutzen dute errealitatea. Azken Euskadi Sariako Saiakera lana ildo horretatik joan da. Miren Billelabeitiaren *Norberak maite duena* liburuaren saritu dute, bertan gaztetxoekin egindako irakurketak eta ondorioak jasotzen dira. Hauxe dio egileak elkarrizketa batean: «Idazlan batzuen ondoko gogoetek eragindako aurrerapausoak ikus daitezke, eta agian, ez dagoela liburu zailegirik, elkartean eta kidegoan irakurriz gero, liburuek eragindako iradokizun eta uste sakonak elkarren artean jartzen badira».

Durangoko Azoka izan berri da, giro ederrean igaro da. Bertan idazle eta musikari kuttunekin egon, erosketa batzuk egin eta urteroko errituala bete dugu. Umeentzako literatura egiten duen idazle lagun batek esaten zidan, arduratuta, gaztetxoengan teknologiaren erabilera okerrak eta neurrigabekoak (bat-bateko estimuluen beharrak...) egin ditzakeen kalteak dagoeneko nabaritzen direla ikasgelatan. «Horrek ez baitu pentsamendu kritikoa ekarriko, pentsamendu bakarra baizik».

Adostasuna erabatekoa da irakurzaletasunaren onuretan, hala nola: muga kognitiboak zabaltzeko tresna da, ulermena, kontzentrazioa, jakintza, pentsamendu kritikoa eta irudimena zabaltzen ditu. Horiek horrela, irakurketa sustatu behar dela zalantzarik ez dago. Adin guztien kasuan. Ikusi dugu, era berean, euskarazkoak aparteko sustapen lana eskatzen duela. Urte berri eta irakurketa ON. ●

Perra berriyak

JIRA
Maialen Akizu

Trenak behin bakarrik pasatzen direla, trenak hartu egin behar direla, edo batzuetan hobe dela trenetik jaitsi. Erabiliko nituen antzerako metaforak nik ere noizbait. Trena bera ere bai. Renferen C1 Irun-Brinkola zerbitzuak, besteak beste, okerrera egin duela diote bidaiariek, eta eguneroko ordutegien tetrise erabat baldintzatu duela. Orain gutxi normalagoa zen trenaren zain egon baino zure bizitzako ehun metroen errekorra egitea trena harrapatu nahian. Gertuko batek dio ez dela kasualitatea trena Espainiaren eskumena izatea.

Ni ere baldintzatu nau trenaren puntualtasun faltak, geltoki txikietan ez geratzeko hautuak, eta pikekin, euskarra eta txiste txar bat medio, izandako pikeek, baina trena, egun, beste ezerekin baino gehiago, klasearekin lotzen dut. Egunerokoan gurutzatzen ez ditudan gorputz arrazializatu, ezindu, beharrekoekin elkartzen naiz bagoian. Beste dimentsio batean banengo bezala, beste lurralde batera banindoa bezala. Eta metafora hori ere existitzen da: trenek beste mundu batera eramaten gaituztela. ●

Intseminatzailea

BIRA
Ainize Madariaga

Sasoia zen. Goizean goizik abiatzen zen etxetik. Hogeita hamar behi zeuzkan intseminatzekoak egun horretan. Lortatzen zen ofizioan, kabalekiko harremanaz gain jendeekikoa laketa baitzuen, urtez urte ongi ezagutzen baitzuten elkar laborariek eta berak. Usu, kafe xorta bat eskaintzen zioten, edo arnoa. Lehena zuen gehienetan onartzen; bigarrenak berarekin baitzekarren lanjera: lerro xuxenak behar gabeko sigi-sagaka kurritzekoa; eta, lanbide horretan preseski, jomugak zehaztasun handia behar zuen. Hutseginak zorizaiztoko ostikada ekar baitziezaiokeen, artetik errateko, lanbidearen istripuen kausa nagusia zen. Goiz hartan, Etxarterat joan beharra zuen lehentze. Nagusiak batzarri ona egin zion, herabeki kafea eskainiz. Ele hutsetan ari izan ziren. Kabalengana hurbildu zirenean, laborariak aulki bat erakutsi zion: «Aski duk hire galtzak hor pausatzea», eta diskrezio handiz lekuak hustu zituen; ustez hazi eskaintza intseminatzaileak berak zuela eginen, intimitate handiena bermatu nahi zion. Intseminatzaileak sasoian egon beharko zukeen! ●

Gabonetako ipuina

BEGIAK LAU
Edorta Jimenez

Gabonetako ipuinetan Gabon giroa behar izaten da. Hala bada, Gabonetako ipuinak Gabonak ospatzen diren lekuetan kokatu behar dira, ia ezinbestez. Martitz planetan ere koka litezke, baldin eta han kristauren bat baledi. Kristauren artean baino ez baita Gabon gaua ospatzen Jainko Bakarraren Semea mundura jaio zeneko eguneko gautzat.

Horra esaterako Ray Bradburyren *Gabonetako ipuina*, zeinetan 2052ko Gabon gauen ortzian barna abiatzeko-tan den WASP (ZASP) familia bat; aita, ama eta semea. Gurasoak kezkatu-ri ageri dira, haurrak nora doazen zehazki ez badaki ere, dena delako horretan Gabonetako zuhaitza plantatu nahi baitu, harentzat zorioneko zuhaitz hori gabe ganorazko Gabonik ez dagoelako.

Ulergarria ere bada Ray Bradburyk bere *Martitzeko kronikak* ezaguna bonba atomikoaren ondoko lehen urtean argitaratu izana, 1946an alegia, artean bazelako jenderik onddotzar bi haien ostean munduaren akabera gertu zela konbentzitua zena. Martitz koloniza zitekeen, edo auskalo Lurra- ren beste zein ordekorik. Laster pla- neta honetan gizakirik ez eta, beraz, Gabonik nork ospa izango ez zelakoan.

«Euri emeak etorriko dira eta lur usaiak, eta soinu dirdiratsuekin jiratuko diren enarak, eta urmahele- tan gauean kantatuko duten igelak, eta xuri dardartsuzko aranondoak, eta suzko lumak jantziko dituzten txantxangorriak, eta hesien alanbrean txistu joko dituzte beraien kantak, eta inork ez du jakingo gerra badagoenik, inor ez da kezkatuko gerraren bukaeraz. Inori ez zaio axolako, ez xoriei ezta zuhaitzei, gizateria orokorki suntsitze- ko bada ere, eta udaberria berberak, esnatzean egunsentian, ia-ia ez du jakingo desagertu garenik». (*Martitzeko kronikak*, Jean Arno, (Jon Mikel Arano), *Susa*-19, 1986).

Gabonetako ipuineko 2052ra iristeko hogeita bi Eguberri baino ez dira falta, partikularrak ortzian barna turismo-txangoak egiteko prest dira, eta, nork daki holakoren batean edo bestean ez ote den jazoko *Titanic* zorigaiztokoaren kroskoa gertutik ezagutzera joan direnekin jazo dena, hain zuzen ere kroskoaren aldirietan

krosko bilakatu zaiela batiskafo, eta honez gero bakarra izan beharrean bi diratekeela hiper-aberatsen bidaia-le- ku amestuak, destino turistikoak alegia. Berori duzue, destino turisti- koa, Gabonetako zein ipuin idatzi ezin jakin nabilen 2023 honetako sintagma magikoa gurean.

Bestela ipuinak edonondik ate- ra litezke, ez dakit nik zer dela eta nabilen hemen garunetan hazka eta hazka. Esaterako, eta behin *Titanic* aipaturik harekin segitzearren, bada dioenik, hobe ez!, krosko bilakatu- den ontzi hura ez zela egitan *Tita- nic* izenekoa izan, *Olimpic* izenekoa baino, eta horren nondik norakoak sinesgarri egiteko aseguru-etxe jakin baten zitalkeriak aipatzen dituzte. Bada ostera dioenik ontzia M. P. Mor- ganek hondoratu zuela, bankuaren garatzeko asmoei oztopo egiten zieten hiru aberats handi akabatzeko, alegia, John Jacob Astor, Benjamin Gug- genheim eta Isidor Strauss; Morgan bera ontzian bidaiatzekoa zen, baina, ai!, ez zen ontziratu.

Bi horiez gain, badira beste hiru konspirazio teoria, gora asmamena.

Lehena, ontzian bazela momia bat, eta hondamena haren madarika- zioak eragin zuela dioena. Bigarrena, ontziaren zenbakiekin eta Belfastko katoliko eta protestanteen arteko

liskarrekin jolas egiten duena. Hiruga- rrena, urpeko ontzi batek hondarazi zuela defendatzen duena.

Aipatu teoriaren lehenengoarekin lotuko naiz.

Bada hiper-aberats bakar bat —X— bere botereaz mundua menderaturik daukana. Aukeran daukagu X jendar- te-sarean jabea hautatzea, aukeran bestela Microsoft sortu eta hedatu duen ahalguztiduna. Biak ere biak Humanitatea populazioz ikaragarriro murrizteko adina gaitasunak dituzte- nak baitira, gure osasuna kontrolatze- ko medioak dituztenez gero, hala nola COVID direlakoan aldaerak ekoiz- teko eta hedarazteko bitartekoak, agian baita ere horien aurkakoak diren «txerto ez-bakuna» bidez gure gorputzari mikro-txipak eranstekoak. Zera, argumentuaren aldetik B Saileko komikietan eta zinema-egokitza- penetan irakurri edo ikusi ez dugun ezer ez. Alabaina, argumentuaren aldetik jada badaukagun gaiztoari, X, pertsonaia ona kontrajarri behar; umeren bat aukeran, Gabon gau batez harekin topo egingo duena; ilunetan, elurra mara-mara eta otsoak maluten bestal- dean ahausika.

Eta batez bestekoan Gabonetako ipuinetan funtsezkoena Gabon ho- rretako on parte izaten denez, haur onak gizon hiper-aberatsa elurtean

galdurik dabilen eskaletzat, pobretzat, gizagaixotzat, bihotz onekoan premiaz dabilen auskalo nortzat joko du eta etxea eskainiko dio; lekua sutondoan eta wifia.

Noski, haurraren etxean norbait izanen da ohean gaixorik, COVID-19 gaiztoaren kontrako txertotzat saldu- tako botika zitalaren eraginez bere azkenetan kasik.

Ohekoa eta haurra, ez da beste inor etxean. Ohekoa gizonezkoa ala emakumezkoa den, aukeran daukagu. Emakumezkoa eta gainera zahartxo- bada, eta haurra neskatxa txano gorri- jantzia, hortxe dugu ipuina, beste makina bat aldiz eginga. Bere aldaer- txoarekin, noski.

Gabon giroarekin eta haurraren xalotasunarekin bihotza xamurturik, mundua menderaturik duen hi- per-aberatsak wifiaren gakoa eskatu dio haurrari.

Halaxe, *Nautilus*-ekin konektatzen saiatzen da. Nemo kapitainarekin hitz egin behar du. Hark itsaspeetako euri emeek ontzen dituzten baratzetan ba ote duen haurraren amona salba lezakeen itsas-belarra eskura.

Nemok ez du erantzuten.

Haluzinaturik dago *Titanic* ontzia- ren kraskoari erantsi zaionari begira, aztertzen. *Titan* du izena. Karbonoz eta titanioz eginga, bilbotarra dirudi. ●

IRATI EGUREN

Ospakizuna betea izan da

- Athleticek aise menderatu du Atletico Madril, eta Txapeldunen Ligaren atarian da.
- Guruzetak eta Nico Williamsek sartu dituzte golak, eta Sancetek penalti bat huts egin du.

2-0

ATHLETIC ATL. MADRID

1-0. Guruzetak (51. min.).

2-0. Nico Williamsek (64. min.).

Jon Ander De la Hoz

Nahita ere, hobeto ezin. Athleticen partida ederra egin zuen atzo, klubaren 125. urteurrenaren ospakizunak osatu zituzten egunean, Atletico Madril aurkari zuzena menderatuta: 2-0. Talde nagusiak biribildu zuten egun beteko jaia, eta Txapeldunen Ligarako lehia betean sartu da helburu bera duen kontrario baten kontura.

Taldeak gozamina gehitu zion Jose Angel Iribar mitoaren eskulturaren inaugurazioak, argi eta kolorez bizitutako musika emanaldiek eta Athleticeko eta Portoko futbolari ohien arteko partidak atondutako jaialdiari. Nagusitasun erabatekoa izan zen, eta partida osoa egin zuen, hasi eta buka. Partidari aitzakiaren bat jartzekotan, emaitza hobea ez eskuratu izana. Gehiago me-rezi zuen.

Athleticek ekinean abiatu zuen partida. Konplexurik gabe; bost axola Atletico Madrilen gaitasuna eta ustezko nagusitasuna. Espainiarrak hirugarren postuan egonagatik, haiek sailkapenean harrapatzeko gosea erakutsi zuen talde zuri-gorriak hasiera-hasieratik. Iñaki Williams adibide. Aurrelariak zutoinera bota zuen baloia 13.ean, Jan Oblak atezaina gaindituta zuela. Hain justu ere, hura izan da Atletico Madrilen jokalaririk onena.

Williamson saialdiak, ordea, bide eman zion Athleticekoen ahalegin segida bati. Aurkaria lotu egin zuen hasiera-hasieratik, eta, horren erakusgarri, baloia zenbat eduki zuen: lehen

zatian, %62. Gol aukerak bata bestearen atzetik kateatu zituzten. Oihan Sancetek alferrik galdu zuen abagunerik argiena; izan ere, erdilari nafarrak kanpora bota zuen penalti bat, 38. minutuan. Hiru minutu geroago, Nico Williamsen jaurtiketak zutoina jo zuen, baloia bikain kontrolatu eta buelta erdian errematatu ostean.

Lehen zatian aprobe txatu gabeko aukerak bigarrenean baliatu zituen Athletic-ek. Denbora gutxian lortu zuen aurkariari aldea ateratzea. Gorka Guruzetak egin zuen estreinako gola, 51. minutuan. Korner jaurtiketa baten segidako jokaldian, Ander Herrerak egindako pasea errematatu zuen jokalaria donostiarrak. Guruzeta esne mamitan dago, hamazazpi jardunalditan zortzi gol eginda.

Garaipena bideratuta, Atletico Madrilek suspertzeko imintzio hutsal bat egin zuen. Alferrik, dena den. Athleticek gaina hartua zion ordurako, eta gertuago zuen bigarren gola. Lortu ere egin zuen azkenean: Nico Williamsek sartu zuen, 64. minutuan. Eskuin hegalean jasotako baloi batekin aterantz egin zuen, eta haren ezkerkada geldiezina izan zen Oblakentzat. Ordutik aurrera, Atletico Madrilek aldea apaltzeko aukeraren bat izan zuen, baina deus gutxi. San Mames jaian murgilduta zegoen ordurako, baita jokalaria ere. Arrazoi nahikoa dute horretarako: 125 urte ospatuta, eta Txapeldunen Ligaren atarian jarrita.

Reala, Betisen aurka

Realak ere segida eman nahi dio bolada onari gaur, Betisen aurka (16:15, La Liga). Talde txuri-urdinak Europako postuetan finkatu nahi du aurkari zuzen bat mendean hartuta. Imanol Alguacilek prest du multzoaren parterik handiena, eta beraz ohiko hamaiakoa zelairatu dezake. Haatik, litekeena da zenbait jokalariri aukera ematea: «Denak ondo daude, eta seinale ona da hori», adierazi zuen. Norgehiagokaren atarian eta haren ostean, Aitor Zabaleta omenduko dute. Hilaren 8an 25 urte bete ziren hura hil zutela. ●

LUIS TEJIDO / EFE

Mitoaren eskultura inauguratu dute

Athleticek 125. urteurreneko festaren ekitaldia aprobeztatu zuen atzo Jose Angel Iribarren omenezko eskultura inauguratzeko. San Mames atarian dago, brontzekoa da, bi metro eta hamar zentimetro garai da, eta Iribarren argazki ikonikoetako bat du oinarri. Ehunka zale bildu ziren ekitaldira, eta Athleticeko presidente eta jokalaririk ohi ugari han izan ziren, baita Juan Mari Aburto Bilboko alkatea ere. Jon Maia bertsolariak bertsoak kantatu zituen. Iribar hunkituta mintzatu zen. «Oso polita da; asko gustatu zait. Hunkituta eta eskertuta nago, hainbeste jende z inguratuta egoteagatik».

23.korrika *aek*

DENDAK

Materiala hemen salgai

IRUÑEA

San Anton kalea, 24

GASTEIZ

Aldabe kalea 7

BILBO

Loteria 3, Bilboko Zazpikaleak

BAIONA

34, Pannecau karrika

DONOSTIA

Esterlines kalea, 12

ORERETA

Herriko enparantza, 11

Ordutegiak eta online denda, korrika.eus-en

23.korrika

HARRO HERRI

Irundik Baionarat
2024ko martxoaren 14tik 24ra

Egin zaitez Korrika laguntzailea

APPa deskargatu

korrika.eus

Eñaut Agirrebengoa

GASTEIZ— Fresko egiten du Gasteizen, baina elkarriketara gal-tzamotozetan eta txankletak jantzita iritsi da Abdel Abqar (Settat, Maroko, 1999). Duela gutxi bukatu du entrenamendua, eta ez da dutxatu oraindik. Hotzak bainoago, erantzun beharreko galderek kezkatzen dute. Ordea, lasaituz joan da hitz egiten hasi orduko. Arabarrek Gironaren zelaian jokatu dute bihar. Herrialde Katalanetako taldea denboraldiko ezustea izaten ari da (21:00, Gol Play).

Esku hutsik geratu zineten azken partidari, Las Palmasek baino askoz ere gol aukera gehiago eduki arren. Mingarria izan behar du horrela galtzeak.

Sinesten lanak ditugu oraindik. Ondo jokatu genuen, eta aukera garbi asko izan genuen gola sartzeko. Baina futbola halakoa da. Beste batzuetan, gutxiago merezita irabazten dituzu partidak. Las Palmasen kontra, ordea, ez genuen modurik izan gola sartzeko. Ongi sentitu ginen, behintzat. Ez gaude pozik emaitzarekin, baina bai egindako jokoarekin.

Hamasei jardunaldi igaro dira dagoeneko. Laster lanen erdiak eginda izango dituzue. Eta, orain arte, itxura lehiakorra eman duzue partida gehienetan.

Oso pozik nago. Lan itzela ari gara egiten, hobetuz goaz etenik gabe, eta oso batuta gaude. Talde gaztea eta igo berria garen arren, azkar eta ongi egokitu gara Lehen Mailara. Batzuek lehen denboraldia dugu gorenean, eta elkarri laguntzen diogu denok. Oso indartsuak gara talde gisa, eta edonori aurre egiteko gai garela ikusi dugu. Horren arduradun nagusia teknikaria [Luis Garcia Plaza] da: konfiantza handia ematen digu, eta laguntza behar dugunean beti dago hor, gure ondoan.

Zer moduz sentitzen zara Lehen Mailako jokalaririk?

Momentu onak eta txarrak izan ditut, baina, orokorrean, ongi sentitu naiz, eta uste dut azkar hartu diodala neurria maila berriari. Hanka sartze batzuk egin ditut, egia da. Azken batean, hezur-haragizkoa naiz, eta ikasteko nago hemen. Kezkagarria zera izango litzateke, hanka sartu eta ezertxo ere ez ikastea. Kale egin dudane-tan, lasaitasunari eusten saiatu naiz. Buruari buelta asko ematea ez da ona. Hondoratu egin zaitezke. Gaizki egindakoak onartu, eta aztertu egin ditut, eta, gero, akatsak ez errepikatzen saiatu naiz. **Zertan nabaritu duzu gehien mailaz igo izana?**

Aurkariek kalitate handiagoa

«Bide gogorra egin dut futbolaririk izateko; ez zegoen beste aukerarik»

Abdel Abqar

Alaveseko jokalaria

Hasiberria izanagatik, Abqarrek azkar hartu dio neurria Lehen Mailari, eta Alaves ere ondo egokitu dela uste du. «Edonori aurre egiteko gai garela ikusi dugu».

JAIZKI FONTANEDA / FOKU

dute, eta arreta handiagoz jokatu behar duzu. Zerbaitetik da Lehen Maila. Kale egiten baduzu, ez dizute barkatzen. Jokoa azkarragoa da, eta taktikoki ere badago alde.

Hiru urte eskasean, Bigarren B Mailatik Lehen Mailara igaro zara. Oso azkar gertatu da dena, ezta?

Bai, oso azkar. Hala ere, gorenera iristeko egin dut lan beti. Desio hori izan dut hasieratik. Gasteizera 2020an iritsi nintzen, eta ez nuen uste prozesua horren azkarrak izango zenik. Baina beti izan dut konfiantza nigan. Banekien lor nezakeela, lehenago edo geroago izan. Malagan kontratua bukatu ondoren, Alavesek oso proiektu polita aurkeztu zidan,

eta uste dut oso erabaki ona hartu nuela.

Goiz irten zinen gurasoen etxetik, futbolaririk profesionala izateko ametsaren atzetik. Nola duzu gogoan bizipen hura?

Bide gogorra izan da. Futbol akademian batera joan nintzen 11 urte nituela, eta hilabeteak ematen nituen etxetik kanpo. 18 urterekin, berriz, Espainiarantz jo nuen. Lagunarteko bat jokatu genuen Bartzelonaren gazte mailako taldearen aurka, eta Malagak begiz jo ninduen. Familia urrun nukan, eta hizkuntza ez nekien. Oso zaila izan zen. Baina nire ametsa bete nahi nuen, eta ez zegoen beste aukerarik. Nolakoa zen eguneroko bizitza Settatan, zure jaioterrian?

Hiri txiki eta lasaia da. Alde horretatik, Gasteizen antza du. Etxe aurrean zelai bat genuen, eta ordu asko ematen nuen futboleko jokatzen: goizeko hamarretatik arratsaldeko lauak arte. Gurasoek ondo ikusten zuten. Gero, gogorra egin zitzaion ni horren goiz aterratzea etxetik, baina askatasuna eman zidaten. Oso eskertuta natziaie.

Etorri dira inoiz Gasteizera?

Ez, oraindik ez, eta bada garaia. Badut gogo Mendizorroztan zuzenean ikus nazaten. Behintzat, selekzioarekin ikusi naute jada: deialdian sartu nintzen lehen aldian izan zen, Brasilen aurka. Oso berezia izan zen.

Marokorekin oraindik ez duzu debuta egin, baina zerrendan egote hutsa gauza handia da, ezta?

Noski. Ez da edozein talde: finalurrekoetara iritsi zen azken Munduko Txapelketan. Balentria latza izan zen. Afrikako selekzio bat ez da sekula horren urruti iritsi. Ni ez nintzen han egon, baina luxua da orain jokalaririk multzo horren parte izatea.

Irailen ezin izan zenuten jokatu Liberiaren kontrako norgehiagoka, Marokon gertatu zen lurrikararen ondorioz. Hondamendi handia izan zen.

Oso gogorra izan zen marokorrontzat. Jende asko hil zen. Ez da bidezkoa. Denok bat egiten eta elkarri laguntzen saiatu gara, eta, orain, gauzak hobe daude. Zorionez, lurrikarak nire hiritik aparte eduki zuen epizentroa, eta nire familiari ez zion eragin. Halere, jende askok sufritu zuen, eta jokalaririk odola ematera joan ginen partida hura bertan behera geratu ondoren. Ahal bezala lagundu dugu.

Urtarrilean Afrika Kopa jokatu duzue. Han izango zaren itxaropena duzu?

Hala espero dut. Handia izango litzateke debuta halako txapelketa batean egin ahal izatea. Marokok behin bakarrik irabazi du Afrika Kopa, eta, belaunaldi honen, aukera polita dugu berririo txapeldun izateko. Ez da erraza izango, baina aukera, behintzat, hor daukagu.

Alavesen urte amaiera ere ez da samurra izango. Bihar Gironaren zelaian ariko zarete, eta datorren ostegunean Real Madril hartuko duzue.

Ez da bukaera makala, ez. Orain, arreta guztia Gironan dugu jarria. Talde ikusgarria da; ez dago kasualitatez hor goian. Gol asko ari da sartzen; beraz, atzelariok lana izango dugu. Dena den, guk ere estu har ditzakegu haiek. Mailari eusteko bidean beste pauso bat eman nahi dugu. ●

«Hanka sartze batzuk egin ditut, egia da. Azken batean, hezur-haragizkoa naiz, eta ikasteko nago hemen»

«Lurrikara oso gogorra izan zen. Askok sufritu genuen marokorrek. Jende asko hil zen. Ez da bidezkoa»

Unai Laso pilotari jotzen, atzean Jon Ander Peña duela. JAIZKI FONTANEDA / FOKU

Konfiantzarako puntua

→ Lasok eta Aranguren 22-16 hartu dituzte mendean Peña II.a eta Albisu, eta lehen puntua eskuratu dute txapelketan.

→ Galtzaileak deseroso aritu dira. Irabazleak, berriz, Aranguren patxadaz, eta Laso tantaka distira erakutsiz.

Ainara Arratibel Gascon

Estreinatu dira. Lasok eta Aranguren lehen puntua lortu dute Binakako Txapelketan. 22-16 hartu zituzten mendean atzo Peña eta Albisu, Labriten. Garaipena garrantzitsua izan zen sailkapenari begira, baina batez ere bikotearen konfiantzarako. Lasok, tantaka, bere ohiko distira erakutsi zuen, eta hainbat tanto ikusgarri egin zituen. Lesioa ahaztu eta pixkanaka joko erritmoa hartzen ari dela ikusi zen. Horretarako, besteak beste, garrantzitsua izan zen

Aranguren erakutsitako patxada. Albisu bezalako jotzaile baten aurrean, ondo erantzun zuen. Hura baino hobea izan zen. Peña II.ari eta Albisuri dagokienez, hasieratik kontrakarrean aritu ziren, eta ohi baino oker gehiago egin zituzten.

Peña eta Albisu 2-0 aurreratu ziren. Lasok argi zuen aurrean nahastu behar zuela jokoa, erritmoa aldatuz. Izan ere, atzean, joari erreparatuta, Albisu Aranguren baino gehiago zen. Baina ondo eutsi, eta hurrengo bost tantoak Laso-Arangurenenak izan ziren.

Batez ere Peña II.a bilatu zuten aurrean, eta hura nahastu egin zen pare bat tantotan, behartu gabeko akatsak eginez. Pilotarekin deseroso zebilen.

Parekatu eta gogortu egin zen hortik aurrera neurketa. Baina deserosoago ibili ziren Peña eta Albisu. Kontrara, Laso eta Aranguren ondo aritu ziren. Aranguren orain arteko partidarik txukunena jokatu zuen, pilota ondo luzatuz. Laso, berriz, pixkanaka joko erritmoa hartzen ari dela ikusi zen. Etenaldi luzera lau tantoren errentarekin allegatu zi-

ren: 12-8. Nahi zuten lekuan zuten partida, bai joko eta bai sentipen aldetik.

Itzuli eta berehala beste hiru egin zituzten, gainera: 15-8. Partidaren norabidea erakusten zuen datu bat zegoen: ordurako bederatzi tanto zituzten galduak Peña-Albisuk. 11 izan ziren azkenean. Partida haustear zegoen. Hurrengo tantoa ia derrigor egin behar zuten urdinek. Baina Lasok egin zuen. Partidako ikusgarrietakoa izan zen, zabalera egin dako erremate batekin. Baina hurrengo hirurak galtzaileek egin zituzten: 16-11. Bazirudien partida ireki egingo zela. Ez zen horrela izan, ordea. Sendo eutsi zioten Laso-Aranguren 19-11ra areagotu zuten aldean, eta nahiz eta Peña II.a eta Albisu bost tantora gerturatu (20-15), merezitako garaipena lortu zuten gorritz jantzitakoek: «Behar genuen; sendo aritu gara. Aitorrek sekulako partida egin du, eta ni pixkanaka hobeto nago», esan zuen Lasok.

Parekatuagoa izan zen Bartzelonan jokaturako partida. Jokin Altuna lehiara itzuli zen. Baina ezin izan zuen irabaziz egin. Martijarekin batera, 22-21 galdu zuen Ezkurdia-Tolosaren kontra. Hala, punturik batu ez duen bikote bakarra dira. Eibarko Astelena frontoian jokaturako da gaur laugarren jardunaldiko azken partida. Bertan, Elordik eta Rezustak Peio Etxeberraren eta Zabaletaren kontra neurtuko dituzte indarrak (18:00, ETB1). Lehengoek jokaturako hiru partidak irabazi dituzte. Etxeberria-Zabaletak, berriz, bi partida irabazi eta bat galdu dute, eta irabaziz gero gaurko aurkariaren pare jarriko dira.

Ansa eta Martirena finalera.

Erremontean, argitu da zer lehen bikote ariko den hilaren 30eko Binakako Txapelketako finalean: Ansa-Martirena. Atzo 14-15, 15-10 eta 8-4 irabazi zieten Aldabe-Barrenetxea VI.ari. Azken horiek, beraz, larunbatean izango dute finalerako sailkapena jokoa, Urriaza-Azpirozaren aurka. ●

HITZ GUTXITAN

Eibarrek irabazi egin du, eta Realak berdindu

FUTBOLA— Eibarrek balio handiko garaipena lortu zuen atzo, Betisen kontra: 3-2. Aranak, Andrea Alvarezek eta Espek sartu zituzten golak. Realak, berriz, bana berdindu zuen Atletico Madrilen zelaian, Jensenen golari esker; 79. minutuan sartu zuen. Gaur jokaturako du Athleticek, Sevillaren zelaian (18:30 DAZN).

IDK-k irabazi egin du; Araski, aldiz, ezinean aritu da

SASKIBALOIA— Espainiako Kopari begira, garaipen garrantzitsua lortu zuen atzo IDK-k Ensinoren pabiloian: 58-65. Araskik, berriz, ezin izan zuen ezustea eman: 74-35 galdu zuen Valentzian. Gernikaren txanda gaur izango da. Kanaria Handiari egingo dio bisita (13:00). ACBn Baskoniak Bartzelonan jokaturako du (18:00).

Bidasoa Kopako finaletik at geratu da

ESKUBALOIA— Bidasoa denboraldi bikaina egiten ari da, baina Espainiako Kopan bestelakoak izan dira kontuak. Aukera paregabea zuen asteburu honetan, zaleen babesean, garaikur batengatik borrokatzeko. Baina finalerdietan 27-28 galdu zuen atzo Logroñoren kontra, nahiz atsedendaldian 14-12 irabazten zihoan.

URBILBOX

Aurtengo Gabonetan, oparitu haur eta helduentzako esperientziak.

Eskuratu zure plana urbil.es-en edo bezeroarentzako Arreta Gunearen ondoko stand-ean.

Informazioa guztia www.urbil.es

Zozketak

BERRIA ekonomikoki babesten duen komunitatearentzako zozketak

PARTE HARTZEKO: **igandetik asteartera**
Berria.eus/komunitatea
edo **943-30 43 47**

Parte hartzeko azken eguna, **abenduak 19**, asteartea
SARIDUNAK **ostegunean** argitaratuko dira.

01 • Mahala saskia
Bi sorta

02 • Iturri zainzuriak
Sorta bat

03 • Brut Nature
Sorta bat

4 • Biba ardoak
Sorta bat

5 • Lezaun 0,0 sulfitos
Sorta bat

06 • Manuel Quintano
El Pionero
Sorta bat

07 • Alfar olioia
Sorta bat

08 • Basatxerri
Beso ondo bat

09 • Hatsa
Berriak 20 urte
Sorta bat

10 • Erroiz olioia
Sorta bat

11 • Pedro Luis Tomatea
Sorta bat

12 • Serrats kontserbak
Sorta bat

Sarrerek

Hondamendia
Sarrera bikoitz bat
19:00
Abenduak 29
Frontoia - Zaldibar

Artxipelagoa

IRRATIA
Arantza Gutierrez Paz

Zinema estreinaldia balitz bezala argitara eman zuen EITBk *Artxipelagoa* podcastaren hirugarren (eta azken) denboraldiaren lehenengo atala. Donostiako Principe zineman izan zen aurkezpen ekitaldia, eta hitzordura ez ziren izarrak falta izan. Nork esango zidan niri irratia tradizioan erroturiko produkzio batek halako arrakasta izango zuenik. Eredu moduan jarrita, ea horrek laguntzen digun Ikus-entzunezko Komunikazioko ikasleak soinuaren mundura erakartzen.

Artxipelagoa, berez, ikus-entzunezko produktua da, eta ez

solik Alex San Vicente eta Sergio Roman ilustratzaileek irudiratu zutelako, urrian paperean aurkeztu zuten komiki batean hotsen bidez eraikitako soinu-irudiek eta eszenatokiek entzulea oso bisualak diren unibertsoak imajinatzea daramatelako baizik. Horretarako inguratze soinua deiturikoa erabili dute; *Dolby Atmos* teknika, alegia. Ez da berria, baina ia ez da irratiaren erabiltzen, postprodukzio lan handia eskatzen baitu, eta eguneroko emanaldiak ziurtatzearekin nahikoa baitute gehienetan. Kostu handikoak, halako ekoizpenak historikoki irratia publikoek (adibidez, RNE

eta France Culture kateek dute fikzioa egiteko atal berezia), unibertsitateek edota irratiesperimentazioarekin loturiko ekimenek egin izan dituzte.

Gidoi landuaren gainean, aktore profesionalak antzeztutako elkarrizketek (nire ustez, istorioaren alderik ahulena) aurrera daramate etorkizunean kokaturiko istorio apokaliptikoa, azken urteotan plataformetan ugaritzen ari diren serial epikoen antzekoa. Astelehenero atal berri bat eskainiko duten arren, esango nuke haiek bezala, entzuleak hasi eta buka adi dezan pentsatua dagoela. Horrela entzun ditut aurreko bi

denboraldiak, podcast maratoi bakartietan. Saiatu nintzen irratia bezala, hondo moduan entzuten, baina bilbearen haria galtzen nuen eta berriz ere atzera egin behar izaten nuen. Azkenean, kaskoak jarrita, istorioak eramaten utzi nuen.

Komikia ezagutu barik, hurrengo erronka da jakitea nik irudikaturiko eszena horiek bat datozen marraztutako paisaiekin. Azala ikusita, badakit pertsonaiak ez direla irudikatu bezalakoak. Horrek ez dio kentzen baliorik, eta interferentzia txiki hori nahiago dut adimen artifizialek eraikitako ahotsen erabilera baino. ●

Katalanez eta RTVE Play plataforman

PANTAIEN ARTETIK
Urtzi Urkizu

Amatasunaz eta aitatasunaz mintzo da *Això no és Suècia* telesaila. Fikzio saritua: 2023ko fikziozko telesailik onenaren Prix Europa jaso du. Gauza on asko esan daitezke fikzio horri buruz. Horietako bat da doan ikus daitekeela osorik: RTVE Play plataforman. Jatorrizko bertsioan eta gaztelaniazko azpidatziekin ikusteko aukera dago; TV3 katea, berriz, astero hasi da ematen telebista konbentzionalean, eta ikusle datu bikainak lortu ditu. Katalanez hitz egiten dute nagusiki pertsonaiek, nahiz eta gaztelania eta ingelesa entzuten den elkarrizketa batzuetan. Boladan dira koprodukzioak, eta telesail hau ere halakoa da: Espainiako eta Kataluniako telebista publikoek elkarrekin ekoitzi dute, eta parte hartze txiki bat dute Suediako, Finlandiako eta Alemaniako telebista publikoek ere.

Aina Clotet eta Mar Coll dira telesailaren zuzendariak. Aktore protagonistetako bat da Clotet, Marcel Borraskin batera. Hain justu, fikziotik kanpo zein fikzioan bikote dira Clotet eta Borrás. Istorioak kontatzen du nola Bartzelona kanpoaldeko auzo batera

joan diren bizitzera, alaba eta seme txikiekin batera. Andrea arduratu zen lehen urteetan haurren hazkuntzaz. Eta, orain, rola aldatu dituzte: gizona arduratzen da haurrez eta andrea lan munduan murgilduta dago. Umorez betetako telesaila da *Això no és Suècia*, bikote protagonistaren gorabeherak sinesgarriak dira, eta askotariko gaiak jorratzen dira ataletan.

Hazkuntzaz aritzeko terapeuta bat kontratatu dute protagonistek, eta beste guraso batzuk gonbidatu dituzte etxera. Hazkuntzaren gaineko terapiak ematen dio bide atal bakoitzaren istorioari. Bestalde, protagonisten aldamenean Suediako familia bat bizi da; hasieran, perfektuak dira suediar horiek, eta ama protagonista katalana liluratuta gelditzen da haiekin. Baina seme nerabe suediarrek bere buruaz beste egingo du gero. Orditik, bizilaguna obsesionatuta dabil, suizidio horren atzean zer gertatu den jakin-minez. Hortaz, dena ez da barre eragilea telesaillean. Baina egunero-

Umorez betetako katalanezko telesaila da 'Això no és Suècia'; askotariko gaiak lantzen dituzte

ko egoera guztiek sorrarazten dute ikus-entzulearengan barne irriño bat.

Aintzat hartzekoa da telesaillean parte hartzen duten guraso terapiako asko ez direla aktoreak, baizik eta benetako gurasoak direla, haien barne kezkek azaleratzen. Terapeutarena egiten ageri dena Elisenda Pascual

'AIXÒ NO ÉS SUÈCIA'. Aina Clotet eta Marcel Borrás, telesailako aktoreak. 3CAT

da, eta bera ere terapeuta da fikziotik kanpo. Bikote protagonista bizi den etxea, berriz, Aina Clotet zuzendari eta aktorearen anaiarena da. Benetakoa dira auzoan agertzen diren basurdeak ere. Osagai horiek guztiek, gidoi txukunen laguntzaz, telesaila dibertigarria eta gozagarria izatea lortzen dute.

RTVE legea urratzen. Euskaraz halako bat noizko? Euskaldun batek baino gehiagok egin dezakeen galdera da. Izan ere, TVEk hamarkadak daramatza katalanez produzitzen —oraingoa fikzio bat izan da, baina bestelako formatuak egiten urte asko daramatzate—. Eta, aldez, euskaraz ez du ezertxo ere egiten Espainiako talde publikoak. Kontua da TVE legea urratzen ari dela euskaraz ezer ez eginda. Otsailaren 3an, Euskalgintzaren Kontseiluak eta Pantailak Euskaraz

mugimenduak agerraldi bat egin zuten elkarrekin. Bertan ohartarazi zuten sei hilabete joanak zirela Espainiako Ikus-entzunezko Lege Orokorra indarrean sartu zenetik, eta hainbat kasutan legea urratzen ari zirela telebistak eta plataformak. Idurre Eskisabel Kontseiluko idazkari nagusiak azaldu zuen UEMAko udalerrietan lehen hezkuntzako ikasleek gehien ikusten duten katea RTVEko Clan dela. Eduki guztiak gaztelaniaz dira haurrentzako kate horretan. Baina legearen arabera, 12 urtetik beherakoentzako edukiak euskaraz, katalanez eta galegoz ere eman behar dituzte.

Joan dira beste hamar hilabete. Hortaz, ondo dago Espainiako Kongresuan galegoz, euskaraz eta katalanez hitz egin ahal izatea, baina bete beharrekoa dena da TVEn agertzen diren marrazki bizidunetako pertsonaiek hizkuntza horietan hitz egitea. ●

DENBORA-PASAK

BAT ETA BAT EZ DA BETI BI

Lerro edo ilara bakoitzean, bi erantzunen anagrama duzu hirugarren definizioaren emaitza.
 Anagrama: Hitz baten letrak lekuz aldatzean sortzen den hitz berria (ABEGI - BEGIA)

[illegible]

1. Burdinbideetan bidaiariak
garraiatzeko ibilgailu + Deialdi =
Lanbidea
2. Egunak + Euskal sindikatua = Aldatzea
3. Kendu + Edo = Sortaldea
4. Azoka + Ohorezko hitz emate =
Feniziako herritar
5. Gauzka + Bi ken bat = Preso edo atxilo
hartu
6. Lerde, adur + Jardun = Erdialdeko
Europako estatua
7. Toki batetik beste batera higitu +
Presio unitate = Pilotaren formakoa
8. Atera, irten + Gabezia = Antropofago,
kanibal
9. Koaderno + Garai, sasoi = Etsaiak,
aurkariak
10. Adiskide + Emakume izena =
Asteguna
11. Kolpekatzeko tresna + Galdetzaile bat
= Mezu bat daraman pertsona
12. Maskorren barrualdeko gai zuri eta
gogor + Oinarrizko edaria =
Arraunlarien lanabesak

KONTRAPASA

Erantzunak zehatzuz joan ahala, pasa ezazu letra bakoitza dagokion laukira, eta euskal atsoitiz bat azalduko zaizu.

1. Zenbait intsektuk sabelaldearen muturrean duten arantza moduko	21	9	36	18	40
2. Mendebaldeko Europako dirua	27	22	3	15	6
3. Zenbaki negatiboak edo kenketak adierazteko ikurraren izena	5	12	20	34	26
4. Uzaia	25	2	7	31	39
5. Gogortasuna edo gogorkeria agertzen du	14	4	28	8	30
6. Gauza bat aipatzen edo adierazten duen hitza	24	37	1	35	13
7. Biluzik	11	32	33	10	17
8. Hodeietatik tantaka erortzen den ura	38	29	23	16	19

1	2	3	4	5	6
7	8		9	10	11
12	13		14	15	16
17	18	19	20		21
22	23	24	25		26
27	28	29	30	31	
32	33	34	35	36	37
38	39	40			

SUDOKU ZAILA

			9	1			3	8
	6				4			2
	5							
	7	9			3			
					6			4
8								
1	4		3					
							2	
		6		4	9			7

AURREKO ERANTZUNAK

S	A	L	B	A	B	I	D	E	A	K
S	P	A	I	Z		M	A	R	R	O
G	A	R	D	A	R		G	E	R	S
U	R	R	E	L	I	L	I		I	T
A	T	E		E	G	I	T	A	M	U
K	E		U	K	A	M	E	N	A	
	K	A	K	O	T	U	O	R	E	
L	O	R	A		A	R	T	E	A	N
A		A	B	O	R	T	A	T	Z	E
I	P	U	I	N		U	N	A	I	A
A	P	A	L	A	K		U	R	A	K

B	I	D	E	S	A	R	I
S	I	B	E	R	I	A	
S	E	R	B	I	A		
E	I	B	A	R			
B	A	R	E				
E	R	A					
E	R	O	A				
E	R	R	O	A			
E	R	R	O	T	A		
O	T	A	R	R	E	A	

2	8	6	5	7	9	3	4	1
7	5	3	4	1	6	9	2	8
1	4	9	2	3	8	6	5	7
9	7	1	8	2	4	5	6	3
5	2	4	7	6	3	8	1	9
3	6	8	9	5	1	2	7	4
4	9	7	6	8	2	1	3	5
6	3	5	1	9	7	4	8	2
8	1	2	3	4	5	7	9	6

7	1	5	6	4	8	3	2	9
6	4	2	3	7	9	1	5	8
8	9	3	5	2	1	4	6	7
1	6	4	9	3	2	8	7	5
3	5	7	4	8	6	9	1	2
9	2	8	1	5	7	6	4	3
2	7	1	8	6	3	5	9	4
5	8	6	2	9	4	7	3	1
4	3	9	7	1	5	2	8	6

EKITALDIAK

Angelu Kontzertua: Xaramela
abesbatza. Gaur, 16:30ean,
San Leon elizan.

Anoeta Pollo Rosa konpainiaren kontzertu didaktikoa: *Emakume abeslariak*. Gaur, 18:30ean, Mikelasagasti auditoriumean.

Azkoitia Artisau eta sortzaileen azoka. Gaur, egun osoan, herriko plazan.

Barañain Antzerkia: *Emozio festa!*. Ene Kantak. Gaur, 16:15ean, auditoriumean.

Bilbo Kontzertua: *Oroitzapenak*. Bilboko Udal Musika Banda. Gaur, 11:00etan, Euskalduna jauregiian.

Bilbo Dantza: Bertatik bertara.
Gaur, 19:00etan, Fundicion
aretoan.

Bilbo Antzerkia: *Olentzero*.
Gaur, 11:00etan, Abusun.

Bilbo Kontzertua: Emays eta Begoñako Sustraiak abesbatzak. Gaur, 12:00etan, Olabeagako elizatzon.

Donibane Lohizune Kontzertua: *Hesia urraturik*. Ganbera orkestra. Gaur, 17:00etan, Tanka gelan.

Gasteiz Kontzertua: Harribitxi. Gaur, 19:00etan, Arriaga gizarte etxean.

Getxo Antzerkia: *Olen-
tzeroren kondaira*. Gaur,
12:00etan, Itzubaltzetako
kultur etxean.

Hendaia Dantza: *Mitologia txikiak*. Bilaka kolektiboa. Gaur, 11:00etan, Mendi Zola kulturgunean.

Laudio Antzerkia: eMcumeak.
Maria Rivero eta Itxaso Paya.
Gaur, 17:00etan, Aiaraldea
Ekintzen Faktorian.

Leitza Antzerkia: *Go!azen*
10.0. Gaur, 19:30ean, herriko
areto nagusian.

Sestao Kontzertua: *Kantu berri bat gara*. Jon Maia. Gaur, 18:00etan, musika eskolako areto nagusian.

Sondika Antzerkia: *Loti ederrak*. Glu-Glu konpainia. Gaur, 17:00etan, kultur etxean.

EKITALDIAK

Kontzertua: Esti Markez oholtzan

Esti Markez abeslaria Eskoriatzako (Gipuzkoa) Zaldibar antzokiko oholtzara igoko da gaur. Urteko azken kontzertuetako bat joko du, eta *Azal berritzen* diskoko kantak abestuko ditu.

Esti Markezen kontzertua. Gaur, 19:00etan, Eskoriatzako (Gipuzkoa) Zaldibar antzokian.

Antzerkia: Canoren obra Gasteizen

Harkaitz Canok egindako eta Fernando Bernuesek zuzendutako obra bat antzeztuko dute gaur Gasteizko Principal antzokian: *Mundua pitzatuta dago baina hantxe gabiltza oinez*.

'Mundua pitzatuta dago baina hantxe gabiltza oinez'. Gaur, 18:00etan, Gasteizko Principal antzokian.

Bertsolaritza: Urpean bertsoan

Urpekariak izeneko haur-errentzako bertso antzerkia egingo dute gaur Ereñotzuko aretoan (Hernani, Gipuzkoa). Uxue Alkorta eta Maren Basterretxea bertsolariak igoko dira oholtza gainera.

'Urpekariak' emanaldia. Gaur, 17:00etan, Ereñotzuko aretoan (Hernani, Gipuzkoa).

Emaguzu zure inguruko ekitaldien berri
<https://www.berria.eus/zerbitzuak/agenda/bidali/>

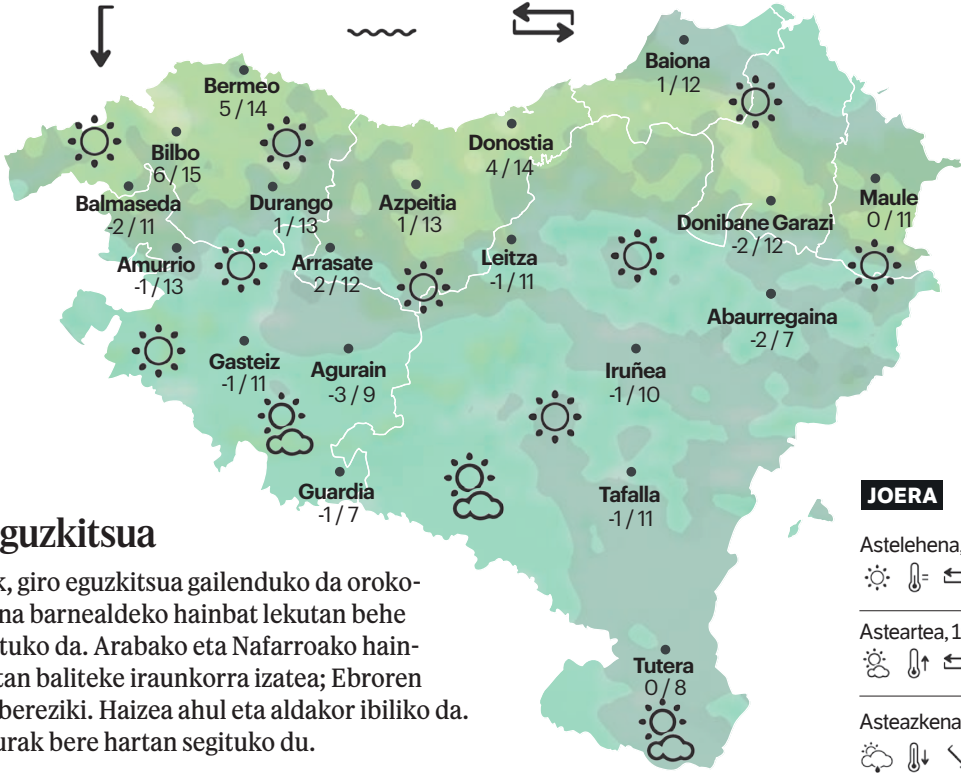

ENERGIA AURREZTEKO
AHOLKUAK
Iturria: Energiaren Euskal
Erakundea

Mantendu garbi lanparak, pantailak eta tulipak,
argitasunik ez galtzeko.

EGURALDIA

Egun eguzkitsua

Hasieratik, giro eguzkitsua gailenduko da orokorrean, baina barnealdeko hainbat lekutan behe lainoa sortuko da. Arabako eta Nafarroako hainbat txokotan baliteke iraunkorra izatea; Ebroen ibarrean, bereziki. Haizea ahul eta aldakor ibiliko da. Tenperaturak bere hartan segituko du.

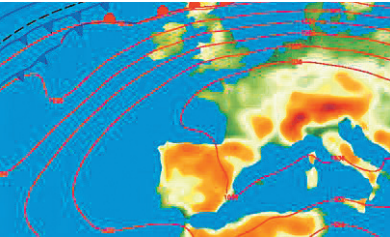
	Bihar	Asteartea	Asteazkena	Osteguna
BAIONA	3/12	6/12	8/12	10/12
BILBO	2/13	3/12	6/12	10/13
DONIBANE GARAZI	4/12	4/11	5/10	7/10
DONOSTIA	5/14	5/13	7/12	10/13
GASTEIZ	0/10	0/10	2/8	6/10
IRUÑEA	1/9	1/11	3/9	5/10
MAULE	5/13	5/11	6/10	7/11
TUTERA	1/9	1/11	4/12	7/13

ITSASOA

Haize aldakorra izango da, 2ko indarrarekin eta 3ko tarteekin. Goizean, hegoaldekoa nagusituko da. Itsaso kizkurra nabarmenduko da, eta metro baterainoko olatuak izango dira.

ITSASALDIA	ORDUA	METROAK
Itsasbehera	01:03	0,97
Itsasgora	07:24	4,27
Itsasbehera	13:37	0,85
Itsasgora	19:57	3,88

ISOBARA MAPA

EGUZKIA	SORTU	GORDE
	08:38	17:37

ILARGIA	EGUNA
Ilgora	Abenduak 19, asteartea
Ilbetea	Abenduak 27, asteazkena
Ilbehera	Urtarrilak 4, osteguna
Ilberria	Urtarrilak 11, osteguna

BIHAR

Astelehenean ere eguzkitsua izango da giroa. Dena den, barnealdean litekeena da lainoak sortzea, eta zenbait txokotan iraunkorrak izatea. Hego haize leuna izango da.

Euskadi, auzolana

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

Gobierno de Navarra
Nafarroako Gobernua

«Berandu ikasi nuen gitarra elektrikoa jotzen, 50 urterekin»

JESUSI ETXEBARRIA

Musika irakasle ohia

Solfeoa, pianoa, gitarra, txistua eta baxua irakatsi ditu Etxebarriak Arrasaten. 1962an hasi zen irakasle; hala aritu zen 2012an musika eskola itxi zuen arte. Klasikoetatik punk abestietaraino, hamaika estilo irakatsi ditu.

Unai Etxenausia

ARRASATE— Jesusi Etxebarriak (Arrasate, Gipuzkoa, 1941) mende erdi pasatu du musika erakusten. Aita eta izeba musikazaleak zituen, eta aitari kasu eginda hasi zen bera musika ikasten. Solfeoa eta pianoa jotzen ikasi zuen lehenik. Geroago ikasi zuen txistua jotzen, eta gitarra, eta baxua... Haren eskuetatik ehunka ikasle pasatu dira, musika beraien zaletasun handienetako bat bihurtu zaiena denborarekin. Musika irakaslearen bost hamarkadako ibilbidea omendu nahi izan dute azaroan estreinatu zuten dokumentalarekin: *Punkaren beste aldea*. Perlata *kuirpunk* taldeko Ane Garai, Jaione Martinez eta Maialen Oleaga, hirurak izan ziren Etxebarriaren ikasleak, eta hirurak buru-belarri aritu dira dokumentalean lanean, The Baddass Project-ekin.

Haren betiko akademian eroso sentitzen da Etxebarria, Iturriotz kaleko beheko solairuan. Xabier Leteren *Habanera*-ren notak jotzen ari den piano bat entzun daiteke kanpotik. Barrura sartzeko gonbita egin, eta hainbeste gus-tatzen zaizkion apalategiko punk taldeen kaseteak erakusten hasi

da. «Zenbat aldiz entzun ote dut musika hori, eta nola gustatzen zaidan!».

Zenbat kasete, eta zenbat talde mitiko.

Alde honetan [ezkerraldean] dauten Euskal Herriko taldeak: Cica-triz, Eskorbuto, Rip, La Polla Records, Su Ta Gar, Kortatu, M.C.D... eta ondoan daude Metallica, Ramones, Kiss Red Hot Chili Peppers, Guns and Roses... Ikasleek eskatzen zizkidaten abestiak dira guztiak. [Gelako beste apalategira joan da] Hemen, berriz, beste estilo bateko taldeen kaseteak daude, lasaiagoak: Mana, Jarabe de Palo, Fito y Fitipaldis eta abar. Musika asko daukat akademiako apalategietan, baina punka da gehiena. Hala ere, gustu guztietako jendea pasatu da hemendik.

Zu zeu ere punka egin zinen, ezta?

Lehenengo, musika klasikoa ikasi nuen bakarrik. Gero ikasi nuen punka, 50 urte bete nituenean. Gitarra elektrikoa eta baxua jotzen ikasi nuen horretarako.

Punka izan da gehien irakatsi duzun estiloa.

Zenbat aldiz entzun ote dut musika hori... eta zenbat gustatzen zaidan! Nire bildumako guztiak

entzun eta ikasi ditut. Ikasleek punk taldeak sortu nahi zituztenez, gitarra elektrikoa jotzen irakatsi zidan irakasle batengana joan nintzen Donostiara. RIPEko Jul eta Txerra nire lehengusuak dira. Jul hil zen, baina hark pasatzen zizkidan euren taldearen baxurako partiturak. Oso eskertuta nago, asko lagundu zidaten.

Plazatik entzungo ziren ikasleen gitarra hotsak...

Bai, asko. Batzuetan, ikasle gehiegi egoten ziren klasean gitarra elektrikoa jotzen. Bakoitzak berea jotzen zuen, eta ez genuen belarrikorik erabiltzen. Belarrikoak erabiltzeko esan zidaten orduan, kaotikoa zen bestela [barrez].

Nola ikasten zenituen ikasleek eskatutako abestiak?

Ikasle bakoitzak esaten zidan zer jo nahi zuen, eta entzunez ikasten nituen kantak. Akordeak, punteatzeak eta abarrak, dena idazten nien. Goizean goiz etortzen nintzen akademiara, abestiak entzun eta ikasteko. Irakasle batek behin esan zidan gaitasun handia neukala entzumenez abestiak ikasteko.

Atzera egingo dugu. Familiatik datorkizu musikazaletasuna, ezta?

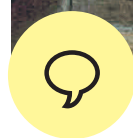
Aitak herriko bandan jotzen zuen, eta musika asko abesten genuen etxean; 5 urterekin hasi zitzaidan solfeoa erakusten. Lau ahizpa gara, guztiok musikariak. Ahizpa batek akordeoi klaseak ematen zituen. Ikasle askok nirekin solfeoa ikasten zuten, eta, gero, harekin akordeoia. Beste bi ahizpek, berriz, nirekin batera ikasi zuten gitarra klasikoa. Gainera, hiru iloba ditut, pianoa jotzen nirekin ikasi dutenak.

Zaragozara joan zinen pianoa ikastera eta musika ikasketa profesionalak egitera.

Zaragozan bizi zen izeba musikari bat neukan. Moja zen, eta organoa jotzen zuen. Justo Munarriz bandako zuzendariarekin lau urtez ikasi ondoren, Zaragozan matrikulatu nintzen piano ikasketak egiteko, eta nota onekin gainditu nuen dena. 19 urterekin amaitu nituen piano ikasketak, baina ez nuen uste klaseak emango nituenik. 1962a iritsi zen arte.

Zerk bultzatu zintuen klaseak ematera?

Jose Maria Arizmendiarretak. Bere ilobarekin etorri zitzaidan, ea solfeo klaseak emango nizkion galdezka. Konprometitu egin nintzen, eta horrela hasi nintzen, gurasoan etxean. Orduan ez zegoen Arrasaten musika irakasteko beste aukerarik: ni izan nintzen herriko lehen irakaslea. Markinakoa [Bizkaia] zen nire bigarren ikaslea, eta nire ahizpa hirugarrena... Jende mordo hasi zen gero. Bost

«Arizmendiarrera bere ilobarekin etorri zitzaidan, ea solfeo klaseak emango nizkion galdezka»

urtean etxean klaseak ematen ibili eta gero, etxekoek esan zidaten tokia aldatzeko. Zarata handiegia ateratzen genuen, eta gurasoak nekatu egin ziren. Familiak utzi zidan akademia jarri nuen txokoa. **Horregatik erabaki zenuen akademia zabaltzea?**

1967an ireki nuen. Piano irakaslea nintzen hasieran, baina segituan piztu zitzaidan beste instrumentu batzuk jotzen ikasteko eta irakasleko gogoia.

Gitarrekin ere ausartu zinen orduan.

Benalmadenan ikusi nuen bat gitarra jotzen, eta izugarri gustatu zitzaidan. Beraz, Gasteizera joan nintzen ikastera. Tamalez, ez naiz irakaslearen izenaz oroitzen. Hiru urte pasatu nituen horretan. Zenbakien bitartez erakutsi zidan, notekin erakutsi beharrean.

IDOIA ZABALETA / FOKU

«Piano irakaslea nintzen, baina segituan piztu zitzaidan beste instrumentu batzuk jotzen ikasteko gogoa»

Zenbakiekin?

Puntu eta zenbakiekin, behatz bakoitza zer traste eta sokatan jarri agertzen zen.

Azkenik, txistua, gitarra elektrikoa eta baxua gehitu zenituen zure instrumentuen zerrendara. Ikasle askok eskatu zidatelako. Demetrio Uriarte aretxabaletarrak irakatsi zidan. Txistu ikasketak bukatutakoan, Francisco Escuderoekin kontrapuntua, fuga eta konposizioa ikastera joan nintzen Donostiara. Azkenik, berandu ikasi nuen gitarra elektrikoa jotzen, 50 urte nituenean. Jorge Fernandezek irakatsi zidan. Astea behin joaten nintzen harengana. Gitarra klasikoak dira, baina gauza berri asko ikasi nituen elektrikoarekin. Gero, Fernandezek berak irakatsi zidan baxua. Bio-

«Koaderno batean apuntatuta dauzkatz 1962tik izandako ikasleen izenak, noiz hasi ziren eta noiz bukatu zuten»

lina ikasteko gogoa izan nuen, baina zaila zen, eta ez neukan astirik.

Musika eskolan klaserik eman al duzu?

Bai, ni hasi eta hamar urtera irerki zuten. Arrasate Musikal hasi zenean, urtebete ibili nintzen laguntza eskatu zidatelako. Uztea erabaki nuen azkenean, denbora gehiegi kentzen baitzidan. Nire akademiarekin jarraitu nuen bakarrik.

Punkaren eragina handia izan zen Arrasaten. Akaso horregatik ikasi nahiko zuten gitarra elektrikoa eta baxua jotzen?

Ziurrenik bai. Punk musika talde entzutetsuetan jotzen dute nire ikasleak izandako askok: Never Surrender, Perlata... Askok dira. Perlata aipatu duzu. Azaroaren amaieran estreinatu berri da

«Oraindik ere klasikoak gustatzen zaizkit gehien, baina abesti gogorrak gustatzen zaizkit»

Punkaren beste aldea dokumentala, zure ibilbidea kontatzen duen lana; horren bitartez, omendu egin zaituzte duela gutxi. Ikasle ohi askok hitz egiten dute bertan; arrastoa utzi duzu. Askok hitz egiten dute hor, eta eskertuta nago. Izugarri gustatu zait dokumentala, tontakeria asko esaten ditudalako [barrez]. Herrikoek asko gozatu zuten Amaia antzokian dokumentala estreinatu genuenean; areto guztia bete zen. Askatasunez hitz egiten dudala esan didate gehienek, ez dela nabaritzen grabatutako zerbait dela. Durangoko Azokan ikusgai egon zen, eta beste herri batzuetan emitituko dute orain. Elkarrizketan kontatu dituzun pasarte asko ageri dira. Eskertuta al zaude egin duten lanagatik? Hala da, lan ederra egin dute

guztia bilduta. Ondo oroitzen dut haiek ikasle izan zireneko garaia... 2012an itxi zenuen akademia. Zenbat ikasle pasatu dira gela honetatik?

Ezin dut buruz esan, baina asko. Koaderno batean apuntatuta dauzkatz 1962tik izan ditudan ikasleen izenak, noiz hasi ziren eta noiz bukatu. Baina garajea daukat koaderno. Ezin nituen guztiak akademian sartu. Ahizpa batek bere lokala utzi zidan pianoa jartzeko. Horrela, etxean instrumentua ez zeukaten ikasleak entseatzera joan zitezkeen, akademian ezingo zuten eta.

Musikari eta ikasleei eman diezu guztia?

Astegunetan, 07:00etatik 22:00etara aritzen nintzen klaseak ematen, eta larunbatetan, 15:00ak arte. Denbora gehiegi pasatzen nuen, baina ez nintzen ohartzen. Ondo irabazten nuen, baina gehiegi zen. Ez nuen beste ezer egiten: kozinatzen ere ez nekien. Musika, eta musika gehiago; besterik ez nuen egiten.

Klaseak bai, baina ez diozu musika jotzeari utzi.

Inoiz ez. Baina pianoa eta gitarra klasikoak jotzen ditut bakarrik. Gitarra elektrikoa, baxua eta amplifikadoreak saldu egin nituen erretiroa hartu nuenean. Ez dut senarrik izan, eta nahi dudana egiteko denbora izan dut beti. Musikari eman diot bizitzaren parte handi bat.

Orain denbora daukazu. Bidaia-tzea ere gustatzen zaizu, ezta?

Bai, asko gustatzen zait. Kanaria irletara, Malagara... Aspaldi ez naiz joan, ordea; besoa hautsi zitzaidanetik. Herrian ere aprobetxatzen dut denbora: kafea hartzera ateratzen naiz, lagunekin elkartu, egunkaria irakurri, hitz gurutzatuak egin, eta abar. Eta musika, noski.

Enamorada de la música (musikaz maiteminduta)?

Hori abestu zidaten dokumentalaren estreinaldian. Denetik entzuten dut: opera, musika klasikoak, bluesa, punka... Jazza ez hainbeste, inoiz ez zait askorik gustatu. Oraindik ere klasikoak gustatzen zaizkit gehien, baina abesti gogorrak gustatzen zaizkit. ●

Zerua ere txuri-urdina da

Aitor Zabaleta hil zutenean, Aingeru Gorrotxategik haren omenezko abesti bat egin zuen. 25 urte geroago plazaratu du: 'Zerutik'. «Hilketa politikoa» izan zela nabarmendu du.

Aingeru Gorrotxategi, Donostiako Anoeta estadioan. JON URBE / FOKU

zuela Zabaleta ezagutzen, eta hil zutenean izan zuela haren berri. Harekin «lotura sakona» sentitu zuen orduan. «Nire lagunak Madrilerako joan ziren. Ni ere joateko nintzen. Gogoratzen dut Parte Zaharrean nengoela, eta irratitik entzun genuen Realaren zale gazte bat zaurituta zegoela. Ordu horiek ezinegon handiarekin gogoratzen ditut», aitortu du.

Zabaletaren hilketak markatu egin zuela esan du Gorrotxategik; handik gutxira idatzi zuen abestia: «Barruan neukana adierazi nahi nuen. Inpotentzia hori eta amorru hori adierazteko beharra neukan, eta *Zerutik* idatzi nuen». Lehen pertsonan dago idatzita: «Pentsatu nuen ni ere izan nitekeela hil zuten hori. Aitor eta ni gazteak ginen, realzaleak ginen, kanpoko zelaietara joaten ginen batzuetan Real ikustera. Baldintzak betetzen nituen gertatu zitzaiona niri gertatzeko».

«Pena»

25 urte geroago egin du publiko Zabaletaren omenezko abestia. Orain, «distantzia handiagorekin» ikusten du gertatutakoa, eta horrek bultzatu du abestia kantatzeari ekitera. Hala ere, «pena» daukala aitortu du: «Pena daukat abestia lehenago argitaratu ez izana. Pena ematen dit haren aitzak abestia entzun ez izanak».

Gorrotxategik nabarmendu du garrantzitsua dela Zabaleta gogoratzea eta omentzea: «Tragedia bat izan zen familiarentzat, realzaleentzat eta Euskal Herriarentzat. Hilketa politiko bat izan zen: nik horrela interpretatzen dut».

Anoeta estadioari Aitor Za-

Zerutik

Zabaltzen ditut nire begiak
lurrean etzanda,
odol gorritz estalia.

Alaitasuna
zorigaitz bihurtu da,
itzulerarik gabeko
azken bidai
hotz honetan.

Agur, ene guraso maiteak,
bikote, familia, lagun ta herria.
Ez nitaz ardura,
ni ondo egongo naiz,
goiko zerua
txuri-urdina da ta.

Nire arimak
Anoetan dirau,
gol bakoitzean
badago ene arrastoa.

Agur, ene guraso maiteak,
bikote, familia, lagun ta herria.
Ez nitaz ardura,
ni ondo egongo naiz,
goiko zerua
txuri-urdina da eta.

ATZEKOZ AURRERA

Mikel Elkoroberezibar Beloki

DONOSTIA— «Aitor, Aitor, Aitor Zabaleta. Aitor, Aitor, Aitor Zabaleta». Donostiako Anoeta estadioan izan den inork abestu du lelo hori. Izan ere, Realaren zaleek ez dute ahaztu duela 25 urte gertatutakoa. 1998ko abenduaren 8an, Atletico Madril zale faxista batek labankadaz hil

zuen Aitor Zabaleta realzalea, Madrilerako futbol partida bat ikustera joan zenean. Gaur Betisen aurka jokatu du Realak, eta duela 25 urteko hilketa gogoratu, eta Zabaleta omenduko dute Anoetako estadioan.

Zabaleta ahaztu ez dutenetako bat da Aingeru Gorrotxategi musikaria. Hil zuten garaian, haren omenezko abesti bat egin zuen: *Zerutik* du izena. Hala ere, gorde egin zuen abestia. «Tristura oso handia zen, eta ez nintzen ondo sentitzen abestean», aitortu du, Anoeta estadioan. 25 urte geroago aurkeztu du. Honela dio errepikak: «Agur, ene guraso maiteak,/

bikote, familia, lagun ta herria./
Ez nitaz ardura, ni ondo egongo naiz,/ goiko zerua txuri-urdina da eta».

Gorrotxategik kontatu du ez

«Tragedia bat izan zen familiarentzat, realzaleentzat eta Euskal Herriarentzat»

AINGERU GORROTXATEGI
Musikaria